

กระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชน
บ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

2561

ลิขสิทธิ์ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

กระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชน
บ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

**THE LEARNING PROCESS FOR CAREER PLANNING
OF FARMERS AT MOO 3 BAAN HUA TA KHE COMMUNITY
WANGMAN SUB-DISTRICT WAT SINGH DISTRICT
IN CHAI NAT PROVINCE**

BY

KRITSSADA SUPORNSIRIWORAKUN

**THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
IN THE PROGRAM OF
INTERGRATED LOCAL DEVELOPMENT
FACULTY OF GRADUATE STUDY
LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)**

2018

วิทยานิพนธ์เรื่อง (Title) กระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชน
บ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์
จังหวัดชัยนาท

ผู้วิจัย กฤษฎา สุภศิริวรกุล

สาขาวิชา การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ดร.อุษา เทียนทอง

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
(ดร.ศรีปริญญา ชูประจ่าง)

ลงชื่อ..... กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)
(ดร.อุษา เทียนทอง)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(ดร.สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์)

ลงชื่อ..... เลขานุการ
(อาจารย์อัญมณี ชุมณี)

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	กระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท
ชื่อผู้เขียน	กฤษฎา สุภรศิริวรกุล
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2561
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร.อุษา เทียนทอง

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า และศึกษาการนำแผนอาชีพไปสู่การปฏิบัติ ลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตเพิ่มขึ้นเพิ่มรายได้และพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยการสร้างทีมวิจัยจำนวน 6 คน ตามความสมัครใจ และเชิญผู้ร่วมวิจัยมานั่งพูดคุยกันผ่านเวทีพูดคุย 3 เวที โดยอาศัยเทคนิค AIC ให้ทุกคนแลกเปลี่ยนเรียนรู้การประกอบอาชีพของตนเองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิเคราะห์การประกอบอาชีพของตนเองเพื่อให้เห็นสภาพปัจจุบันที่เกิดจากการประกอบอาชีพ จากนั้นกำหนดอนาคตการประกอบอาชีพ ด้วยการจัดทำแผนอาชีพของตนเอง โดยประยุกต์วิธีเขียนแผนอาชีพของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน หลังจากนั้นได้มีการนำแผนอาชีพของตนเองไปปฏิบัติตามแผนที่กำหนด ผลการวิจัยพบว่า ทุกคนสามารถปฏิบัติตามแผนที่กำหนด ทำให้กระบวนการวิจัยของผู้วิจัยของการวิจัยเป็นไปตามขั้นตอนของการหาคำตอบจากการวิจัยและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมและมีแบบแผนการพัฒนาอาชีพ แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรผู้ร่วมวิจัยเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ด้านวิถีคิดและวิถีปฏิบัติจากการลงมือปฏิบัติจริงร่วมกัน ทุกคนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อมุ่งหวังที่จะแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพที่ประสบอยู่จริง อีกทั้งยังใฝ่รู้ โดยการค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอาชีพ เพื่อมุ่งไปสู่การลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตและการพัฒนาอาชีพตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ร่วมกันของทั้ง 3 อาชีพ

คำสำคัญ : กระบวนการเรียนรู้ , แผนอาชีพ

Abstract

Thesis Title	The Learning Process for Career Planning of Farmers at Moo 3 Baan Hua Ta Khe Community Wang Man Sub-district Wat Singh District in Chai Nat Province
Researcher	Kritssada Supornsiriworakun
Degree	Master of Arts
In the Program of	Integrated Local Development
Year	2018
Principal Thesis Advisor	Dr.Usa Thianthong

This research aimed to study the learning process for making career plans of farmers in Baan Hua Ta Khe Community, and to study the practical implementation of the career plans to reduce production costs, increase production and incomes and sustainably develop the career of the farmers in Baan Hua Ta Khe Community, Moo 3, Wang Man Sub-district, Wat Singh District in Chai Nat Province. This study created the learning process of a 6-person research team on a voluntary basis, starting with the paradigm shift based on discussions with research participants in 3 discussion platforms by using AIC technique. The participants share their professional experiences from the past up to the present. The participants analyze their career to gain a picture of their current career conditions. The next platform asked them to designate their future career with by making their own career plans by applying the method to write the plan for career of Learning Institute for Everyone (LIFE). After that, the plans were implemented.

The results indicated that every participant could meet all the requirements of the agreement. Consequently, the research procedure was systematically completed yielding a concrete leaning process and a gradual plan for career development. This showed that the farmers participating in the study perceived the significance of the paradigm shift based on the thinking and implementing process as well as on hands-on group practice. Every participant learned from one another through the process of learning and sharing and real practice aiming to solve real professional problems, to find guidelines for solving problems and developing their career, and to cut costs and increase production per rai as indicated in the common goal of the 3 professions.

Key words : Learning Process , Career Plan

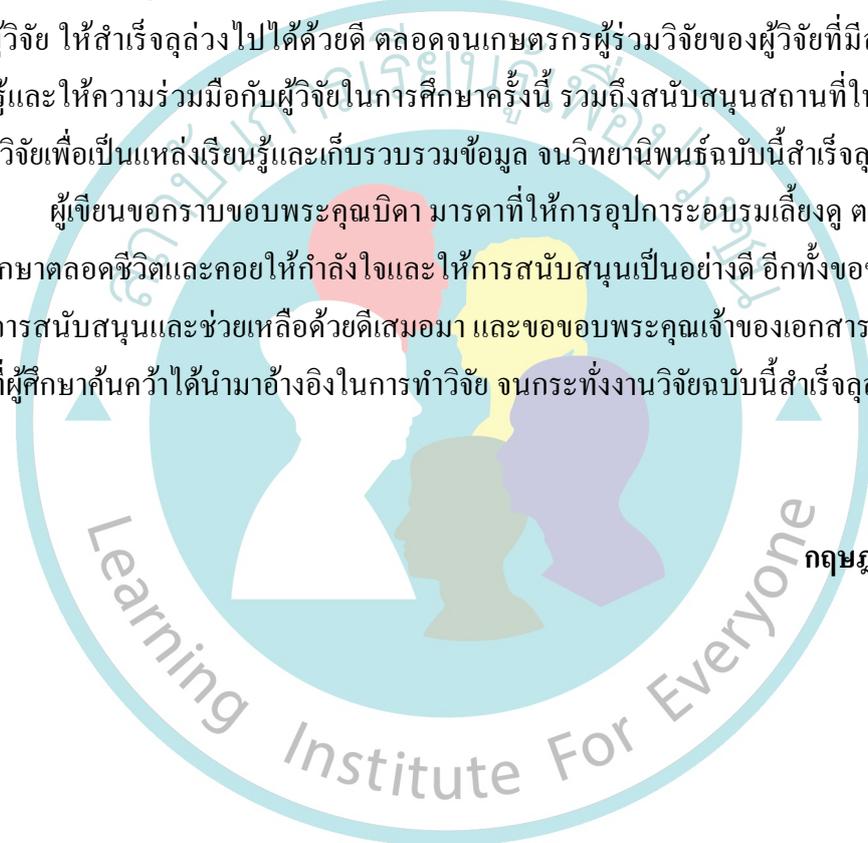
กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้และนำทักษะความรู้ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนของผู้วิจัย

การดำเนินการวิจัยมีอาจสำเร็จล่วงไปได้หากปราศจากความร่วมมือของคณาจารย์ที่ปรึกษา ได้แก่ ดร.อุษา เทียนทอง ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการให้คำแนะนำ ปรึกษาและพัฒนางานวิจัยของผู้วิจัย ให้สำเร็จล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจนเกษตรกรผู้ร่วมวิจัยของผู้วิจัยที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยในการศึกษารุ่นนี้ รวมถึงสนับสนุนสถานที่ในการดำเนินการจัดทำวิจัยเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเก็บรวบรวมข้อมูล จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาที่ให้การอุปการะอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและคอยให้กำลังใจและให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี อีกทั้งขอขอบคุณเพื่อน ๆ ที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือด้วยดีเสมอมา และขอขอบพระคุณเจ้าของเอกสารและงานวิจัยทุกท่านที่ผู้ศึกษาค้นคว้าได้นำมาอ้างอิงในการทำวิจัย จนกระทั่งงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จล่วงไปได้ด้วยดี

กฤษฎา สุภรศิริวรกุล

สารบัญ

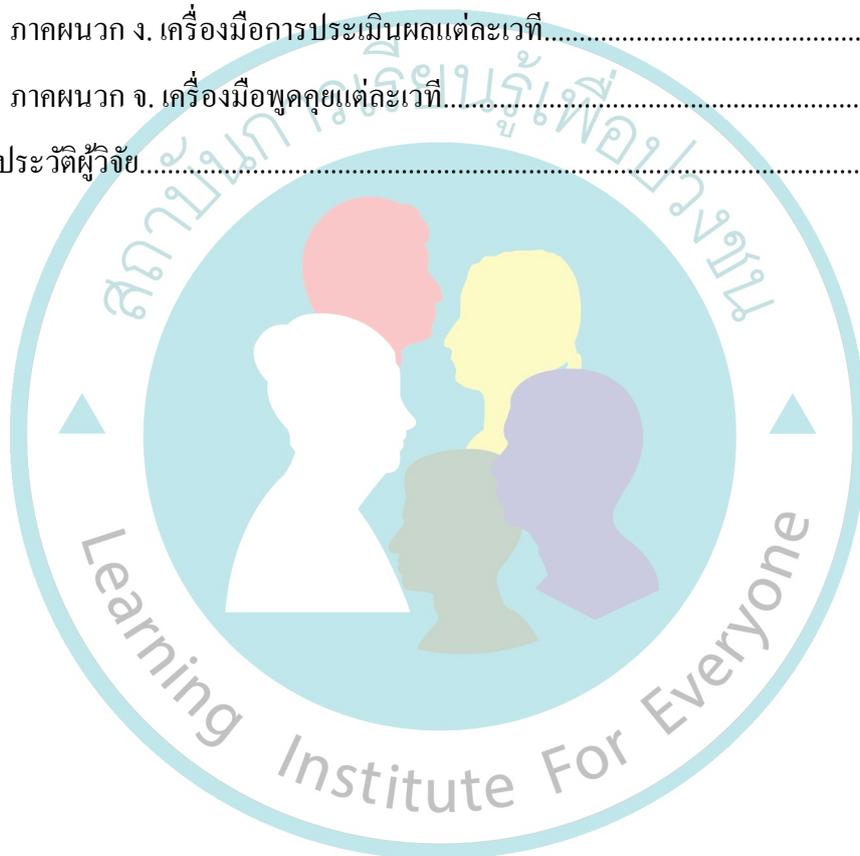
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ซ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมในการวิจัย.....	5
คำถามสำคัญในการวิจัย.....	5
กำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์และการเปลี่ยนแปลง.....	12
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้และชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้.....	18
แนวคิดกระบวนการ AIC และ SWOT ANALYSIS	31

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	34
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	37
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
รูปแบบในการวิจัย.....	38
วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย.....	38
กลุ่มเป้าหมายการวิจัย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมในการวิจัย.....	40
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	42
วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย.....	42
สถานที่ในการวิจัย.....	43
ระยะเวลาดำเนินการวิจัย.....	43
ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	44
การนำเสนอข้อมูล.....	45
4 ผลการวิจัย	
ข้อมูลบริบททั่วไปของหมู่บ้าน.....	46
การดำเนินการวิจัย.....	47
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของ เกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอดีสังห์ จังหวัดชัยนาท.....	48
จุดประสงค์ข้อที่ 2 : เพื่อศึกษาการนำแผนอาชีพไปสู่การปฏิบัติ ลดต้นทุน การผลิต ผลผลิตเพิ่มขึ้น เพิ่มรายได้และพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกร ชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอดีสังห์ จังหวัดชัยนาท.....	76
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย.....	87
อภิปรายผลการวิจัย.....	89
ข้อเสนอแนะ.....	92

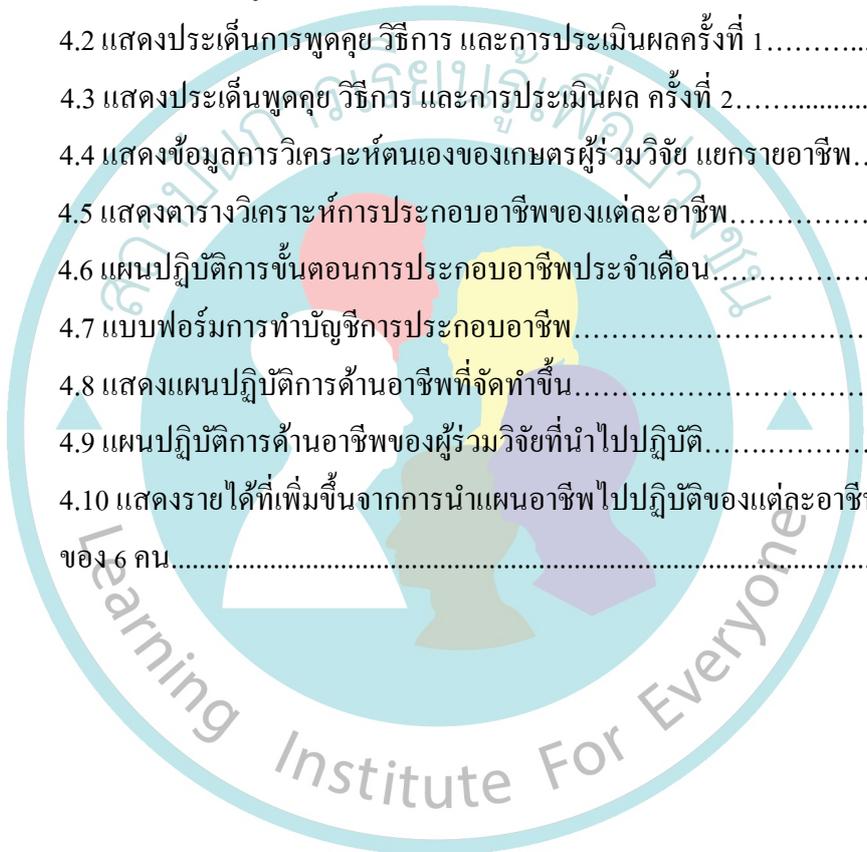
สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม.....	95
ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์.....	100
ภาคผนวก ข. ภาพประกอบการดำเนินการวิจัย.....	103
ภาคผนวก ค. รายชื่อเกษตรกรผู้ร่วมวิจัย.....	104
ภาคผนวก ง. เครื่องมือการประเมินผลแต่ละเวที.....	105
ภาคผนวก จ. เครื่องมือพูดคุยแต่ละเวที.....	106
ประวัติผู้วิจัย.....	110

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงหลักการและข้อพิจารณาประกอบการจัดทำแผนอาชีพ.....	32
3.1 แสดงกลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย.....	41
3.2 แสดงปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	44
4.1 แสดงรายชื่อผู้ร่วมการวิจัย.....	47
4.2 แสดงประเด็นการพูดคุย วิธีการ และการประเมินผลครั้งที่ 1.....	49
4.3 แสดงประเด็นพูดคุย วิธีการ และการประเมินผล ครั้งที่ 2.....	57
4.4 แสดงข้อมูลการวิเคราะห์ตนเองของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัย แยกรายอาชีพ.....	60
4.5 แสดงตารางวิเคราะห์การประกอบอาชีพของแต่ละอาชีพ.....	68
4.6 แผนปฏิบัติการขั้นตอนการประกอบอาชีพประจำเดือน.....	68
4.7 แบบฟอร์มการทำบัญชีการประกอบอาชีพ.....	69
4.8 แสดงแผนปฏิบัติการด้านอาชีพที่จัดทำขึ้น.....	75
4.9 แผนปฏิบัติการด้านอาชีพของผู้ร่วมวิจัยที่นำไปปฏิบัติ.....	80
4.10 แสดงรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการนำแผนอาชีพไปปฏิบัติของแต่ละอาชีพ ของ 6 คน.....	85

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กระบวนการทัศน์การประกอบอาชีพ.....	13
2.2 แสดงขั้นตอนของชุมชนนักปฏิบัติด้านการประกอบอาชีพเกษตร.....	25
2.3 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	37
3.1 แสดงกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย.....	39
4.1 แสดงแผนที่หมู่ที่ 3 บ้านหัวตะเฒ่.....	46
4.2 แสดงเวทีพูดคุย ครั้งที่ 1 ณ ห้องประชุมศาลาเอนกประสงค์บ้านหัวตะเฒ่.....	50
4.3 วิธีการผลิตของผู้ปลูกมันสำปะหลัง.....	54
4.4 วิธีการผลิตของผู้ปลูกอ้อย.....	54
4.5 วิธีการผลิตของผู้ทำนา.....	55
4.6 แสดงเวทีพูดคุย ครั้งที่ 2 ณ ลานหน้าบ้านผู้ร่วมวิจัย.....	58
4.7 แสดงภาพฝันอนาคตของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัย.....	59
4.8 แสดงเวทีพูดคุยครั้งที่ 3 ณ หน้าห้องประชุมศาลาเอนกประสงค์บ้านหัวตะเฒ่.....	65
4.9 แสดงภาพวาดฝันของผู้ปลูกอ้อย.....	66
4.10 แสดงภาพวาดฝันของผู้ทำไร่มันสำปะหลัง.....	66
4.11 แสดงภาพวาดฝันของผู้ทำนา.....	67
4.12 แสดงเวทีพูดคุย ครั้งที่ 3 ณ ศาลาโรงรถบ้านผู้ร่วมวิจัย.....	70
4.13 แสดงตัวแทนเจ้าหน้าที่ รกส. มาให้ความรู้เรื่องการประกอบอาชีพ.....	78
4.14 แสดงตัวแทนเจ้าหน้าที่ รกส. มาให้ความรู้เรื่องการประกอบอาชีพ.....	79
4.15 แสดงการลงพื้นที่สำรวจแปลงอ้อย หลังนำแผนอาชีพไปปฏิบัติ.....	82
4.16 แสดงการลงพื้นที่สำรวจแปลงนา หลังนำแผนอาชีพไปปฏิบัติ.....	82
4.17 แสดงการลงพื้นที่สำรวจไร่มันสำปะหลัง หลังนำแผนอาชีพไปปฏิบัติ.....	83

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพที่หลากหลายตามบริบทของชุมชนแต่ละแห่ง เพื่อก่อให้เกิดอาชีพ สร้างรายได้ในการดำรงชีวิตของประชาชน ลดความยากจน แต่ปัจจุบันนี้ สังคมค่อย ๆ เปลี่ยนจากสังคมเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรม สังคมที่ไม่ได้แบ่งปันหรือแลกข้าวแลกของ ไม่ได้ลงแขก เอาแรงกันอีกต่อไป เป็นสังคมที่ใช้เงินซื้อ ใช้เงินจ้าง ผู้คนต่างอยู่ต่างไป ไม่มีเวลาให้กัน ปัญหาสารพัดตามมา หนี้สินพอกพูนทำทุกอย่างเพื่อจะได้เงินมาใช้จ่ายใช้หนี้วิถีชุมชนเริ่มเลือนราง จารีตประเพณีค่อย ๆ ลดน้อยลงทั้งปริมาณและคุณค่าความหมาย ชุมชนเก่าเปลี่ยนไปไม่มีภูมิปัญญาของชุมชนมาช่วยกำหนด ไม่มีคนเฒ่าคนแก่ พ่อแม่ปู่ย่าตายายคอยกำกับสังคมอุตสาหกรรมมี “คนใหม่” ที่กำหนดวิถีชีวิตของผู้คน เรื่องผลผลิตคือพ่อค้า เรื่องการศึกษาคือครู เรื่องสุขภาพคือหมอเรื่องทรัพยากร การจัดการชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่คือ ข้าราชการสารพัดกระทรวงและหน่วยงาน ที่เข้าไปยุ่งกับชีวิตของชาวบ้าน เป็นชีวิตชุมชนแบบกลไกแยกส่วนวิถีสังคมอุตสาหกรรมเป็นเช่นนี้ ครอบครัวชาวบ้านจนพึ่งพาตนเองไม่ได้ พึ่งพากันเองไม่ได้ ต้องพึ่ง “คนเหล่านั้น” และส่งผลให้ประชาชนขาดจิตวิญญาณในการช่วยเหลือตัวเอง มุ่งแต่ “ขอกับรอ” เป็นหลักทำให้ชุมชนโดยรวมอ่อนแอลงเรื่อย ๆ (อินทร พิชิตตานนท์ และคณะ, 2547, หน้า 11)

การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง จึงเป็นกระแสเรียกร้องของสังคมให้หันกลับมาพิจารณารากเหง้าของตนเองตั้งแต่ความเป็นจริงของสังคม กระบวนการศึกษาเรียนรู้เพื่อความเป็นไทยหันมาสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง (Civic Consciousness) สร้างความรักในชุมชนท้องถิ่น รักในเพื่อนรอบข้างรวมทั้งสิ่งแวดล้อม ถักทอสายใยความร่วมมือเพื่อพัฒนาสังคม ความเป็นชุมชนอิสระหรือองค์กรแบบพลเมืองที่เข้มแข็ง มีความหลากหลาย ปราศจากการครอบงำโดยอำนาจรัฐและทุน หาก

พลเมืองร่วมมือกันจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมที่ช่วยเหลือแก้ปัญหาและพัฒนา เพื่อให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ในที่สุด (โกวิท พวงงาม, 2553)

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ถือเป็น การให้การศึกษาภาคชีวิต (Life-Long Education) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนในท้องถิ่น ต้องให้การศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตราบไต่บุคคลเหล่านั้น ยังคงมีชีวิตอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ แก้ไขปัญหาส่วนตัว โดยการให้โอกาสคิดแก้ไขด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติ ด้วยตนเอง เพื่อเสริมทักษะและความสามารถด้านอาชีพ มองตัวเองให้ออก และมีจิตวิญญาณที่จะ พัฒนาการเรียนรู้ของตนเองตลอดชีวิต พัฒนาส่วนรวม และยังประโยชน์ให้ผู้อื่นต่อไป (นิรันดร์ จงวุฒิ เวศน์, 2550, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

นอกจากนี้ การเรียนรู้ที่ดีทำให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึก นำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นการ เรียนรู้ที่ไม่ใช่การท่องตำรา ท่องหนังสือ แต่เป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับชีวิตคนให้เป็นหนึ่งเดียว การ เรียนรู้จึงเกิดผลต่อชีวิตในทันที เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้เช่นนี้มีอยู่ในชีวิตจริงตั้งแต่ไหนแต่ไรมา เป็นการสืบทอด ถ่ายทอด ซึมซับ รับรู้เรียนรู้แบบไม่รู้ตัวบ้าง แบบรู้ตัวบ้าง แม้วันนี้สังคมเปลี่ยนไป เงื่อนไขของการเรียนรู้ที่ดี ประสิทธิภาพก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงไป มีองค์ประกอบที่เหมือนกัน แตกต่างกัน บ้างในปัจจุบันสิ่งแวดล้อมหรือบริบททางสังคมการเรียนรู้ของชุมชน ไม่ใช่เพียงแต่การเรียนรู้เพื่อได้ ปริญญา แต่หมายถึงการเรียนรู้ทุกรูปแบบในระบบนอกระบบ ตามอัธยาศัย เรียนแบบมีการจัดการ หรือไม่มีการจัดการ เรียนระยะยาว ระยะสั้น เรียนเป็นหลักสูตรหรือไม่หลักสูตรได้ตลอดชีวิต (เสรี พงศ์พิศ, 2548, หน้า 27)

ถ้าจะแปลหลักคิดของชาร์ลส์ ดาร์วินว่า “คนที่รอดได้ ไม่ใช่คนที่แข็งแรงที่สุดหรือฉลาดที่สุด แต่เป็นคนที่ปรับตัวได้ดีที่สุด” วันนี้ ชาวบ้าน-ชุมชนจำนวนหนึ่ง “รอด” ได้ พึ่งพาตนเองได้ มีความ มั่นคงในชีวิตพอสมควร พวกเขาปรับตัวได้ ไม่ใช่เพราะมีเงินมีที่ดิน แต่เพราะจัดการชีวิต จัดการ ทรัพยากรเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งของการอยู่รอดคือ การอยู่อย่างมีแบบมีแผน อยู่อย่างมีเป้าหมาย พวกเขาถูกขืนมากำหนดชีวิตของตนเอง ไม่ปล่อยให้ไปตามบุญตามกรรม ตามการกำหนดของ “คนอื่น” ดังกล่าวข้างต้น พวกเขาทำแผน 4 แผน คือ แผนชีวิต แผนอาชีพ แผนการเงิน แผนสุขภาพ แผนทั้ง 4 มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนได้พัฒนาขึ้นมาจากโครงการ “มหาวิทยาลัยชีวิต” และร่วมกับ ธ.ก.ส. ประยุกต์ในโครงการนำร่อง “แก้หนี้แก้จนเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง” ตั้งแต่ ปี 2550 และขยายผลใน “ต้นกล้าอาชีพ-ต้นกล้าวิสาหกิจชุมชน” ในปี พ.ศ.2551 เงื่อนไขของการปรับตัว ให้อยู่รอดของผู้คนที่เข้าร่วมโครงการเหล่านี้คือ การเรียนรู้ การได้หยุดคิด หยุดตั้งหลัก พวกเขาได้ ค้นพบว่า ตนมีรายได้ไม่น้อย แต่ไม่มีเงินเก็บ เพราะอยู่อย่างไม่มีแบบไม่มีแผน ไม่มีเป้าหมาย อยากกิน

อะไรก็กิน อยากซื้ออะไรก็ซื้อ ไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน ไม่มีแผนการใช้จ่ายเงิน แผนการออม แผนการใช้นี้ ที่สุดก็กินเกินได้ ใช้เกินมีเข้าสู่วงจรอุบาทว์ของหนี้สิน เป็นดินพอกหางหมูพวกเขาพบว่า ไม่เคยทำแผนอาชีพ คนถามว่าลงทุน ทำนาไปเท่าไรก็ตอบเขาไม่ได้ เพราะไม่เคยรวบรวมตัวเลข ตอบไปว่า ได้พออยู่พอกิน ซึ่งก็ไม่จริง เพราะท้ายที่สุดก็พบว่าไม่พออยู่ไม่พอกิน ทำมาแล้วไม่คุ้ม ขนาดไม่ทำบัญชีก็รู้ว่า ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าจ้างรถไถ รถเกี่ยวมากกว่าซื้อข้าวสารกิน ทำนาแบบนี้ไม่มีแบบไม่มีแผน เช่นเดียวกับอาชีพอื่นๆ ที่ไม่มีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ดีกว่าที่ทำ ๆ กันทุกวันนี้

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องเริ่มที่ตนเอง ตลอดจนเสริมสร้างบทบาทของครอบครัวให้สามารถจัดการตนเองเกี่ยวกับความเป็นอยู่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครองและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง ยึดหลักการพึ่งตนเองและหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวทางระบอบประชาธิปไตย (สิริชัย วิชโรท, 2555, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

บ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เป็นพื้นที่ประสบปัญหาภัยธรรมชาติซ้ำซากเป็นประจำทุกปี ทั้งฝนแล้ง น้ำท่วม แต่พี่น้องประชาชน ขาดการให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในการป้องกันตนเองไว้ล่วงหน้า โดยหวังพึ่งหน่วยงานราชการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในแต่ละปีทั้งการอบรมอาชีพ ซึ่งมีจำนวนหลายโครงการ แต่เป็นการแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้าที่ไม่มีความต่อเนื่อง โดยไม่มีการวางแผนอาชีพของตนเอง จึงทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมาจากรั่วเรือนเดียวขยายไปสู่หลายครัวเรือน ทั้งปัญหานี้สินจากการประกอบอาชีพ เนื่องจากต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น การขาดการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้เสริมกลายเป็นวัฏจักรหนี้สินที่ทวีคูณขึ้นเรื่อย ๆ วนเวียนอยู่ในวงจรความยากจน ยากที่จะหาทางออกได้ เมื่อทราบปัญหาที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมากและประสบปัญหาเรื่องเดียวกัน ประชาชน จึงเริ่มรวมตัวกันคิด วางแผน เพื่อพัฒนาอาชีพของตนเอง และทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้น โดยอาศัยข้อมูลทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา จารีตประเพณี อันเป็นทุนต่าง ๆ ที่ยังเหลืออยู่ รวมทั้งข้อมูลการกินการอยู่ รายรับ รายจ่าย หนี้สิน และปัญหาต่าง ๆ เป็นข้อมูลประกอบการแก้ไขปัญหา หากสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้สร้างชุมชนกับการจัดการตนเองด้วยแผนชีวิต และประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือในการเรียนรู้พร้อมนำแผนอาชีพไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างจริงจัง ซึ่งถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติภาคการดำเนินชีวิตจริง (นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, 2550, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น กระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยแก้ไขปัญหาด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดการความรู้ด้านอาชีพ ซึ่งประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัย ครั้งนี้ ช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนในการพัฒนาอาชีพ และลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพ โดยหาทางออกร่วมกัน และกำหนดแนวทางในการพัฒนาอาชีพตนเอง ในการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างรายได้และลดรายจ่ายตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท
2. เพื่อศึกษาการนำแผนอาชีพไปสู่การปฏิบัติ ลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตเพิ่มขึ้น เพิ่มรายได้ และพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชน บ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ประชาชนในชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา โดยกำหนดระยะเวลาในการศึกษา ตั้งแต่เดือนมกราคม 2559 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2560

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้เลือกเกษตรกรในพื้นที่ที่สมัครใจเข้าร่วม กระบวนการเรียนรู้ การทำแผนพัฒนาอาชีพจากชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท จำนวน 5 ราย เรียนรู้ร่วมกับผู้วิจัยอีก 1 ราย รวมเป็น 6 ราย

คำถามสำคัญในการวิจัย

1. กระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาทมีขั้นตอนอะไรบ้าง
2. ผลของการนำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาทนำไปสู่การปฏิบัติ ลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตเพิ่มขึ้น เพิ่มรายได้และพัฒนาอาชีพเป็นอย่างไร

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การจัดให้มีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของการประกอบอาชีพของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัยบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท ปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร โดยนำความรู้จากหลักการพัฒนาอาชีพและการวางแผนชีวิตมาเป็นแนวทางการดำเนินงาน แล้วลงมือปฏิบัติให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเกษตรกรแต่ละบุคคล รวมทั้งรับรู้ถึงวิธีการพัฒนาอาชีพจากสื่อต่าง ๆ จากการข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์เป็นความรู้ วางแผนพัฒนาอาชีพนำไปลงมือปฏิบัติ ติดตามประเมินผล จนได้ข้อสรุปจากการปฏิบัติ

การวางแผนอาชีพ หมายถึง กระบวนการที่เริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมายการทำอาชีพที่มุ่งผลในเรื่องของการลดต้นทุน เพิ่มรายได้ โดยนำหลักการทำแผนอาชีพจากกระบวนการวางแผน 4 แผน ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน แล้วหาวิธีการที่จะปฏิบัติให้ได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนด โดยนำความรู้ และประสบการณ์เดิมมาผสมผสานกับความรู้ใหม่แล้วนำความรู้ไปใช้จากการลงมือปฏิบัติของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

เกษตรกร หมายถึง ชุมชนผู้ร่วมวิจัยที่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และทำไร่อ้อยของชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เกิดกระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพ
2. เกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท นำแผนอาชีพไปสู่การปฏิบัติ สามารถลดต้นทุนการผลิตจากการประกอบอาชีพ ผลผลิตเพิ่มขึ้น เพิ่มรายได้ และพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้การทำแผนพัฒนาอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสารทางวิชาการ วารสารต่าง ๆ จากนั้นจึงได้ประมวลทบทวนความรู้ แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง
2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์และการเปลี่ยนแปลง
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้และชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้
4. แนวคิดกระบวนการ AIC และ SWOT ANALYSIS
5. แนวคิดเกี่ยวกับแผนชีวิต 3 แผน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง

1.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพัฒนามุ่งเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก โดยการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้ดีขึ้น อีกทั้งเป็นการเพิ่มพูนทุนในทุกประเภทที่มีอยู่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางกายภาพเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (อภิรักษ์ พันธเสน และคณะ, 2551, หน้า 58) และช่วยให้เกิดการตื่นตัวในการดำเนินชีวิตโดยอยู่รอดบนพื้นฐานการสร้างเศรษฐกิจของตนเองเสียก่อน

จากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงพระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยแล้ว ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนให้ดีเสียก่อนคือ ตั้งตัวให้มีความพอดีพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแค่จะทุ่มเทสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้าง ความสำเร็จก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นตามลำดับต่อไปได้

1.2 องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอเพียง ประกอบด้วย คุณลักษณะและเงื่อนไข (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, หน้า 13-14) ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากและไม่น้อยเกินไป และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยตั้งหลักใหม่ 3 หลัก ดังที่ เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 22-23) กล่าวไว้คือ คุณธรรม คำจุนชีวิต ความซื่อสัตย์ กล่าวที่จะเผชิญปัญหา แสวงหาทางออกด้วยสติปัญญา หลักที่สองคือ ภูมิปัญญา กลับไปหาคุณธรรมต้นกำเนิดชีวิต ค้นหาความรู้ภูมิปัญญาในการทำมาหากินหรือ “เคล็ดลับ” ความอยู่รอดของบรรพบุรุษ และหลักที่สามคือ ความเรียบง่าย พิจารณาส่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตพอเพียง

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การมีข้อมูลความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งมาจากการเรียนรู้ การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นฐาน เทคโนโลยีสมัยใหม่ด้านการทำมาหากินเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการชีวิต จัดการทรัพยากรและการจัดการผลผลิต

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีนั้น ภูมิคุ้มกันดั้งเดิมคือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ปัญหาสำคัญของชาวบ้านในวันนี้คือ การขาดความมั่นคงในชีวิต ไม่มีระบบสวัสดิการ ไม่มีหลักประกัน การสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่ดี จะช่วยให้มีภูมิคุ้มกันในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เป็นระบบชีวิตที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เลิกการพัฒนาแบบทำโครงการมาสร้างระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น เชื่อมโยงสานต่อกัน เป็นคลัสเตอร์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ การวางแผน และการดำเนินการของชุมชนท้องถิ่น (เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 43)

เงื่อนไขสำคัญ ที่จะก่อให้เกิดความพอเพียง ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม ดังนี้

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย

1) ความรอบรู้ เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญในขั้นปฏิบัติ

2) เงื่อนไขคุณธรรม กล่าวคือ ความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

จุดเน้นของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องให้ความสำคัญคือ 1) เน้นให้คนเข้าใจลักษณะพื้นฐานทางสังคมว่า “ความเปลี่ยนแปลง” คือ ความจริงแท้ทางสังคม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถือว่า การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างเป็นระบบ ไม่หยุดนิ่งตายตัว ทุกอย่างล้วนอยู่ภายใต้พลังพลวัตการเปลี่ยนแปลง 2) เน้นการสร้างความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ คนต้องหันกลับมาถามทบทวนตนเองว่า จะเตรียมพร้อมตนเอง ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชน องค์กรและประเทศชาติให้สามารถรองรับเข้ากับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร ปรับฐานคิดหรือการปรับกระบวนทัศน์ (paradigm shift) ที่ไม่ได้คิดแต่รวย แต่คิดว่าตนเองจะอยู่รอดได้อย่างไร ปรับวิถีคิดจากการเอาเงินนำหน้า ปัญญาตามหลังมาสู่การเรียนรู้แล้วเปลี่ยนเป็นเอาปัญญานำหน้า (เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 12) เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกทุกวันนี้ หากมีข้อมูล เชื่อมโยงเป็นข้อมูลความรู้ แล้วนำความรู้สู่การปฏิบัติ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนาอย่างมีภูมิคุ้มกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 7-8) การเตรียมความพร้อมต้องเริ่มจากการวางแผนการดำเนินชีวิต รู้จักตนเอง รู้เรา รู้เขา คือ รู้จักตนเอง รู้จักรากเหง้า รู้จักศักยภาพ ความสามารถ จุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง และรู้จักวิเคราะห์บริบท สภาพแวดล้อมแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ตลอดจนการปรับวิถีคิดให้หาทางรอดก่อนหาทางรวย

1.3 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อไปสู่การพึ่งตนเอง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชน กล่าวคือ

1) ระดับบุคคล/ครอบครัวยุคใหม่ การพัฒนาต้องนำ “คน” เป็นตัวตั้งยึดหลัก “ประโยชน์สุขของประชาชน” และการมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน ยึดหลักประชาชนทุกคนต้องได้รับประโยชน์จากโครงการและคนส่วนใหญ่ต้องเสียสละดูแลช่วยเหลือคนส่วนน้อยยึดหลักคุ้มค่าน่ามากกว่าคุ้มทุนหรือขาดทุนคือกำไร เน้นการสร้างเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้วิชาการ ทักษะที่จำเป็น เพื่อเพิ่มทางเลือกและพัฒนาศักยภาพของแต่ละคนให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เช่น การเก็บออม การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เป็นต้น ตลอดจนการสร้างสมดุลชีวิตของแต่ละคน สมดุลงานกับครอบครัวยุคใหม่ สมดุลในการใช้เวลา ใช้เงินคือ การ “อยู่เป็น ใช้เป็น” (ส่วนระดับครอบครัวยุคใหม่ ครอบครัวยุคใหม่ที่สามารถ

พึ่งตนเองได้ ค่อย ๆ เรียนรู้จากประสบการณ์และสิ่งสมประสบการณ์จนเกิดความมั่นใจ ทำกินทำใช้ในครัวเรือน เพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคง และสะสมรายได้แบบค่อยเป็นค่อยไป (เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 12)

2) **ระดับชุมชน** เน้นให้ชุมชนรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับภูมิสังคม โดยใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขแก่ชุมชนโดยรวม จนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน จนสามารถพัฒนาสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ เช่น การปลูกพืชเสริมรายได้หลังเก็บเกี่ยว การรวมกลุ่มเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้า การรวมกลุ่มเพื่อร่วมทำกิจกรรม การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหา และมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการกำหนดวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ในการพัฒนา มีการรวมกลุ่มประชาชนเพื่อใช้กระบวนการกลุ่มในการสร้างคน มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ และมีการกำหนดแนวทางในการพัฒนากลุ่มอาชีพที่ชัดเจน มั่นคง และมีความต่อเนื่อง มีกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนในด้านต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นการปลูกฝังการสร้างจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง

3. **ระดับประเทศ** เน้นให้มีแผนการพัฒนาประเทศที่มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความรอบคอบ เอื้อเฟื้อแบ่งปันและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จนนำไปสู่ความสามัคคี มีจิตสำนึกที่จะร่วมกันพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าอย่างสอดคล้องสมดุลกับความเป็นจริง (รัฐบาลไทย, 2550 อ้างอิงใน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2551, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ดังนั้น หากบุคคลสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในแต่ละระดับตามศักยภาพแล้ว จะนำไปสู่การพึ่งตนเอง เพราะฐานคิดและเป้าหมายการพึ่งตนเองนั้นมุ่งพัฒนาศักยภาพระดับบุคคล รู้จักประมาณตนรู้ศักยภาพของตนและดำเนินการด้วยความรอบคอบระมัดระวัง สร้างพื้นฐานการเป็นอยู่ของประชาชนให้พอมี พอกิน พอใช้ก่อน โดยวิธีการที่ประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชาการจึงค่อยพัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยน การรวมกลุ่มพึ่งพากันและร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ และขยายเครือข่ายเชื่อมโยงสู่สังคมภายนอก ถ้ามีการเรียนรู้ จะเกิดสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบอกว่า “ระเบิดจากข้างใน” ภายในตัวตน เกิดจากศักยภาพ (potential) ที่เปลี่ยนแปลงมาเป็นการกระทำ กลายเป็นพลังที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ (เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 17) ไปสู่ระดับชุมชนให้เกิดทักษะในการเรียนรู้ และสามารถพัฒนาพึ่งพาตนเองด้านต่าง ๆ ได้ในระยะยาว โดยอาศัยสภาวะแวดล้อมในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นประการสำคัญในการพึ่งตนเอง ดังที่ ไพโรจน์ ภัทรนุกูล (2545, หน้า 11) กล่าวไว้ว่า การพึ่งตนเองของชุมชนว่า หมายถึง การที่ชุมชนมีการรวมกลุ่มและสร้างอำนาจในการตัดสินใจกำหนดเป้าหมายของชุมชน ใช้ศักยภาพของชุมชน

อย่างเต็มที่ มีความช่วยเหลือเกื้อกูล สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทักษะความรู้ให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตได้อย่างอิสระมั่นคง สามารถแก้ไขปัญหาและนำการพัฒนาชุมชนเพื่อบรรลุอุดมการณ์การพึ่งตนเองได้

กระบวนการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเอง (Learning Process to Self-reliance) เป็นการเรียนรู้บนพื้นฐานของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างความพอเพียงระดับพื้นฐานคือ “ระดับบุคคล” เพื่อขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาคือ สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาทั้งการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้ด้วยตนเอง แนวทางการเรียนรู้ เริ่มจากการค้นหาความต้องการของตนเองให้พบ ว่ามีความต้องการอะไร มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอย่างไร เช่น ต้องการมีชีวิตที่มีอนาคตก้าวหน้า มีความเป็นอิสระ มีความสุข หลุดพ้นจากความยากลำบาก จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลของตนเองและครอบครัว ซึ่งจะทำให้รู้สาเหตุของปัญหา รู้ปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ ถือเป็นการค้นหาศักยภาพของตนเองจนรู้ว่าตนเองต้องสร้างรูปแบบการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่ม จะนำไปสู่การสร้างความรู้เข้าใจร่วมกันจนเกิดเป็นกระบวนการทัศนใหม่ (วิธีคิดและวิธีทำงาน) เพราะทราบปัญหาและความต้องการของแต่ละบุคคล จากนั้นเริ่มทดลองปฏิบัติได้โดยวิจักษณ์เกิดการระดมองค์ความรู้ในท้องถิ่น ได้องค์ความรู้ใหม่ และขยายผลผ่านการสรุปบทเรียนร่วมกัน (ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์, 2542, ไม่ปรากฏเลขหน้า) อันจะนำไปสู่การเกิดเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเองตามที่ (ประเวศ วะสี, 2540, หน้า 8) มองว่า เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเองคือ ความเข้มแข็ง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งจากฐานล่าง กล่าวคือ เป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรม เพราะจุดแข็งที่สุดของสังคมไทยคือ วัฒนธรรมไทย โดยที่วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตทั้งหมด รวมถึงความเชื่อ ระบบคุณค่า อาชีพ การกินการอยู่ การแต่งกาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ และวิธีการแก้ไขปัญหา ความยั่งยืนจึงจะเกิดขึ้นอย่างแท้จริง เพราะคนมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และก้าวสู่สังคมฐานความรู้โดยมุ่งพัฒนาจิตใจ และความรู้ให้มีศักยภาพทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน โดยเสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมมีรายได้เพียงพอ รักษาวัฒนธรรมอันดีงาม และเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547ข)

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นการนำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการจัดเวทีพูดคุย โดยเน้นการพัฒนา “คน” เป็นตัวตั้ง ให้เกิดกระบวนการคิด ระเบิดจากข้างในเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เกษตรกรหันกลับมาทบทวนตนเอง ทำความเข้าใจตนเองโดยพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการประกอบอาชีพของตนเอง จากนั้นสร้างเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้วิชาการ

ทักษะที่จำเป็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อเพิ่มทางเลือกในการวางแผนพัฒนาศักยภาพของแต่ละคนให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มีภูมิคุ้มกันสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานความมีเหตุผล พอประมาณ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เกิดจิตสำนึกในการเก็บออม การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดปัญหาจากการประกอบอาชีพ และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนทัศน์และการเปลี่ยนแปลง

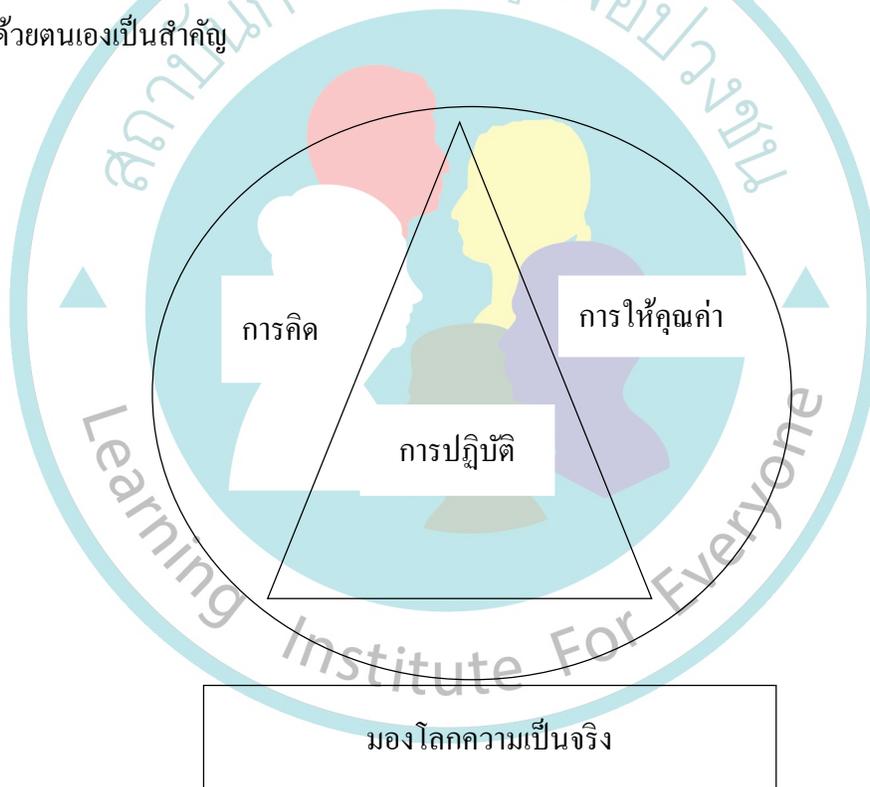
กระบวนทัศน์ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตรูปแบบหนึ่งที่ประเทศไทยนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของ “คน” ซึ่งเป็นศูนย์กลางการพัฒนา (บงกชนพวงศ์ ณ อรุณยาและคณะ, 2554, ไม่ปรากฏเลขหน้า) ดังที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ให้เกิดขึ้นที่ไม่ได้กล่าวว่ามีคน “โง่ จน เจ็บ” อีกต่อไป แต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปรับกระบวนทัศน์ส่งเสริมให้เกิดปัญญา ส่งเสริมการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่า “การปรับกระบวนทัศน์” รวมทั้งวิถีคิด วิถีปฏิบัติ การให้คุณค่า (เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 11) ดังนั้น คำว่ากระบวนทัศน์ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

2.1 ความหมายของกระบวนทัศน์

กระบวนทัศน์คือ กระบวนคิดวิเคราะห์ วิถีคิด วิถีปฏิบัติ แนวการดำเนินชีวิตมาทบทวนใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับยุคและสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ความเชื่อพื้นฐานที่มีในจิตใจของมนุษย์ทุกคนแตกต่างกันตามเพศ ตามวัย ตามสิ่งแวดล้อม ตามการศึกษาอบรม และตามการตัดสินใจเลือกของแต่ละบุคคล ความเชื่อพื้นฐานนี้เป็นตัวกำหนดให้แต่ละคนชอบอะไร และไม่ชอบอะไร พอใจแคไหนและอย่างไร เป็นตัวนำร่อง การตัดสินใจด้วยความเข้าใจ และเหตุผลในตัวบุคคลคนเดียวกัน อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ หากรู้สึกรู้ว่า มีเหตุผลเพียงพอที่จะเปลี่ยน แต่จะไม่เปลี่ยนด้วยอารมณ์ ก่อนเปลี่ยนจะต้องมีความเข้าใจ กระบวนทัศน์เก่าที่มีอยู่และกระบวนทัศน์ที่จะรับเข้ามาแทนภายในกรอบเพื่อให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งนำไปสู่การวิจัยและการปฏิบัติช่วยให้เราเข้าใจปรากฏการณ์ประเด็นปัญหาแนวทางแก้ไข (อิสมาอิล เจ๊ะนิ, 2555, ไม่ปรากฏเลขหน้า) นอกจากนี้ อภิชาติ คำดี (2552, หน้า 76) ยังกล่าวเสริมว่า กระบวนทัศน์ (paradigm) มีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับผู้นำองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีประโยชน์สุขของประชาชนเป็นเป้าหมายสำคัญ

2.2 หลักการของกระบวนทัศน์

บุคคลแต่ละคนมองและให้คุณค่าในโลกแห่งความเป็นจริงแตกต่างกัน เป็นสังขรณ์ที่คนมองไม่เหมือนกัน จึงทำให้คนคิดต่างกัน การปรับกระบวนทัศน์ในการทำงาน จึงช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของหน่วยงาน/ชุมชน/ท้องถิ่น บุคลากร/วิทยากรต้องมีกระบวนทัศน์ใหม่ที่เป็นแบบองค์รวม อันเป็นวิธีคิดและวิธีทำงานที่ตระหนักถึงความเชื่อมโยงเหตุปัจจัยต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและรอบด้าน แทนที่จะใช้กระบวนทัศน์เก่า ซึ่งเป็นแบบแยกส่วน เพราะในความเป็นจริงแล้วความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นต้องเกิดจากการประสานสัมพันธ์ระหว่างเหตุปัจจัยต่าง ๆ มากมายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกทิศทางและแนวทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้วยตนเองเป็นสำคัญ

ภาพที่ 2.1 แสดงกระบวนทัศน์การประกอบอาชีพ

หัวใจสำคัญของกระบวนการทัศน์ เป็นความหมายในเชิงวิธิตัด วิถีปฏิบัติ วิถีให้คุณค่า โดยเชื่อว่าประชาชนมีศักยภาพที่จะพึ่งตนเองได้ ต้องการเพียงโอกาส กระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพเท่านั้น ความแตกต่างของแต่ละชุมชนอยู่ที่ “การเรียนรู้ การจัดการ การพัฒนา” ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชน ประกอบด้วย คน ผลผลิต ธรรมชาติ และทุนต่าง ๆ ของชุมชน การนำความรู้ไปพัฒนาทรัพยากร เพิ่มมูลค่าให้ทรัพยากร และจัดการอย่างยั่งยืน ซึ่งเหล่านี้คือ โจทย์ของการพัฒนา โดยเริ่มจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการจัดการ กระบวนการพัฒนาทุนชุมชนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างทุนความรู้ที่ยั่งยืน (เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 21)

ดังนั้น การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ในการทำงาน ดังนี้

1) **ประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People Centered)** เปลี่ยนเป้าหมายของหน่วยงานให้เป็นการสนับสนุนเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของประชาชน (Department goals to support goals)

2) **สหวิชาการแบบองค์รวม (Holistic)** เปลี่ยนความเชื่อจากการปฏิบัติเป็นส่วน ๆ แล้วนำมาผสมผสานกันให้เป็นการนำความจริงทั้งหมดมาจัดการไปพร้อมกันแบบองค์รวม (Reality is whole and holistic)

3) **การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation)** เปลี่ยนการนำประชาชนมาร่วมกับโครงการ / กิจกรรมของหน่วยงานไปให้ประชาชนมีแผนการพัฒนาของเขา และหน่วยงานเข้าไปร่วมทำงาน

4) **การทำงานร่วมกัน (Collaboration)** เปลี่ยนการนำกิจกรรมที่หลากหลายของหลายหน่วยงาน มาผสมผสานกันไปเป็นการค้นหาความคิดร่วมกัน และทำงานร่วมกันตั้งแต่ต้นให้บรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์เดียวกัน (Common ground-Common goals) (กัญญา วังศรี, มปป.)

กระบวนการทัศน์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การน้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและพัฒนากระบวนการศึกษาเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงองค์ความรู้ที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่ง บงกชนพวงศ์ ณ อรุณยา และคณะ (2554, ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้ศึกษาหลักการพัฒนากระบวนการทัศน์บูรณาการโดยจำเป็นต้องดำเนินการเชิงระบบ เพราะกระบวนการบูรณาการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จคือ การให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดความตระหนักรู้ในตนเอง จนสามารถยื่นมือที่จะแก้ไขปัญหา และบริหารจัดการปัญหาต่าง ๆ ตามกำลังความสามารถในทุกสถานการณ์

สำหรับขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการทัศนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต มีวิธีการพัฒนากระบวนการทัศนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตดังนี้ (เอนก นาคะบุตรและคณะ, 2553, หน้า 2-16)

1. การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาศึกษาให้เกิดความเข้าใจและลงมือปฏิบัติ จนเกิดการเข้าถึงด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองและขยายเป็นการมีกิจกรรมการพัฒนาร่วมกันบนวิถีชีวิตชุมชนที่มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับกระบวนการทัศน “การระเบิดใจตน” ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 3 ขั้นตอน กล่าวคือ

ขั้นตอนที่ 1 : น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่จิตใจตนเอง คือ การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่จิตสำนึกของตนเองด้วยการกำหนดจิตมุ่งมั่นที่จะลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างปัญญาที่เกิดจากการศึกษาดูงาน การอบรมบ่มนิสัย มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 2 : เปลี่ยนพฤติกรรมคือ เมื่อใจระเบิดจากภายใน กล้าลงมือทำกล้าค้นคว้าลองทำจากผิดเป็นถูก ทำจนเกิดความชำนาญ ทำโดยไม่หวั่นเกรงต่อสายตาของสังคม ปฏิบัติจนรู้ตนเองว่าความพอประมาณและความมีเหตุผลของพฤติกรรมใหม่ในการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนให้อยู่บนความมั่นคงยั่งยืนของวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ

ขั้นตอนที่ 3 : สรุบบทเรียนเกิดการเรียนรู้ใหม่จากการลงมือปฏิบัติคือ ทูกรอบเดือน รอบฤดูกาลผลิต หรือเมื่อทดลองทำกิจกรรม จำเป็นต้องมีการสรุบบทเรียนหรือทำกิจกรรมร่วมกันในหมู่สมาชิกของครัวเรือนหรือกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนช่วยกันขยายบทเรียนดังกล่าว เพื่อแบ่งปันความรู้ประสบการณ์ที่ทำสำเร็จให้คนอื่น เหล่านี้นับเป็นนวัตกรรมทางชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งนี้ ให้ความสำคัญกับประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัย โดยการร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมวางแผน ร่วมจัดกระบวนการวิจัยต่าง ๆ ร่วมกัน “วิจัยชีวิต วิจัยชุมชน” การดำเนินงานวิจัยปฏิบัติการสังคมแห่งการเรียนรู้ (CAR : Community Action Research) (กิตติพันธ์ นพวงส์ ฌ อยุธา, บงกช ฌ สงขลา และคณะ : ตุลาคม 2550-มีนาคม 2551) เพื่อให้เกิดการบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตมิติองค์กรวม (บงกช นพวงส์ ฌ อยุธาและคณะ, 2554) กระบวนการปรับกระบวนการทัศน ช่วยให้เกิดวิธีคิดใหม่ ซึ่งนำความคิดนั้นไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น

การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ถ้าคนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 6 ขั้นตอนตามที่ (Prochaska, Norcross, Diclemente, 2006) และคาร์นิ สืบจากดี. [มปป.] กล่าวว่า Stages of Change หรือขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม Stages of Change หรือขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นทฤษฎีของ James O. Prochaska, Ph.D. และ Carlo DiClemente , Ph.D. ที่มีโครงสร้างขั้นตอนการเปลี่ยนแปลง

เป็นหัวใจหลักในการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องไม่ใช่เป็นเพียงเหตุการณ์หนึ่ง ๆ เท่านั้น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากขั้นขั้นไม่สนใจปัญหาไปจนถึงขั้นลงมือปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขไปสู่พฤติกรรมใหม่ มีดังนี้

5.2.1 ขั้นไม่สนใจปัญหา (Precontemplation) บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้ ยังไม่คิดจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใน 6 เดือนข้างหน้าคิดว่าพฤติกรรมที่ปฏิบัติอยู่ไม่เป็นปัญหา ไม่เห็นผลเสียที่เกิดขึ้น บางคนอาจเคยพยายามที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมมาแล้ว แต่ล้มเหลว จึงไม่คิดที่จะเปลี่ยนแปลงอีก กลุ่มนี้ควรได้รับการกระตุ้นให้คิดถึงประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้มากขึ้นและเร้าอารมณ์ ให้รู้สึกว่าการกระทำพฤติกรรมที่ไม่ดีของตนเอง ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นด้วย ในขั้นนี้บุคคลจำเป็นต้องได้รับข้อมูลสะท้อนกลับได้รับความรู้ความเข้าใจโดยเน้นสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริง เป็นเหตุเป็นผล

5.2.2 ขั้นลังเลใจ/ชั่งใจ (Contemplation) เป็นขั้นที่บุคคลมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพราะเกิดความตระหนักถึงข้อดีของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ก็ยังคงกังวลกับข้อเสียในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วยเช่นกัน ขั้นนี้อาจทำให้เกิดความลังเลใจอย่างมากจนทำให้บุคคลต้องติดอยู่ในขั้นนี้เป็นเวลานาน ยังไม่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงในทันที ในขั้นนี้ควรมีการพูดคุยถึงข้อดีข้อเสียของพฤติกรรมเก่าและใหม่ เปิดโอกาสให้ได้ชั่งน้ำหนัก โดยไม่เคยมีความพยายามที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมมาก่อน ดังนั้น กลุ่มนี้ควรได้รับการเรียนรู้ว่าเมื่อมีการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมแล้ว เขาจะเป็นอย่างไร ลดอุปสรรคหรือข้อเสีย ในการเปลี่ยนพฤติกรรม (reduce the cons of changing behavior)

5.2.3 ขั้นเตรียมตัว (Preparation) บุคคลในขั้นนี้มีความตั้งใจที่จะลงมือปฏิบัติในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม กลุ่มนี้ จะเริ่มต้นการกระทำบางอย่างที่จะมุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้ควรมีทางเลือกในการเปลี่ยนพฤติกรรม โดยให้เขาตัดสินใจเลือกเอง และส่งเสริมศักยภาพในการกระทำของเขา ดังนั้นผู้ที่อยู่ในระยะเตรียมตัวควรได้รับการกระตุ้นหาแหล่งสนับสนุนช่วยเหลือ (support) เพื่อให้กำลังใจและเรียนรู้วิธีการปฏิบัติ

5.2.4 ขั้นลงมือปฏิบัติ (Action) บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้เริ่มปฏิบัติในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอกตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ บุคคลกลุ่มนี้ควรสอน ให้คำแนะนำเทคนิคต่าง ๆ เพื่อช่วยให้เขาปฏิบัติกิจกรรมตามข้อตกลง (commitment) ได้เช่น หากิจกรรมอื่นทำทดแทนพฤติกรรมที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพให้รางวัลกับตนเองเมื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ หลีกเลี่ยงบุคคลหรือสถานการณ์ที่ทำให้เขากลับไปมีพฤติกรรมที่ไม่ดีเหมือนเดิมบุคคลในขั้นนี้ควร

ได้รับการส่งเสริมให้ลงมือกระทำตามวิธีการที่เขาเลือกอย่างต่อเนื่อง โดยช่วยหาทางขจัดอุปสรรค และให้กำลังใจแก่เขา

5.2.5 **ขั้นตอนการปฏิบัติตัว (Maintenance)** บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้สามารถที่จะปฏิบัติหรือกระทำพฤติกรรมใหม่ โดยมีการป้องกันการกลับทำพฤติกรรมเดิมซ้ำ (prevent relapse) มีความเชื่อมั่นว่าตนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ สิ่งสำคัญในขั้นนี้ คือ การช่วยให้บุคคลนั้นรับรู้สถานการณ์ที่ทำให้เกิดความอยาก (temptation) ที่จะกลับไปทำพฤติกรรมเดิม ดังนั้น จึงควรรหาแรงสนับสนุนจากบุคคลใกล้ชิดที่ดี เชื้อถือหรือไว้วางใจ พุดคุยหรือใช้เวลาอยู่กับบุคคลที่ปฏิบัติพฤติกรรมที่ดี

5.2.6 **ขั้นสิ้นสุด (Termination)** เป็นขั้นที่บุคคลมั่นใจว่าจะไม่กลับไปกระทำพฤติกรรมเดิมอีก และมีการสรุปบทเรียนเพื่อไม่ให้เกิดซ้ำอีก และมุ่งมั่นในการเปลี่ยนพฤติกรรมในทิศทางบวกต่อไป

กระบวนการเปลี่ยนแปลง (Processes of Change)

กระบวนการเปลี่ยนแปลง เป็นกิจกรรมที่สังเกตได้ (overt activities) และสังเกตไม่ได้ (covert activities) ซึ่งบุคคลใช้ในการปรับเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก หรือพฤติกรรมเพื่อเคลื่อนไปสู่ระยะต่อไป การเคลื่อนผ่านระยะในขั้นต้นเรียกว่า earlier stage มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นไม่สนใจปัญหา (precontemplation) ขั้นลังเลใจ/ซังใจ (contemplation) และขั้นเตรียมตัว (preparation) ควรประยุกต์ด้านการรับรู้ ความคิด (cognitive) อารมณ์ (affective) และกระบวนการประเมิน (evaluation processes) ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การที่บุคคลจะเคลื่อนไปสู่ระยะต่อมา (later stage) คือ ขั้นลงมือปฏิบัติ (action) และขั้นกระทำต่อเนื่อง (maintenance) ควรเน้นกระบวนการสร้างข้อตกลง (commitments) สัญญา, การวางเงื่อนไข (conditioning) การเผชิญเหตุการณ์ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยไม่สามารถคาดการณ์ได้ (contingencies) การควบคุมสิ่งแวดล้อม และการสนับสนุนช่วยเหลือ (พรณิ ปานเทวัญและคณะ, 2557 อ้างถึงใน Prochaska, 1994, Prochaska et al, 1994)

งานวิจัยขั้นนี้ ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดกระบวนการทัศนมาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการวิจัย โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการวิจัย เพื่อสร้างและปรับกระบวนการทัศนทางความคิดใหม่ ซึ่งเริ่มจากการเปลี่ยนความคิดของเกษตรกรให้หันมาเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้มีวิธีปฏิบัติด้วยการกำหนดทิศทางการประกอบอาชีพของตนเองจากการวิเคราะห์ข้อมูลตนเอง เพื่อสร้างความตระหนักให้เห็นถึงการให้คุณค่าของการประกอบอาชีพอย่างมีแบบแผน และแบ่งปันความรู้ประสบการณ์ในการสร้างและทำความเข้าใจรับรู้ต่อความเป็นจริง เพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติ หาวิธีการจัดการร่วมกันบนพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศนทาง

ความคิดเกิด “การเรียนรู้ การจัดการ การพัฒนา” จนเกิดการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพจากศักยภาพของตนเองออกมาสู่การแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพที่ประสบอยู่ในระยะยาว

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้และชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติในแต่ละสังคม ก็จะมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ ที่กำหนดเนื้อหาแหล่งเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ของสังคมในบริบทของวัฒนธรรมในชุมชนนั้น ซึ่งสามารถเกิดขึ้นโดยกลไก ช่องทางวิธีการที่หลากหลาย เช่น การพูด การเล่า การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองทำ การเลียนแบบ การคิดไตร่ตรอง การแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล ฯลฯ กระบวนการเรียนรู้จะกลมกลืนอยู่ในระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชน (อรัศรี งามวิทยาพงศ์, 2549, หน้า 25) แต่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลในการพัฒนาคือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริง โดยมีเป้าหมายเรียนรู้ร่วมกันไม่แยกการเรียนรู้ออกจากชีวิตจริงเหตุผลที่สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ สุขุมธาดา พรหมบุญ และ(อรพรรณ พรสีมา, 2549, หน้า 54)

1. ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge management) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกระบวนการสร้างความรู้ การจัดเก็บ และการแบ่งปันความรู้ (กัศซา (Kucza, 2001 อ้างอิงใน พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 29)) และยังรวมถึงการระบุสภาพปัจจุบัน การกำหนดความต้องการ และการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการที่จะส่งผลกระทบต่อจัดการความรู้ให้ดีขึ้นเพื่อบรรลุถึงความต้องการ โดยผ่านกระบวนการสร้างและจัดหาความรู้ (Create & Acquisition) จัดการและจัดเก็บความรู้ (Knowledge organization & storage) แล้วกระจายความรู้ (Knowledge distribution) และประยุกต์ความรู้เหล่านั้นเพื่อการใช้งาน (Knowledge application) (จุฑารัตน์ สรวณะวงศ์, 2548, หน้า ออนไลน์) ดังนั้นการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการใช้งานและความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคน พัฒนางองค์กรและพัฒนาความเป็นชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2548, หน้า 64 - 65)

2. ประโยชน์ของการจัดการความรู้

ประโยชน์ของการจัดการความรู้คือ ป้องกันความรู้สูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กรสามารถรักษาความเชี่ยวชาญ และความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ โดยประเภท คุณภาพและความสะดวกในการเข้าถึงความรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่ม

ประสิทธิภาพการตัดสินใจ เนื่องจากผู้มีหน้าที่ตัดสินใจต้องสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ บุคคลจะมีความสามารถในการปรับตัวและมีความยืดหยุ่น การทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงานและวัตถุประสงค์ของงาน (เบชา (Bacha, 2000 อ้างอิงใน พรชิตา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 41- 42) โดยไม่ต้องมีการควบคุมหรือมีการแทรกแซงเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกในการประกอบอาชีพ และลดช่องว่างและเพิ่มโอกาสในการหาแนวทาง ลดปัญหาในการประกอบอาชีพ ตลอดจนพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สิน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และช่วยเพิ่มคุณค่าและประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพที่มั่นคง เพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายจากการประกอบอาชีพอีกด้วย นอกจากนี้ (ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ, 2548, หน้า 64) ยังกล่าวเสริมถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ว่าเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร ช่วยในการจัดการความเปลี่ยนแปลง และการลดต้นทุน เพิ่มผลผลิตจากการเพิ่มการเรียนรู้ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ จนพัฒนาตนเองเป็นนักปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) ที่มีประสิทธิภาพ กล่าวโดยสรุปคือ การจัดการความรู้เป็นกระบวนการพัฒนาวิธีคิด วิธีปฏิบัติของบุคคลและแนวความคิด การเรียนรู้ เพื่อนำไปปฏิบัติและปรับปรุงการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพสำหรับสังคมเศรษฐกิจความรู้

3. กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีขั้นตอนในการจัดการความรู้ ซึ่งหากศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547, หน้า 54 - 58) จะพบว่า กระบวนการจัดการความรู้สามารถสรุปขั้นตอนได้ดังนี้

1. การค้นหาความรู้ (Knowledge identification) เป็นการค้นหาว่าองค์ความรู้มีอะไรบ้าง มีรูปแบบใดบ้าง อยู่ที่ใครและความรู้อะไรบ้างที่จำเป็นต้องมี เพื่อให้ทราบว่า ขาดความรู้อะไรบ้าง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “รู้เรา” นั่นเอง ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้เรียกว่า “แผนที่ความรู้” (Knowledge mapping) เพื่อกำหนดขั้นตอนว่า ความรู้ใดมีความสำคัญขององค์กรจัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้เกิดการวางขอบเขตของการจัดการความรู้และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนี้ การจัดเก็บและรวบรวมและทำให้บุคลากรทุกคนทราบว่า องค์กรมีความรู้อะไรบ้างและจะหาความรู้ที่ตนเองต้องการได้ที่ไหน นอกจากนี้ยังใช้เป็นโครงสร้างพื้นฐานความรู้ที่องค์กรสามารถใช้เป็นฐานในการต่อยอดขยายความรู้ในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการใช้เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานและการเคลื่อนย้ายแหล่งข้อมูลความรู้ต่อระบบต่าง ๆ ในองค์กร

2. การสร้างและการแสวงหาความรู้ (Knowledge creation and acquisition) เป็นการนำแผนที่ความรู้ไปดึงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่มีอยู่กระจัดกระจายไม่เป็นที่มารวมไว้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์แล้วตรวจสอบว่าความรู้ที่จำเป็นโดยังไม่มี จำเป็นที่จะต้องสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีอยู่ก็ได้ หรือนำความรู้จากภายนอกองค์กรมาใช้ นอกจากนี้ องค์กรอาจจะต้องพิจารณากำจัดความรู้ที่ไม่จำเป็นหรือล้าสมัยทิ้งไปเพื่อประหยัดทรัพยากรในการจัดเก็บความรู้เหล่านั้น หัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้คือ การกำหนดเนื้อหาของความรู้ที่ต้องการและการดักจับความรู้ดังกล่าวให้ได้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขั้นตอนนี้ประสบความสำเร็จคือ บรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อให้บุคลากรกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเกิดแรงจูงใจในการสร้างความรู้ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา และทำให้การแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ จากภายนอกทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge organization) เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการตามแผนที่การเรียนรู้แล้ว ต้องนำความรู้ใหม่ที่ได้รับมาจัดความรู้ให้เป็นระบบเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดเก็บความรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้การเก็บรวบรวม การค้นหาการนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว จนเกิดเป็น “ชุดความรู้”

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge codification and refinement) ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ง่าย ซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะคือ การจัดทำหรือปรับปรุงแบบของเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์กรจะช่วยให้การป้อนข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ การจัดเก็บ การค้นหา และการใช้ข้อมูลทำได้สะดวก และรวดเร็ว ทันสมัย สอดคล้องและตรงกับความต้องการ

5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge access) ความรู้ที่ได้มานั้นจะไร้ค่าหากไม่ถูกนำไปให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือเผยแพร่ผู้อื่นใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้นควรมีวิธีการในการจัดเก็บและกระจายความรู้ ทั้งความรู้ในคนและกระดาษ โดยกระจายความรู้ ให้ผู้ใช้มี 2 ลักษณะคือ (1) การป้อนความรู้ (Push) คือ การส่งข้อมูล/ความรู้ให้ผู้ใช้ โดยผู้ใช้ไม่ได้ร้องขอหรือต้องการเรียกง่าย ๆ ว่าเป็นแบบ “Supply-based” เช่น การส่งหนังสือเวียนแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ข่าวสารต่าง ๆ หรือข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปมักจะทำให้ผู้รับรู้สึกที่ได้รับข้อมูล/ความรู้มากเกินไปหรือไม่ตรงตามความต้องการ (2) การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ (Pull) คือ การที่ผู้รับสามารถเอกรับหรือใช้แต่เฉพาะข้อมูล/ความรู้ที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งทำให้ลดปัญหาการได้รับการกระจายความรู้

แบบนี้เป็นแบบ “Demand-based” องค์กร ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการกระจายความรู้แบบ “Push” และ “Pull” เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้ข้อมูล/ความรู้

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge sharing) สำหรับการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ในคนนั้น จะต้องทำด้วยการพบปะกันตัวต่อตัวหรือเป็นกลุ่ม ดังที่ อิคุจิโร โมนาเคะ (Ikujiro Nonaka) เรียกว่า “การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)” ซึ่งจะทำให้ได้ในหลายรูปแบบ ซึ่งการแบ่งปันความรู้ในคน ส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีการตามความถนัด และสะดวก วิธีการหลัก ๆ ได้แก่ 1) ทีมข้ามสายงาน (Cross-functional team) 2) นวัตกรรมและวงจรกิจภาพ (Innovation & Quality circles หรือ IQCs) 3) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice หรือ Cop) 4) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring system) และ 5) เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge forum)

นอกจากนี้ การเรียนรู้ (Learning) ตามวงจรแห่งการเรียนรู้ที่มีการนำไปใช้ในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหา จะถูกขับเคลื่อนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตามที่เรียกกันว่า “ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) ก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันแบบมีส่วนร่วม โดยเกิดจากเป็นกลุ่มคนที่มารวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อสร้างกระบวนการถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ โดยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเตรียมสมาชิกชุมชนให้พร้อมที่เผชิญกับชีวิต เป็นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตจริง มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยสนับสนุนให้การสื่อสารระหว่างสมาชิก CoP เป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว พยายามชักจูงหรือทำให้สมาชิกเห็นประโยชน์ในการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน ให้แรงจูงใจหรือรางวัลสำหรับสมาชิกที่ให้ความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเป็นตัวอย่างแก่คนอื่น ๆ ต่อไป รวมทั้งควรส่งเสริมให้ CoP มีการเติบโตและขยายตัว (สำนักงานข้าราชการพลเรือน, คู่มือการสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้, หน้า 8) อีกทั้งพีเตอร์ ซิง (Peter Senge) ยังมีแนวคิดสนับสนุนอีกว่า จะต้องกระตุ้นและสร้างบรรยากาศที่ทำให้บุคลากรทุกคนกล้าคิด กล้าทำ กล้าลองผิดลองถูกไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือความล้มเหลว เพราะกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการปฏิบัติซ้ำ จนเกิดความเคยชินและเป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่เกิดขึ้นเป็นชุดองค์ความรู้ การเรียนรู้ของบุคลากรจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งจะไปเพิ่มพูนองค์ความรู้ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อย ๆ ความรู้เหล่านี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ๆ อีกเป็นวงจรที่ไม่มีที่สิ้นสุดที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้”

วงการเรียนรู้จะถูกนำไปใช้อย่างเห็นผลเป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหา ชุมชนจะมีการรวมกลุ่มกันในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากบุคคลที่ประสบปัญหาหรือมีความต้องการในการแก้ไขปัญหา บางเรื่องด้วยกัน จึงนำไปสู่การรวบรวมกลุ่มคนที่มีความรู้ความสนใจในเรื่องเดียวกัน มาร่วมแลกเปลี่ยน แบ่งปัน เรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ ร่วมกัน เพื่อได้มาซึ่ง Knowledge Assets (KA) หรือขุมความรู้ในเรื่องนั้น ๆ สำหรับคนในชุมชน เพื่อไปทดลองใช้แล้วนำผลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก (อรวรรณ น้อยวัฒน์, 2554, อ้างถึงใน นุราชัย ศิริมหาสาคร, 2550)

ทั้งนี้ การรวมกลุ่มมีหลากหลายรูปแบบทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2553, ไม่ระบุเลขหน้า) เพราะมีความเชื่อมั่นในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันเป็นสิ่งสำคัญ ผลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก อันส่งผลให้ความรู้ที่ได้นั้น ๆ ถูกยกระดับขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านการปฏิบัติประยุกต์ และปรับใช้ตามแต่สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่หลากหลาย

4. องค์ประกอบของชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้

กิจกรรม CoP นี้เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการความรู้ (KM Process) และการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management Process) ชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ เป็นการจัดการความรู้สำหรับชุมชน ที่ประกอบด้วยโครงสร้างด้านการเรียนรู้ 8 องค์ประกอบคือ

1. หัวข้อความรู้ เป็นข้อความรู้ที่ชุมชนมี คือ แรงปรารถนาาร่วมกัน หรือเรียกว่า “ความสนใจ” ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นว่า ทำไมบางชุมชนประสบความสำเร็จ เพราะการต้องมีหัวข้อที่สมาชิกชุมชนมีความสนใจเรื่องนั้นๆ ไม่เพียงพอ เพราะสมาชิก จะใช้เวลาว่างที่ไม่มีอะไรทำแล้ว มาเข้าร่วมกับชุมชน แต่ถ้าเป็นหัวข้อที่ปรารถนาอย่างแรงกล้าที่เป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง สมาชิกจะมีแรงขับอย่างมากเป็นพลังช่วยผลักดันกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่องในที่สุด (บดินทร์ วิจารณ์, 2549, หน้า 158)

2. ชุมชน (community) เป็นการรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชนอย่างสนิทสนมไม่ใช่เพียงแคร์ู้จักกัน แต่ยังเต็มไปด้วยความไว้วางใจ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างจริงจัง ชุมชนที่เข้มแข็งจะก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของการให้เกียรติ เคารพและเชื่อถือซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม โดยไม่คาดหวังสิ่งตอบแทนจากการปันความรู้ องค์ประกอบด้านชุมชน จำเป็นต้องได้รับการใส่ใจ การจัดระเบียบและการดูแล อะไรคือบทบาทของสมาชิกแต่ละคน สมาชิกจะเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องกันได้อย่างไร กิจกรรมแบบใดที่จะก่อให้เกิดพลัง

ชุมชนจะทำให้ความต้องการของตนเองได้รับการตอบสนองได้อย่างไร (บดินทร์ วิจารณ์, 2549, หน้า 158)

3. ปฏิบัติการ เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการร่วมตัวกันของสมาชิกชุมชน โดยเป็นความรู้รูปแบบต่าง ๆ ที่สมาชิกชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น จากนั้นสมาชิกชุมชนจะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้เป็นแนวทางในการทำงานประจำหรือการดำรงชีวิตของตนเอง และนำสิ่งที่ตนเรียนรู้ย้อนกลับไปสู่การปฏิบัติจนลึกซึ้งขึ้น องค์ความรู้ดังกล่าวเป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นร่วมกันแล้วนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานหรือการดำเนินชีวิต สถานที่ในการเรียนรู้เป็นสถานที่ที่ไม่มีขอบเขต แต่แหล่งความรู้จะเป็นแหล่งที่ดึงดูดหรือเกิดความรู้สึกบางอย่าง เป็นชุมชนเพื่อการช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาประจำวัน หรือปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน ในขณะที่ บางชุมชนช่วยเหลือกัน โดยอาศัยความรู้ของสมาชิกลงมือปฏิบัติการเพื่อตรวจพิสูจน์ปฏิบัติการใหม่ๆ ชุมชนที่รู้จักการดูแลความรู้ของตนเอง เน้นการดูแลความรู้ที่จะจัดเวทีให้แก่สมาชิกเพื่อเชื่อมโยงการพัฒนา

4. การสร้างรูปการเพื่อดำเนินการ (Building a Case for Action) ชุมชนทั่วไปจะพึ่งพาผู้บริหารระดับกลางหรือระดับสูง ทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการเข้าร่วมในชุมชน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องสร้างรูปการสำหรับการดำเนินการของชุมชนใน 2 ระดับคือ ระดับองค์กรโดยรวม และระดับเฉพาะเจาะจงในแต่ละชุมชน รูปการที่เจาะลึกลงไปในระดับชุมชน ช่วยให้ชุมชนมีศูนย์รวมกิจกรรมหรือจุดสนใจที่ชัดเจน เพื่อแก้ไขปัญหาบางอย่าง

5. ระบุผู้ที่มีศักยภาพเป็นผู้ประสานงานหรือนักคิด (Thought Leaders) ผู้ประสานงานชุมชนหรือผู้นำนักคิด เป็นกุญแจนำไปสู่ความสำเร็จ การให้ผู้ประสานงานมีส่วนร่วมแต่เริ่มต้นของการพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสรรหา หรือโน้มน้าวให้ผู้มีศักยภาพในการเป็นสมาชิกหลักชุมชนเข้าร่วม จึงสามารถสร้างสัมพันธภาพได้ในทันที

6. ค้นหาและสร้างจินตนาการ (Finding and Building an Imagination) การเริ่มชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ต้องเริ่มจากหาสิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบัน และสร้างศักยภาพของชุมชนที่จะไปให้ถึงได้ ทั้งนี้ หากเพิกเฉยจะทำให้การพัฒนาชุมชนขาดการลุ่มหลงได้

7. หลักในการดูแลชุมชนปฏิบัติการ เนื่องจากชุมชนปฏิบัติการเกิดความสนใจ สิ่งที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จคือ ความสามารถในการสร้างความตื่นตัว รับรู้ ความสัมพันธ์และคุณค่า เพื่อดึงดูดให้สมาชิกเข้าร่วม ถึงแม้จะมีปัจจัยเกี่ยวข้องมากมาย การเปิดตัวจะเป็นการสร้างพลังให้ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม การรับรู้ของบุคคลจะได้ออกจากการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตามตอบหรือเวทีต่าง ๆ รวมทั้งการรวบรวมข้อมูล ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ตามความสนใจของแต่ละบุคคล แปลงรูปของความคิดออกมาเป็นพฤติกรรมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมทางความคิด ในรูปแบบต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการของตนเอง หากประสบความสำเร็จก็จะทำแบบซ้ำ ๆ ต่อไปเรื่อย ๆ เรียกว่า “กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม” (เสนห์ จามริก, 2545, ไม่ปรากฏเลขหน้า) ชุมชนมีองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในระบบเศรษฐกิจฐาน ที่มีความเชื่อมโยงจากบุคคลสู่กลุ่มชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา คือ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของมนุษยชาติ ซึ่ง โกวิท พวงงาม, 2553, หน้า 161) กล่าวคือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ต้องทำให้คนมีความรู้และมีทักษะเพียงพอสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีความสามารถที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ และสำหรับการดำรงชีวิตประจำวัน

8. รูปแบบการจัดทำชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ในการจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ ผู้จัดทำต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 2 ประการ คือ

8.1 ผู้แสดงทางสังคม (Social Actors) หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคมทั้งหมด ไม่ว่าจะภาคส่วนหรือองค์กรใดก็ตามในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนา โดยมีประชาชนเป็นแกนกลาง และต้องมีการเตรียมความพร้อมและทำความเข้าใจบริบทที่เฉพาะเจาะจงของชุมชนนั้น ๆ โดย

8.1.1 ศึกษาเอกสาร สภาพทั่วไปของชุมชน

8.1.2 กำหนดบทบาท สถานภาพของตนเองให้ชัดเจนก่อนการ

แนะนำ

8.1.3 สร้างความสัมพันธ์และการยอมรับ

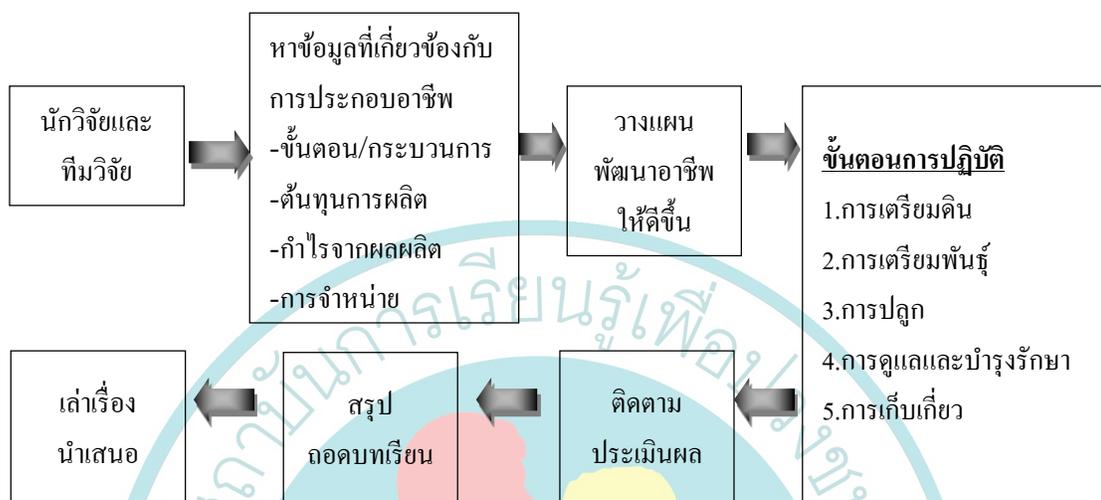
8.1.4 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเน้นกระตุ้นให้คนในชุมชน

ตัดสินใจด้วยตนเอง

8.1.5 เน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

8.2 กระบวนการจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ชุมชน เริ่มจากกระบวนการสืบ ค้นหา และสำรวจข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อแยกส่วนผลิตทางความคิด ระบบความสัมพันธ์ของบุคคล สร้างกรอบแนวคิดควบคู่กับการปฏิบัติการ

พัฒนาการของชุมชนนักปฏิบัติ (CoP)

ภาพที่ 2.2 แสดงขั้นตอนของชุมชนนักปฏิบัติด้านการประกอบอาชีพเกษตร

จากแผนภาพข้างต้น เป็นแผนภาพกระบวนการชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยพัฒนาการของชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) ซึ่งเริ่มจากการหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพร่วมกันก่อน แล้วเกิดการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันในการวิเคราะห์ศักยภาพในการประกอบอาชีพของตนเอง จากนั้นจึงเริ่มค้นหาแนวทางและวางแผนพัฒนาอาชีพของตนเอง ร่วมกันก่อน จากนั้น กำหนดมาตรฐานในการพัฒนา โดยการวางแผนพัฒนาอาชีพให้ดีขึ้น แล้วพิจารณาขั้นตอนการปฏิบัติแล้วทดลองลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนด ในขณะที่เดียวกัน ก็มีการติดตามประเมินผลการพัฒนาอาชีพตามแผนเป็นระยะ ๆ ผู้ปฏิบัติเองก็เกิดกระบวนการเรียนรู้ในระหว่างขั้นตอนการปฏิบัติ เมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติเกิดผลกระบวนการเรียนรู้ที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นก็นำมาแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในเวทีส่วนกลางในรูปแบบของการเล่าเรื่องนำเสนอแก่ผู้อื่นที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันต่อไป ชุมชนแห่งการเรียนรู้จะก่อให้เกิดจากสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล จึงเปรียบได้ดั่งสายน้ำที่เชื่อมให้คนในองค์กร มีความรักและความผูกพันซึ่งกันและกัน เกิดความร่วมมือกันด้วยความเต็มใจ เกิดการร่วมแรงร่วมพลังสามัคคี ที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ในองค์กรให้ลุล่วงไปได้ (พูลสุข สังข์รุ่ง, 2550) อีกทั้งเป็นกระบวนการเพื่อส่งเสริมให้

เกิดการ “ขยับความคิด” เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อพัฒนา ความก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต (ปรีวิทย์ ไทยาชีวะ, 2558, หน้า 23)

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ อาศัยกระบวนการชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ โดยอาศัยอาสาสมัครในชุมชนที่เข้าร่วมในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากผู้ที่ประสบปัญหาจากการประกอบอาชีพเดียวกัน ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญที่นำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจร่วมกัน สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ด้านการประกอบอาชีพอย่างมีทิศทางตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพไปสู่ การพึ่งตนเองทราจากการลงมือปฏิบัติภายใต้แผนอาชีพที่กำหนดเป้าหมายร่วมกัน

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ กระบวนการจัดการความรู้เป็นกระบวนการหนึ่งในการค้นหาชุดความรู้ ผู้วิจัยจะเริ่มจากการป้อนความรู้ด้วยการใช้สื่อการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ และการถ่ายทอดประสบการณ์จาก ผู้รู้ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการประกอบอาชีพของผู้ร่วม วิจัย และวางเป้าหมายในการประกอบอาชีพจากพื้นฐานของปัญหาและความต้องการ โดยอาศัย กระบวนการของชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ไปขับเคลื่อนการทำแผนอาชีพของตนเอง เพื่อดูผลความสำเร็จ จากการนำไปปฏิบัติและถอดบทเรียนจากกล่าลงผิดพลาดของผู้ร่วมวิจัย โดยใช้เวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในการสร้างการจัดการความรู้ การเรียนรู้ วิชิต วิถีปฏิบัติจริงของแต่ละบุคคล ซึ่งทำให้เกิด ความรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่อไป

4. แนวคิดกระบวนการ AIC และ SWOT ANALYSIS

4.1 แนวคิดเทคนิค A-I-C (Appreciation Influence Control)

กระบวนการเทคนิค AIC เป็นกระบวนการที่สามารถนำไปใช้ในการศึกษาแบบกลุ่มที่มี ศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้น การยอมรับของชาวบ้านให้ร่วมพัฒนาชุมชนและยังมีศักยภาพที่ จะขยายผลได้ กระบวนการนี้ได้นำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทยโดยสถาบัน ODII ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) โดย นำมาประยุกต์สำหรับการประชุมระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้านคือ เทคนิคการระดมความคิดที่ ให้ความสำคัญต่อความคิดและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคเป็น กระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา และเหมาะสำหรับการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและ การกำหนดแผนปฏิบัติ

เทคนิค AIC มีเทคนิควิธีการประชุมระดมความคิดที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมระดมความคิดได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่ระดมความคิดทุกคนในกลุ่ม (ครรชิต พุทธโกษา, 2558, หน้า 23) ส่งผลให้กลุ่มสามารถค้นพบปัญหา คิด วิเคราะห์ศักยภาพของตนเองในเรื่องต่าง ๆ วิธีการที่ได้รับการเสนอ จะถูกนำมาวางแผนกิจกรรมแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ก่อให้เกิดการมีพลังทางความคิดอย่างเป็นระบบและขั้นตอน เพื่อเดินไปยังเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกัน

กระบวนการในการนำเทคนิค AIC มาใช้ในชุมชน

กระบวนการ AIC มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอกระบวนการที่ได้นำ AIC ไปใช้และประสบผลสำเร็จในกระบวนการ ดังเช่น (ครรชิต พุทธโกษา, 2558, หน้า 23-24) ได้เสนอกระบวนการ AIC ประกอบด้วยขั้นตอนหลักๆ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงข้อคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

1.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน (A1) สอดคล้องกับสมพันธ์ เศรษฐกิจ และคณะ (2540, หน้า 44-46) กล่าวว่า A1 เป็นการสำรวจสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน โดยให้สมาชิกแต่ละคนเล่าความจริงอย่างอิสระแต่ละบุคคล แล้วหาภาพรวมของกลุ่ม

1.2 การกำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2) สอดคล้องกับสมพันธ์ เศรษฐกิจและคณะ (2540, หน้า 44-46) กล่าวว่า A2 การคิดถึงภาพอนาคต โดยให้แต่ละคนคิดถึงภาพอนาคตที่พึงปรารถนาอย่างอิสระ แต่ละคนเสนอความคิดเห็นผ่านกลุ่ม วิเคราะห์ภาพรวมทิศทาง แนวทางการพัฒนาและหาวิธีการ แผนปฏิบัติการดำเนินงาน ที่ระบุถึงกิจกรรมระยะเวลา

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I) คือ ขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง (A2) และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการ ในการพัฒนาและการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

2.1 การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ (I1)

2.2 การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ (I2) โดยแยกออกเป็น 3 ประเภทคือ กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเอง กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนและขอความ

ช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก และกิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอทุนอุดหนุนจากภาครัฐ โดยผ่านตำบล

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) คือ การนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่ม ผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรมขั้นตอนนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

3.1 การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ (C1)

3.2 การตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน (C2)

ในขณะที่ อรพินทร์ สพโชคชัย (2537 หน้า 4-5) ได้เสนอวิธีการในการทำกระบวนการ 3 ขั้นตอนเช่นเดียวกับครรชิต พุทธโกษา ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ด้วยความยินดีและเต็มใจ (Appreciation : A) ซึ่งเป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมประชุมทุกคนได้แสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้สื่อที่ง่ายและสะดวกต่อการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน เช่น การพูด การเขียนหรือใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนย่อยคือ

1.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันในประเด็นปัญหาที่คัดเลือก และนำมาศึกษา

1.2 การกำหนดสถานการณ์ในอนาคตของประเด็นปัญหาเดียวกัน

1.3 การวิเคราะห์ หาทางเลือก และตัดสินใจเพื่อจัดลำดับความต้องการและปัญหาที่ได้ค้นพบจากผลของการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence) เป็นช่วงของการหามาตรการหรือแนวทางในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา โดยจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการก่อนการวางแผน แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ

2.1 คิดกิจกรรม/โครงการหรืองานที่ต้องทำให้สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหา

2.2 จัดลำดับความสำคัญของโครงการว่าอะไรทำอะไรได้ทั้งหมดหรือทำอะไรได้บางส่วน

3. ขั้นตอนการสร้างแนวปฏิบัติ (Control) เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่กลุ่มเป้าหมายนำเอาโครงการกิจกรรมที่ได้เลือกและตัดสินใจแล้วไปปฏิบัติ และมีการติดตามประเมินผล

ธนพรรณ ธานี (2540, หน้า 91) ได้เสนอกระบวนการ AIC สามารถดำเนินการใน 3 ขั้นตอนเช่นเดียวกับ (ครรชิต พุทธโกษา, 2558) และอรพินทร์ สพโชคชัย (2537) คือ

ขั้นที่ 1 A = Appreciation คือขั้นตอนการสร้างความรู้

ขั้นที่ 2 I = Influence คือ ขั้นตอนการสร้างแนวทางในการพัฒนา

ขั้นที่ 3 C = Control คือ ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (อรพินทร์ สฟโชคชัย, 2547, หน้า 5)

ขั้นที่ 1 APPRECIATION (A) คือ การทำให้ทุกคนให้การยอมรับ และชื่นชมคนอื่น โดยไม่รู้สึกหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์ ในกระบวนการขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาส แสดงออกอย่างทัดเทียมกันด้วยภาพ ข้อเขียน และคำพูดว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็น อย่างไร และเขาอยากจะทำอะไรในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนได้มีโอกาสใช้ทั้งข้อเท็จจริง เหตุผล และความรู้สึกตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง เมื่อทุกคน ได้แสดงออก โดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ จะทำให้ทุกคนมีความรู้สึกที่ดี มีความรัก มีความอบอุ่นและเกิด “พลังร่วม” ขึ้น ในระหว่างคนที่ประชุมด้วยกัน ในขั้นตอนนี้จะมีการใช้ “จินตนาการ (imagination)” อย่างไม่จำกัด จนเกิดเป็น “วิสัยทัศน์ (vision)” ได้ง่ายขึ้น และจะกลายเป็นวิสัยทัศน์ร่วม (shared vision) หรืออุดมการณ์ร่วม (shared ideal) เกิดขึ้น

ขั้นที่ 2 : INFLUENCE (I) คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกัน กำหนดวิธีการสำคัญคือ “ยุทธศาสตร์” (strategy) ที่จะทำให้บรรลุ “วิสัยทัศน์ร่วม” หรือ “อุดมการณ์ร่วม” (shared ideal) ของกลุ่ม (ที่มาประชุม) ได้อย่างดีที่สุด ในขั้นนี้ทุกคนยังมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะใช้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่ทำให้บรรลุ “วิสัยทัศน์ร่วม” หรือ “อุดมการณ์ร่วม” นั้น ประกอบด้วยอะไรบ้าง เมื่อทุกคนได้แสดงความคิดเห็นแล้ว จะนำ “วิธีการ” ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ แยกแยะ และพิจารณาร่วมกัน จนกระทั่งได้ “วิธีการสำคัญ” ที่กลุ่มเห็นพ้องกันว่า จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการในการพิจารณาเลือก “วิธีการสำคัญ” ดังกล่าว สมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (influence หรือ interaction) ซึ่งกันและกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ “วิธีการ” ที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการถกเถียงโต้แย้งใน ระดับ “วิธีการ” โดยที่ยังมี “เป้าหมายหรืออุดมการณ์” ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มจะยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความรักความสามัคคีไว้ โดยไม่ยากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความควบคุมสถานการณ์ของวิทยากร กระบวนการ (facilitator)

ขั้นที่ 3 : CONTROL (C) คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มากำหนดเป็น “แผนปฏิบัติการ” (action plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร มีวิธีการหรือขั้นตอนในรายละเอียดอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใด จะมีรายได้จากการดำเนินการดังกล่าว หรือไม่ ถ้ามีประมาณว่าเท่าไร และรายละเอียดอื่นๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุได้

ทั้งนี้ การทำให้ทุกคนมีข้อมูลสำหรับกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกระบวนการและแนวทางในการค้นหาข้อมูลตั้งต้น โดยเครื่องมือที่นำมาใช้กันเป็นจำนวนมากในปัจจุบันคือ การวิเคราะห์ SWOT Analysis มาเป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์สำหรับองค์กร หรือการทำโครงการ ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนของจากสภาพแวดล้อมทั้งภายใน โอกาสและอุปสรรคจากสภาพภายนอก ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นและศักยภาพการทำงานขององค์กร (วันวิสาข์ พลายนเพชร, 2554, หน้า 26)

ความหมายของจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค

จุดแข็ง (Strength : S) เป็นการพิจารณาสภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment Analysis) จากความสามารถหรือทรัพยากรที่มีอยู่แล้วและเป็นพลังบวก และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ หรือสร้างให้เกิดประโยชน์ในการทำงานได้ตรงตามเป้าหมาย

จุดอ่อน (Weaknesses : W) เป็นการพิจารณาสภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment Analysis) ที่ต้องพิจารณาถึงจุดอ่อนที่เป็นลบหรือเป็นจุดที่อ่อนแอ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์

โอกาส (Opportunities : O) เป็นการพิจารณาสภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment Analysis) คือ สิ่งที่เกิดจากปัจจัยภายนอกที่เอื้อประโยชน์ให้บุคคล/องค์กรได้รับประโยชน์ในทางบวก จากโอกาสที่เข้ามาในการพัฒนาต่าง ๆ

Threats เป็นการพิจารณาสภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment Analysis) คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยภายนอกที่เป็นสิ่งกีดขวางการทำงานของบุคคล/องค์กรให้ดำเนินการได้ ไม่ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ หรือไม่บรรลุผล (สุริยกาล ชุมแสง, 2556, หน้า 23)

ประโยชน์ของการใช้การวิเคราะห์ SWOT จะเป็นแนวทางในการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น เมื่อได้ข้อมูลที่เป็นจุดแข็ง และจุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกด้วยการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอกแล้ว จึงนำจุดแข็ง และจุดอ่อน มาเปรียบเทียบกับ โอกาส และอุปสรรค จากภายนอกเพื่อดูว่าบุคคล/องค์กรกำลังเผชิญอยู่ในสถานการณ์ใด และองค์กรควรทำอย่างไรต่อไป (ณรงค์ วิทย์ แสนทอง 2551, หน้า 22-23 อ้างอิงใน จรศักดิ์ มานะวิริยะกุล. 2557, หน้า 18-19)

กล่าวโดยสรุป เทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่งานวิจัยชิ้นนี้จะนำมาใช้เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการวิจัย โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ศักยภาพของการประกอบอาชีพผ่านการนำเครื่องมือ SWOT Analysis มาใช้เป็นการรอบในการคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในสภาพปัจจุบัน ก่อให้เกิดการคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบและเป็น

ขั้นตอน โดยค้นพบ วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาแล้วกำหนดแนวทางในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา
ร่วมกัน และนำไปปฏิบัติด้วยตนเองจนสามารถแก้ไขปัญหาจากการเรียนรู้และทดลองปฏิบัติ

5. แนวคิดเกี่ยวกับแผนชีวิต 3 แผน

5.1 แนวคิดเกี่ยวกับแผนชีวิต

แผนชีวิตเป็นการทบทวนชีวิต โดยเริ่มจากการวางเป้าหมายชีวิตที่ผ่านมาว่าเรามาจากไหน
ทำอะไรมาบ้าง สิ่งที่ทำมานั้นผลเป็นอย่างไร เพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น การทบทวนชีวิตของเราที่ผ่านมา
มานี้จะช่วยให้เราพิจารณาได้ตรงเหตุการณ์ในชีวิตของเราที่ผ่านมาทั้งเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความสุข
และความทุกข์ เพื่อที่ในชีวิตที่เหลือเราจะได้เดินทางต่อไปในเส้นทางที่ไม่ผิดซ้ำอีก ช่วยให้เราก้าวเดิน
ต่อไปในทิศทางที่ถูกต้อง

หลักการ/แนวคิด

การวางเป้าหมายชีวิตมีความสำคัญเหมือนเรือในทะเลที่รู้ว่าจะไปไหน ไปทางทิศใด ไม่ต้อง
เลี้ยวซ้ายขวาไปตามที่คนอื่นบอกอยู่ตลอดเวลา คนเราจะวางเป้าหมายชีวิตได้ ต้องมีหลักคิดหลักการ
บางอย่าง หากไม่มีหลักเลยก็จะสะเปะสะปะเหมือนเดินเรือ โดยไม่มีเข็มทิศหรือหากมีหลักยึดแต่เป็น
หลักที่ไม่ถูกต้องก็จะมาผิดทิศผิดทางอีกเช่นกัน โดยหลักการที่ถูกต้องมาจากคำสอนหรือตัวอย่างวิถี
ชีวิตของบรรพบุรุษ หลักการทางศาสนาที่เรานับถือ และหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป้าหมายชีวิตที่เขียนนี้
ควรแบ่งปันกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อที่จะวางเป้าหมายชีวิตที่ได้เพื่อเป็นเป้าหมายที่ทุกคนร่วม
รับผิดชอบ และผลักดันให้บรรลุเป้าหมาย โดยทำให้เป็นวิสัยทัศน์ร่วมของกลุ่ม

นอกจากนี้ ในการวางแผนใดๆ จำเป็นต้องใช้ข้อมูลประกอบ ข้อมูลคือ ข้อเท็จจริงที่เกิดจากการ
วางแผนโดยใช้ข้อมูลที่เกิดจากฐานของความเป็นจริงและไม่ได้เป็นแผนที่เกิดจากการคิดหรือฝันเอา
เพราะการจัดการชีวิตลำดับแรกสุดคือ การจัดการข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตของเราเองจากการใช้เวลาในการ
ดำเนินชีวิต เพราะการจัดการชีวิตก็คือ การจัดการเวลานั่นเอง ซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณา 4 เรื่องคือ

1. เรื่องสำคัญและเร่งด่วน
2. เรื่องสำคัญแต่ไม่เร่งด่วน
3. เรื่องไม่สำคัญแต่เร่งด่วน
4. เรื่องไม่สำคัญและไม่เร่งด่วน (มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2554, หน้า 9)

5.2 แนวคิดเกี่ยวกับแผนอาชีพ

แผนอาชีพ เป็นแผนหนึ่งที่อยู่ในการจัดการจัดทำแผนชีวิต เป็นแผนที่จัดทำขึ้นตามโครงการ แก่หนี้แก่จน โดยการนำเอาปัญหาชีวิตจริงที่เป็นรูปธรรมเป็นตัวตั้ง ทุกคนมีอาชีพใดอาชีพหนึ่ง แต่ละคนเริ่มต้นแก้หนี้แก่จนจากอาชีพที่ตนทำอยู่ได้หรือแม้แต่จะเปลี่ยนอาชีพหรือทำบางอย่างที่เป็น การต่อยอดอาชีพที่ทำอยู่เป็น "กระบวนกร" ที่องค์กรจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือบุคลากรในการจัดการอาชีพ โดยการประเมินศักยภาพบุคคล การกำหนดเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ การวางแผนพัฒนาและ ฝึกอบรม ซึ่งจะช่วยเหลือส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาและมีความก้าวหน้าในอาชีพการทำงาน

หลักการและแนวคิดของแผนอาชีพ

การจัดทำแผนอาชีพ จำเป็นที่จะต้องทบทวนการดำเนินชีวิตของตนเองก่อนว่า ตนเอง วางเป้าหมายชีวิตอย่างไร การดำเนินชีวิตที่ผ่านมาทำอะไรมาบ้าง สิ่งที่ทำมาก่อนเกิดผลกับตนเองอย่างไร เพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น การทบทวนชีวิตที่ผ่านมา จะช่วยให้เราได้พิจารณา ย้อนกลับมามองตนเอง ถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ทั้งก่อให้เกิดความสุขและความทุกข์ เพื่อให้การดำเนินชีวิตที่ เหลือมีความสุข และเดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง งานวิจัยชิ้นนี้ มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิต จากการประกอบอาชีพ โดยอาศัยหลักการและแนวคิดการแก้ไขปัญหาด้วยการจัดทำแผนอาชีพ ดังต่อไปนี้ (มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2554, หน้า 32)

ตารางที่ 2.1 แสดงหลักการและข้อพิจารณาประกอบการจัดทำแผนอาชีพ

หลักการ	ข้อพิจารณา
พิจารณารูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเอง	เศรษฐกิจพอเพียง หรือ เศรษฐกิจทุนนิยม
ดำเนินตามเศรษฐกิจพอเพียงระดับใด	-มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน -มีความรู้และคุณธรรมหรือไม่
การพึ่งตนเองได้ ทำให้คนเรามีศักดิ์ศรี ดังนั้น พึ่งตนเองได้อยู่ในระดับใด	-พึ่งตนเอง -พึ่งพากัน -ร่วมมือกันอย่างมีศักดิ์ศรี
การแก้หนี้แก่จนเริ่มต้นที่การรู้จักตนเองว่า ตนเองอยู่ในระดับใด	-ยังไม่รอด (ทุกข์-มีหนี้ที่ไม่เห็นทางออก)

หลักการ	ข้อพิจารณา
	- ไม่มีหนี้แต่ยากจน (อัตรัด ขาดแคลน หาเช้า กินค่ำ) - พอเพียง (พออยู่พอกิน) - มั่นคง (มีทรัพย์สิน มีเงินออมไว้ยามฉุกเฉิน)
ปัจจัยสำคัญที่ทำให้อาชีพที่ทำอยู่เจริญ มั่นคงคืออะไร	-ความรู้/เงิน/เครื่องมือ ฯลฯ
การประกอบอาชีพ	อภิปรายการประกอบอาชีพที่สามารถแก้หนี้ แก้จนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามอาชีพ ของตนเอง
การทำแผนอาชีพตนเอง	ทดลองทำแผนอาชีพของตนเอง
การปฏิบัติตามแผนที่วางไว้และการประเมินผล	บันทึกความรู้ที่เกิดขึ้นจากการนำแผนอาชีพที่ ตนเองทำขึ้นไปปฏิบัติว่า เกิดความรู้ ประสบการณ์ และนำมาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน

5.3 แผนสุขภาพ

เป็นการชวนคุย ชวนคิดเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความตระหนักและการให้ความสำคัญเกี่ยวกับสุขภาพ โดยเริ่มจากการสำรวจตัวเอง ครอบคลุมถึงเรื่องการอยู่การกินและการประเมินสภาวะสุขภาพของตนเอง ตลอดจนความคาดหวังต่อสุขภาพตนเองและครอบครัว โดยมองสุขภาพ 4 มิติ ได้แก่ กาย ใจ สังคม และปัญญา (จิตวิญญาณ) แล้วนำมาทำแผนสุขภาพของตนเองและครอบครัวที่อยากเห็นและอยากเป็น แล้วนำมาทำเป็นแผนสุขภาพของตนเอง โดยมีหลักคิดที่ว่าทำอย่างไรให้ตนเองมีสุขภาพดี ผ่านการไตร่ตรองประสบการณ์ชีวิตของตนเองจากแบบสำรวจการอยู่การกิน การประเมินสภาวะสุขภาพของตนเอง การตั้งเป้าหมายสุขภาพตนเองและครอบครัวโดยความรู้สุขภาพดีเป็นอย่างไร และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านสุขภาพกับผู้อื่น อันจะเกิดการวางแผนสุขภาพของตนเองที่สมบูรณ์ขึ้นต่อไป

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยเลือกแนวความคิดการทำแผนชีวิตมาเป็นกระบวนการวิจัย เพื่อให้ผู้วิจัยและทีมวิจัยได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน และค้นหาคำถามใหม่ๆ เพื่อนำไปทดลองปฏิบัติ จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาจากการประกอบอาชีพของตนเอง ทั้งในแง่ของการลดต้นทุนการผลิตลง อีกทั้งได้ผลผลิตจากการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้นด้วย

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รติมา ภูริรุ่งกัญญา และคณะ (2557, หน้า 330) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ และการสร้างอาชีพจากทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญา แบบดั้งเดิมในการผลิตน้ำตาลสด ไข่เค็ม การทอพรหมเช็ดเท้า การผลิตแชมพูสระผมสมุนไพร และการจักสานจากไม้ไผ่ ผักตบชวา และหวาย โดยวิธีการถ่ายทอดไปที่ทายาทเป็นหลัก ผ่านวิธีการสังเกต และฝึกฝนปฏิบัติจริง แต่ทว่าไม่มีหลักฐานที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน สำหรับกระบวนการผลิตที่มีการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคน ภายใต้เงื่อนไขการพึ่งตนเอง ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และอาศัยความร่วมมือในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เดิมที่เหมาะสมกับชุมชน อันจะนำไปสู่ความรู้ใหม่ที่ก่อให้เกิดการพึ่งพากันเองภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ ซึ่งชาวบ้านและ ผู้ที่สนใจก็ให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี สามารถเพิ่มความรู้และทักษะในการทำผลิตภัณฑ์เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน สำหรับการประเมินผลกิจกรรม พบว่า ความพึงพอใจ ด้านการดำเนินงาน สภาพแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ด้านกระบวนการสร้างองค์ความรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

กนกพร ฉิมพลี (2555, หน้า 3) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษา รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน มุ่งองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการจัดการความรู้ และเงื่อนไขที่มีผลต่อการจัดการความรู้ ผลการศึกษาพบว่า 1) ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝังวิถีคิด การดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลาน เพื่อปฏิบัติสืบต่อกันมา 2) กระบวนการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญได้แก่ (1) การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม จากนั้น จึงนำไปสู่ (2) การแสวงหาและยึดกุมความรู้ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม และนำไปสู่ (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น และเป็นที่มาของ (4) การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล และ (5) การถ่ายทอดความรู้ มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจรที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้ว สามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่น ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และ 3) เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการความรู้มีปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานประสบความสำเร็จ มี 4 เงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ (1) ความรู้ด้านการจัดการความรู้ (2) วัฒนธรรมองค์กร (3) ภาวะผู้นำ และ (4) โครงสร้างพื้นฐาน รวมไปถึงข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัยคือ “การพึ่งตนเอง” ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตเครื่องจักสาน ซึ่งจากองค์ประกอบหลักทั้ง 3 ประการนั้น นำไปสู่การพึ่งตนเองของกลุ่มองค์กรชุมชน ได้อย่างเหมาะสม โดยมีหลักการที่สำคัญได้แก่ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามัคคี การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต

อุษา เทียนทอง, ([ม.ป.ป.] : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้การจัดการทำแผนแม่บทชุมชนแกนนำ ตำบลบูรณาการสู่แผนอำเภอกรณีศึกษา 13 ตำบล อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า ผลการดำเนินการนั้น แกนนำของตำบลที่ได้ทำการคัดเลือกเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมได้มีส่วนร่วมในฐานะนักวิจัยชุมชน โดยร่วมเวทีในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้การจัดการทำแผนแม่บทชุมชน คือ เวทีการปรับกระบวนการทัศน์ เวทีการเรียนรู้ข้อมูลครัวเรือน เวทีเรียนรู้การจัดหมวดหมู่ข้อมูลครัวเรือน เวทีเรียนรู้การจัดทำวิสัยทัศน์ชุมชน การเขียนแผนงานและโครงการของชุมชนซึ่งผลการศึกษาพบว่าแกนนำของตำบลที่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถในการดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับข้อมูลของชุมชนในทุกขั้นตอน มีผลการดำเนินการปรากฏร่วมกัน ในทุกเวทีการเรียนรู้ ซึ่งจากการประเมินแบบรวบรวมในทุกเวที จึงสรุปได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่ม แกนนำของ 13 ตำบล อำเภอคนที ควรมีกระบวนการดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ให้แก่นำของตำบลเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ คือ ให้แก่นำทุกคนได้ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ข้อมูล ให้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม เพราะแผนแม่บทชุมชนทำคนเดียวไม่ได้

2. มีเครื่องมือช่วยในการสังเคราะห์ ความคิดของกลุ่มแก่นำและความรู้เพิ่มเติมให้กลุ่มแก่นำไปด้วยกัน เครื่องมือที่นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการทำเวทีการเรียนรู้ทุกเวทีคือ mind mapping ที่ทำให้อำเภอนำเกิดการมีส่วนร่วมในการคิด และมีความรู้ ความเข้าใจได้รวดเร็ว ชัดเจน

3. ต้องให้ความเข้าใจในฐานคิดของแต่ละขั้นตอนของแม่บทชุมชน ที่ดำเนินการว่าทำไป เพื่ออะไร เช่น ทำไมต้องรู้ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ทำไมต้องรู้ข้อมูลทุน ของชุมชน ทำไมต้องวิเคราะห์อดีต ปัจจุบัน ต้องมีการกำหนดอนาคตร่วมกันเพราะทำให้แก่นำสามารถเชื่อมโยงข้อมูลแต่ละเรื่อง ที่มีความสัมพันธ์กันได้ คือ ต้องมีการใช้หลักการตั้งโจทย์ประเด็นการพูดคุยร่วมกันทุกเวที

4. ต้องให้มีการปฏิบัติจริงในพื้นที่ โดยให้มาจากการวางแผนปฏิบัติของแก่นำชุมชนร่วมกันเอง ต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติร่วมกันก่อน แล้วให้เวลาในการปฏิบัติ ต้องมีแผนการนำผลงานจากปฏิบัติมาสู่เวทีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สะท้อนผลปฏิบัติงานให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงกันด้วยเป็นแผนแม่บทชุมชน

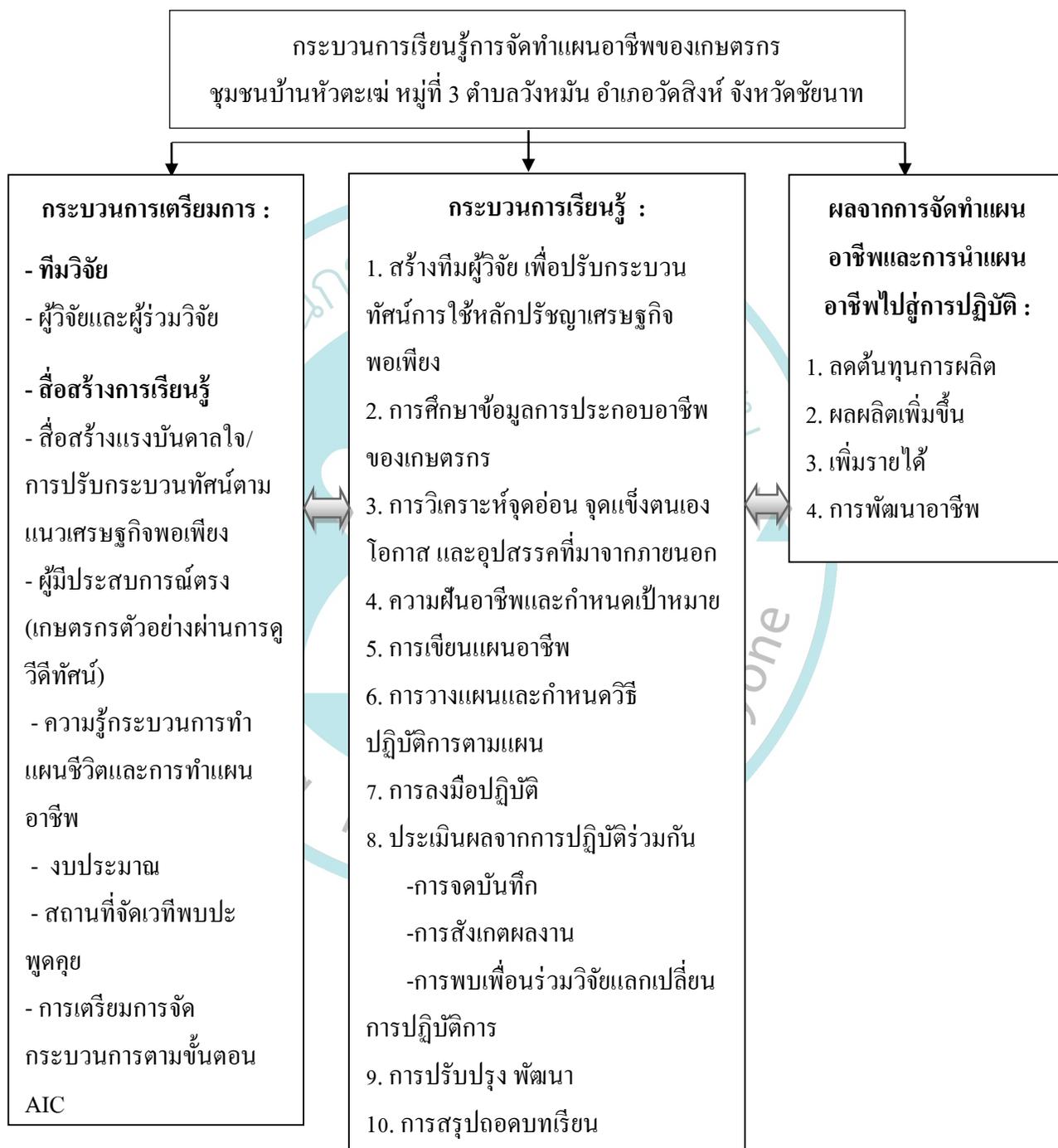
5. ต้องให้แก่นำชุมชนมีบทบาทในการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน จัดทำแก่นำของชุมชน ได้มีเวทีการแลกเปลี่ยนวิธีดำเนินการร่วมกันบ่อยๆ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากเพื่อนได้ดี

6. ต้องมีการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมทุกเวที ให้รู้ผลการทำงานร่วมกันและสะท้อนผลจากการประเมิน ให้ทราบในเวทีนั้น ๆ ทุกครั้งเป็นการฝึกการทำงานที่มีระบบ

7. ในการบูรณาการข้อมูลของระดับครัวเรือนเป็นระดับตำบล จากระดับตำบลเป็นระดับอำเภอ นั้น ต้องมีการวางแผนการจัดหมวดหมู่ให้เป็นหมวดหมู่เดียวกันตั้งแต่เริ่มต้นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำข้อมูล มารวมกันเป็นระบบ ตั้งแต่ข้อมูลเรื่องรายรับ – รายจ่าย ข้อมูลทุนของตำบล ไปเป็นข้อมูลของอำเภอ ข้อมูลอดีต-ปัจจุบันของตำบล เป็นอดีต ปัจจุบันภาพรวมของอำเภอ วิสัยทัศน์ของตำบลรวมเป็นวิสัยทัศน์อำเภอ แผนงานโครงการของตำบลเป็นแผนงานโครงการของอำเภอ ซึ่งการทำเวทีต้องมีการวางแผนและทำงานอย่างเป็นระบบ

8. การดำเนินการทุกขั้นตอนต้องทำงานเป็นทีม ต้องมีการออกแบบการเรียนรู้ให้มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนอาชีพเกษตรกรของชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

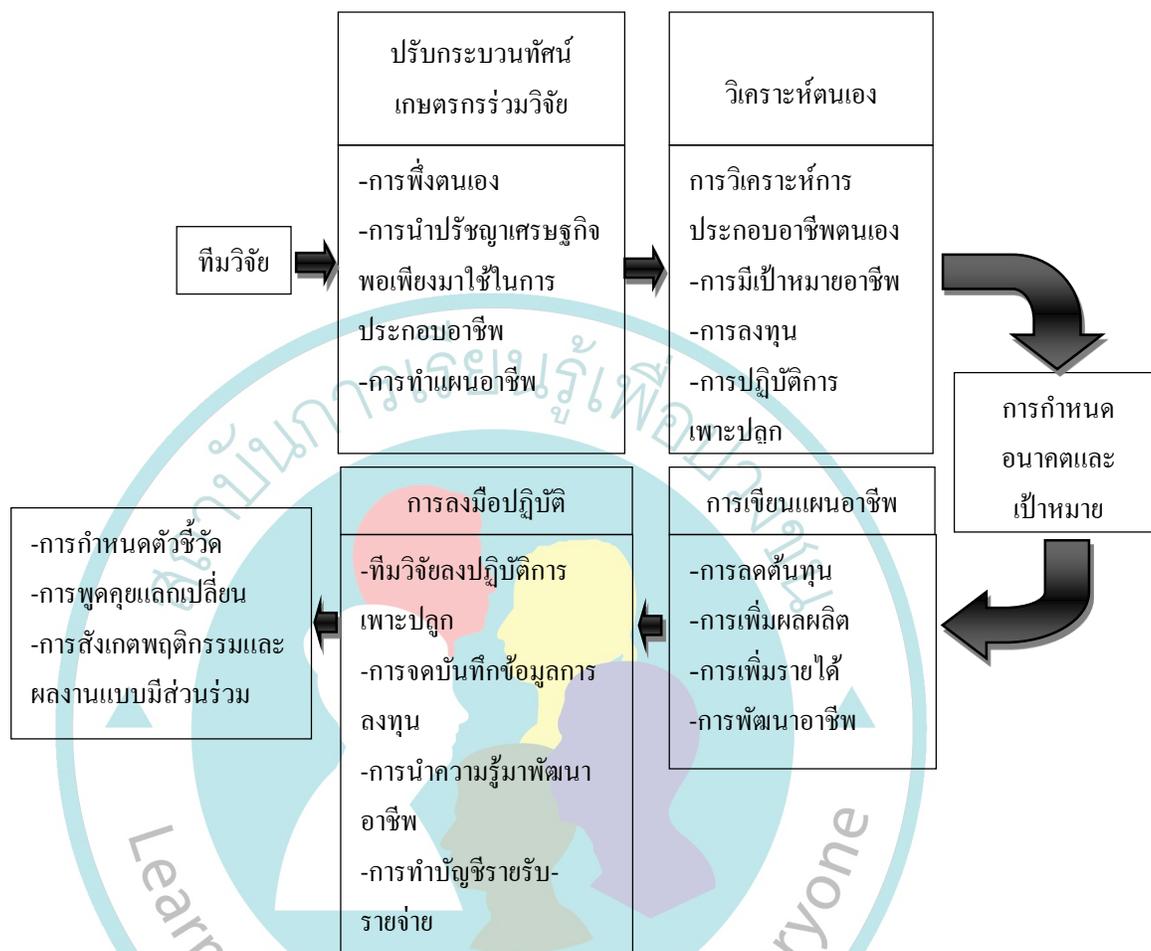
รูปแบบในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนอาชีพของชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กับประชาชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท มีขั้นตอนการมีส่วนร่วมกับทีมวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ศึกษากลุ่มเพื่อนเกษตรกรที่จะเลือกมาร่วมกันศึกษาการวางแผนอาชีพร่วมกัน
2. ชักชวนเพื่อนเกษตรกรที่ประสบปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรมาร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน
3. การร่วมพูดคุยวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและตกลงมาร่วมการศึกษาและหาวิธีการแก้ปัญหาร่วมกัน

วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนอาชีพเกษตรกรของชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยกำหนดวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 3.1 แสดงกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

ซึ่งตามแผนภาพข้างต้น สามารถกล่าวถึงรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. สร้างทีมผู้วิจัย ผู้วิจัยจะเชิญประชาชนที่สมัครใจเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้วิจัย จำนวน 5 ราย โดยหลังจากผู้วิจัยได้ทีมวิจัยแล้ว จะมีการชี้แจงวัตถุประสงค์การทำวิจัยให้ทีมวิจัยทุกคนทราบ เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมสำหรับการวิจัยครั้งนี้
2. ปรับกระบวนการทัศน โดยผู้วิจัยและทีมวิจัยมาปรับกระบวนการทัศนการประกอบอาชีพร่วมกัน ด้วยการพูดคุยและถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้วิถีคิดภาคีวิชาการโดยมุ่งเน้นการปรับกระบวนการทัศนในเรื่องของการพึ่งตนเอง, การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการประกอบอาชีพ และการทำแผนอาชีพ

3. วิเคราะห์ตนเอง ผู้วิจัยและทีมวิจัยร่วมกันการวิเคราะห์การประกอบอาชีพตนเอง และกำหนดเป้าหมายอาชีพ / การลงทุน / การปฏิบัติการเพาะปลูก / การจัดทำข้อมูลรายรับ-รายจ่ายของตนเอง รวมทั้งจุดอ่อน จุดแข็งในการนำท่าเกษตรของตนเอง และ โอกาสที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพตนเองและข้อควรระมัดระวังอันตรายจากที่จะทำให้เกิดปัญหาต่อการผลิตของตนเอง

4. ผู้วิจัยและทีมวิจัยนำข้อมูลจากการร่วมกันวิเคราะห์ในข้อ 3 มากำหนดอนาคตและเป้าหมายในการประกอบอาชีพ

5. ผู้วิจัยและทีมวิจัยนำข้อมูลจากข้อ 3 และ 4 มาเป็นข้อมูลตั้งต้นในการจัดทำแผนอาชีพ เพื่อกำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการประกอบอาชีพร่วมกัน โดยภายใต้การจัดทำแผนอาชีพ จะมุ่งเน้นการลดต้นทุน / การเพิ่มผลผลิต / การเพิ่มรายได้ / การพัฒนาอาชีพ

6. ผู้วิจัยและทีมวิจัยนำแผนอาชีพที่กำหนดไปปฏิบัติ ก่อนการปฏิบัติจะมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จหลังการปฏิบัติร่วมกัน และทำความเข้าใจก่อนการลงมือปฏิบัติ ซึ่งระหว่างกระบวนการปฏิบัตินั้น จะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนและติดตามผลการปฏิบัติเป็นระยะ ๆ

7. การประเมินผลการปฏิบัติ จะประเมินผลเป็นระยะของแผนดำเนินการตั้งแต่เริ่มลงมือปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยและทีมวิจัยจะพูดคุย เพื่อประเมินผลจากการปฏิบัติร่วมกัน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ แล้วนำไปปรับปรุง พัฒนาให้ดีขึ้น และถอดบทเรียนจากการปฏิบัติเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตด้านการประกอบอาชีพต่อไปได้

กลุ่มเป้าหมายการวิจัย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้เลือกเกษตรกรในพื้นที่ที่สมัครใจเป็นกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จากชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท จำนวน 5 ราย เรียนรู้ร่วมกับผู้วิจัยอีก 1 ราย รวมเป็น 6 ราย โดยมีรายชื่อผู้ร่วมวิจัย ดังต่อไปนี้

ตาราง 3.1 แสดงกลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

คนที่	ชื่อ - นามสกุล	ที่อยู่
1	นายกฤษฎา สุภาศิริวรกุล	บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท 17120
2	นางสาวรณ ป้อมชัย	บ้านเลขที่ 125 หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท 17120
3	นางสุดใจ เฟื่องกุ	บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท 17120
4	นายสมมาตร โพธิ์ชัย	บ้านเลขที่ 25/1 หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท 17120
5	นายสมจิตร ชาน้อย	บ้านเลขที่ 135 หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท 17120
6	นายบุญมี อินพญา	บ้านเลขที่ 103 หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท 17120

โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายดังนี้

1. เป็นเกษตรกรจากชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ที่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และทำไร่อ้อย
2. เป็นเกษตรกรจากชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ที่ สนใจและสมัครใจเข้าร่วมกระบวนการวิจัย โดยปราศจากการบังคับและต้องการทำแผนอาชีพของตนเอง
3. เป็นเกษตรกรจากชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ที่ต้องการศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้นำกระบวนการ AIC มาเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 โดยได้จัดทำเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน AIC มาใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1. แบบสังเกต ผู้วิจัยกำหนดแบบฟอร์มในการสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมวิจัย แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาเขียนรายงานผลแบบพรรณนาตามประเด็นที่กำหนด
2. ประเด็นพูดคุย ผู้วิจัยกำหนดประเด็นพูดคุย โดยนำวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดมาเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นพูดคุย แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาเขียนรายงานผลแบบพรรณนาตามประเด็นที่กำหนด
3. การบันทึกข้อมูลและภาพถ่าย ผู้วิจัยจะบันทึกข้อมูลที่ได้ดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัยร่วมกับทีมวิจัย โดยในแต่ละครั้งของการดำเนินการตามขั้นตอนจะมีการเตรียมการอย่างไร มีกระบวนการอย่างไร ผลที่ได้รับในแต่ละครั้งเป็นอย่างไร รวมถึงภาพถ่าย แล้ววิเคราะห์ว่าเหตุที่ได้ผลเช่นนั้น เป็นเพราะอะไร ซึ่งจะเป็นการนำไปสู่คำตอบของการวิจัยตามจุดประสงค์
4. แบบติดตามผลการปฏิบัติ เป็นแบบสอบถามความรู้สึก และสังเกตผลโดยการจดบันทึกแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การพูดคุย ลงตรวจเยี่ยมแปลง และจากการดูแลเอกสารการจดบันทึกของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัย

วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือการวิจัยสำหรับการประมวลและสังเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้คือ แบบบันทึกข้อมูล และแบบสังเกต ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาทฤษฎีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องบริบท สภาพทั่วไป และสภาพปัญหาการทำแผนของเกษตรกร เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดประเด็นการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแบบบันทึกข้อมูลงานวิจัย ซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ และคำถามปลายเปิด สำหรับบันทึกข้อมูลงานวิจัยที่เก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบบันทึกข้อมูลเสนอให้ ดร.อุษา เทียนทอง พิจารณาก่อนนำไปใช้เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาสาระก่อนนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแบบบันทึกข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการตรวจสอบ รายการต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

ส่วนประเด็นพูดคุย ผู้วิจัยดำเนินการสร้างประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับเนื้อหาในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับจัดเวทีพูดคุยระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยแบ่งประเด็นคำถามออกเป็น 2 ส่วน คือ ก่อนการปฏิบัติและหลังการปฏิบัติ

สถานที่ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ บ้านหัวตะเข้ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอสว่างวีรกรรม จังหวัดชัยนาท

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

เริ่มตั้งแต่ เดือนมกราคม พ.ศ.2559 - ธันวาคม พ.ศ.2560

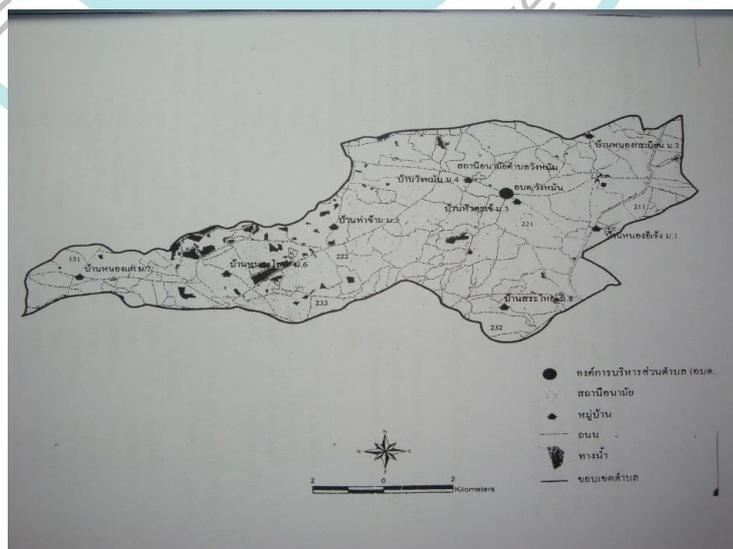
บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนหมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท ได้ดำเนินการตามกรอบแนวคิดที่กำหนดในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อตอบคำถามการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ข้อมูลบริบททั่วไปของหมู่บ้าน

หมู่ที่ 3 บ้านหัวตะเฒ่า ตำบลวังหมัน อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท มีพื้นที่ 4,627 ไร่ 7.403 ตารางกิโลเมตร เดิมเป็นหมู่ที่ 6 ตำบลหนองน้อย แยกมาอยู่ตำบลวังหมันเมื่อปี พ.ศ.2516 ปัจจุบันชุมชนมีอายุ 170 ปี ส่วนสาเหตุของชื่อหัวตะเฒ่ามาจากเมื่อก่อนหมู่บ้านจะเป็นทางผ่านในการเดินทางโดยใช้เกวียน และจะมีคลองน้ำตัดผ่านเส้นทางในฤดูน้ำหลากการเดินทางจะลำบากมาก พอมาถึงคลองน้ำตัดผ่านเกวียนจะติดหล่ม และหัวตะเฒ่าเกวียนจะหักเป็นประจำ ชาวบ้านจึงเรียกหัวตะเฒ่ามาจนทุกวันนี้

ภาพที่ 4.1 แสดงแผนที่หมู่ที่ 3 บ้านหัวตะเฒ่า

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดกับ บ้านหนองกะเบียน หมู่ที่ 2 ตำบลวังหมัน
ทิศใต้	ติดกับ บ้านหนองจาง หมู่ที่ 8,11 ตำบลหนองแขง
ทิศตะวันออก	ติดกับ บ้านหนองอิเซ้ง หมู่ที่ 1 และบ้านสระใหญ่ หมู่ที่ 8 ตำบลวังหมัน
ทิศตะวันตก	ติดกับ บ้านวังหมัน หมู่ที่ 4 ตำบลวังหมัน

จำนวนประชากร

จำนวนประชากร ชาย 310 คน หญิง 309 คน ผู้สูงอายุ 100 คน เด็กเล็ก (1-3 ปี) 22 คน เด็กวัยเรียน 118 คน คนพิการ 11 คน

การประกอบอาชีพ

ประชาชนในเขตพื้นที่บ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยแบ่งเป็นทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง จำนวน 82 ครัวเรือน ทำนาข้าว จำนวน 100 ครัวเรือนทำสวน จำนวน 2 ครัวเรือน และบางส่วนเลี้ยงสัตว์ จำนวน 10 ครัวเรือน

การดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนอาชีพเกษตรกรรมของชุมชนบ้านหัวตะเฒ่าหมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท มีผู้ร่วมการวิจัย จำนวน 6 คน โดยแบ่งเป็น

ตารางที่ 4.1 แสดงรายชื่อผู้ร่วมการวิจัย

คนที่	ชื่อ -นามสกุล	อาชีพ
1.	นายกฤษฎา สุภศิริวรกุล	ไร่อ้อย
2.	นางสำรวน ป้อมชัย	ไร่อ้อย
3.	นางสุดใจ เฟื่องภู	ทำนา
4.	นายสมมาตร โพธิ์ชัย	ทำนา
5.	นายสมจิตร ยาน้อย	ไร่มันสำปะหลัง
6.	นายบุญมี อินพญา	ไร่มันสำปะหลัง

ซึ่งในการศึกษานั้น ผู้วิจัยได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านการจัดเวทีการเรียนรู้ พร้อมทั้งประเมินผลการเรียนรู้แต่ละขั้นตอน เพื่อทราบผลการศึกษาแต่ละวัตถุประสงค์ที่นำไปสู่คำตอบ โจทย์การวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชน บ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

การศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยได้ดำเนินการวางแผนและปฏิบัติการ โดยประสานเชิญผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกร ทำไร่ และทำนา มาร่วมพูดคุยถึงการหาวิธีการแก้ไขปัญหา การทำการเกษตรด้วยการลงมือปฏิบัติให้ได้แผนพัฒนาอาชีพ ได้ผู้สมัครใจเข้าร่วมการวิจัย จำนวน 6 คน โดยแยกเป็นอาชีพทำไร่มันสำปะหลัง จำนวน 2 คน ทำไร่อ้อย จำนวน 2 คน และทำนา จำนวน 2 คน มาร่วมพูดคุยปัญหาการทำการเกษตรที่ประสบเพื่อความเต็มใจในการเข้าร่วมการวิจัย ตลอดจนสร้างกระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของผู้ประกอบการเกษตรร่วมกันกับผู้วิจัย ได้ผู้เข้าร่วมวิจัย จำนวน 6 คน มาร่วมเวทีเรียนรู้ตามกระบวนการที่กำหนดไว้ จำนวน 3 ครั้ง โดยแต่ละเวทีได้กำหนดขั้นตอน วิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละเวที ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นเตรียมการ

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องการวางแผน 3 แผนเป็นหลักสูตรของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ให้นักศึกษาสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้ศึกษา โดยนำความรู้เรื่องแผนอาชีพมาดำเนินการในการวิจัยครั้งนี้ โดยศึกษาการจัดทำแผนพัฒนาอาชีพว่ามีหัวข้ออะไรบ้างเพื่อนำมาเป็นประเด็นการพูดคุยกับผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้วิธีการเขียนโครงการพัฒนาอาชีพ
2. ผู้วิจัยเตรียมสื่อ วัสดุและอุปกรณ์ที่จะใช้ในการพูดคุยเพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้เกิดความเข้าใจในการพูดคุยกันมากขึ้น
3. เตรียมสถานที่ที่จะพูดคุยกัน โดยมีบรรยากาศในการพูดคุยที่เป็นกันเองและใช้บอร์ด เป็นเครื่องมือในการเขียนความคิดเห็นจากการพูดคุยของผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนจะอภิปรายกัน
4. นัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ในการพูดคุยโดยให้ทุกคนสามารถพูดคุยได้ โดยไม่มี ธุระติดพัน และสามารถพูดคุยกันได้อย่างไว้กังวลในการที่จะทำงานอื่น และเป็นสถานที่ที่ผู้ร่วมวิจัยสามารถเดินทางมาร่วมได้อย่างสะดวก

5. เตรียมแบบประเมินความคิดเห็น การมีส่วนร่วม การมีความตั้งใจที่จะแผนพัฒนาอาชีพร่วมกัน

ครั้งที่ 1 การวิเคราะห์การทำอาชีพจากอดีตถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2548-2559)

การทำเวทีพูดคุยผู้วิจัยชวนทุกคนพูดคุยแบบไม่เป็นทางการถึงอดีต ปัจจุบันเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องต้นทุนการผลิต ความรู้ที่ใช้ วิธีการผลิต ผลผลิต การลงทุน ข้อมูลรายรับ-รายจ่าย และราคาที่ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงประเด็นการพูดคุย วิธีการ และการประเมินผลครั้งที่ 1

ประเด็นการพูดคุย	วิธีการ	การประเมินผล
<p>1. การวิเคราะห์การทำอาชีพในอดีต (ต้นทุน วิธีการ ผลผลิต ผลด้านรายได้)</p> <p>2. กระบวนการประกอบอาชีพแต่ละอาชีพ ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - การทำไร่มันสำปะหลัง - การทำไร่อ้อย - การทำนา <p>ในสมัยก่อนเป็นช่วง พ.ศ. 2500-2550 และจาก 2550-ปัจจุบันนั้นมีวิธีการอย่างไร มีผลอย่างไรต่อการประกอบอาชีพ</p>	<ul style="list-style-type: none"> -ให้ทีมวิจัยจับคู่คุยกันในอาชีพเดียวกัน -ผู้วิจัยตั้งประเด็นการพูดคุย <p>การทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลังและการทำนา ตั้งแต่สมัยก่อน ถึงปัจจุบันมีการดำเนินการกันอย่างไรในเรื่องต่อไปนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - พวกเราการลงทุนกันอย่างไร อะไรบ้าง - ดำเนินการเพาะปลูกกันอย่างไรที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ปัจจุบันนี้ - การเก็บเกี่ยวผลผลิตทำอย่างไร (เก็บเกี่ยวเองหรือจ้าง) - สภาพธรรมชาติเป็นอย่างไร <p>2. ผลการผลิตเป็นอย่างไร</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปริมาณที่ได้รับมากน้อย คู่ลงทุนอย่างไร / จดบัญชีรายรับ/รายจ่ายกันบ้างหรือไม่ - รายได้ที่ได้รับ (ราคาผลผลิตเรากำหนดเองได้หรือไม่) อย่างไร - แล้วพวกเรามีวิถีชีวิตอย่างไรในปัจจุบันนี้ 	<ul style="list-style-type: none"> -การสังเกต -การพูดคุย

ประเด็นการพูดคุย	วิธีการ	การประเมินผล
3. สรุปความเห็น และ ประโยชน์จากการจดบัญชี ครัวเรือน และงานต่อเนื่อง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทีมวิจัยช่วยกันสรุปเนื้อหาการพูดคุยถึงกระบวนการทำการเกษตรร่วมกัน 2. ผู้วิจัยชวนคุยถึงประโยชน์ของการจดบัญชีรายรับ-รายจ่ายว่าจะมีประโยชน์อย่างไรกับพวกเราบ้าง 3. ยกตัวอย่างผู้ที่จดบัญชีรายรับ-รายจ่าย บัญชีต้นทุน 4. นัดหมายพูดคุยครั้งต่อไป 	ประเมินจากการสังเกตการพูดคุยของผู้ร่วมวิจัยจากการสอบถามความคิดเห็นต่อกระบวนการพูดคุย

ภาพที่ 4.2 แสดงเวทีพูดคุย ครั้งที่ 1 ณ ห้องประชุมศาลาเอนกประสงค์บ้านหัวตะเฒ่

ผลจากการพูดคุย

จากการพูดคุยกันทั้ง 6 คนการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการทำให้ผู้ร่วมวิจัยผ่อนคลายความตึงเครียดในการพูดคุย แต่มีความเป็นกันเองมากขึ้นในการพูดคุย อภิปรายและแสดงความคิดเห็นของตนเอง ทำให้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า

คุณสุจิตและคุณสมมาตร เล่าให้ฟังตรงกันว่า ในสมัยก่อนเป็นช่วง พ.ศ.2500-2550 ทำนา มาตั้งนานแล้วทำมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ทำต่อๆ กันมา และทำปีละ 1 ครั้ง โดยอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว แต่ละครัวเรือนอาศัยแรงงานคนในครอบครัวเป็นหลักในการประกอบอาชีพทุกขั้นตอน ก่อนการทำงานจะดูดินฟ้าอากาศตามภูมิปัญญาก่อนลงมือเพาะกล้า โยนกล้า โดยจะเริ่มออกไปนาแต่เช้าตรู่ เพื่ออากาศจะได้ไม่ร้อน ก่อนไปนาทุกวันจะเตรียมหุงข้าวทำกับข้าวไปด้วย เมื่อไปถึงแปลงนาสภาพทางธรรมชาติจะเขียวขจี สัตว์น้ำในแปลงนาจะมีให้พบเห็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของท้องนาในสมัยก่อน และในทุกๆ วัน เกษตรกรจะไปนาเพื่อดูแลแปลงนาของตนเองทุกวัน แต่มีภารกิจเกี่ยวกับท้องนาตลอดวัน กว่าที่จะกลับมาถึงบ้านก็เย็นค่ำ เมื่อถึงฤดูไถนาบ้านใดที่มีควายไถนา ก็จะจูงควายไปด้วย เพื่อใช้ในการไถนา เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว ก็อาศัยแรงงานบ้านใกล้เคียงมาช่วยกันเอาแรงกัน เมื่อแปลงนาของตนเองเก็บเกี่ยวเสร็จก็ไปช่วยแปลงนาคนอื่น เก็บเกี่ยวจนหมดฤดูการ โดยมีเมล็ดพันธุ์บางส่วนที่คัดเก็บเอาไว้ เพื่อใช้ในการเพาะปลูกต่อไป การคัดเมล็ดพันธุ์ก็อาศัยบุตรหลานในครอบครัว นั่งคัดเลือก โดยมีปู่ตายายเป็นคนสอนวิธีการดูแลพันธุ์ ส่วนข้าวที่เกี่ยวข้องจะไปในยุ้งฉางที่แต่ละครัวเรือนสร้างไว้ โดยยังไม่สีเป็นข้าวสารทั้งหมด แต่จะฟาดข้าวเฉพาะส่วนที่จะนำไปบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ส่วนที่เหลือจะเก็บไว้ในยุ้งฉางทั้งหมด ผลผลิตที่ได้ประมาณ 80 ถังต่อไร่ และข้าวส่วนที่นำไปขายก็จะขายให้โรงสีเป็นบางส่วน แต่น้อยกว่าส่วนที่เก็บไว้กินเองทั้งปี วิธีการจดจำกระบวนการผลิตก็อาศัยการเรียนรู้มาจากรุ่นสู่รุ่น การจดจำวัน เดือน ปี ส่วนมากจะอาศัยการจดบันทึกตามข้างฝาบ้าน ส่วนการจดรายรับ รายจ่ายนั้น ยังไม่มีการจดเป็นขั้นตอน เพราะไม่ได้มีรายจ่ายอะไรมาก ปัจจุบันการผลิตทุกอย่างทำเอง ใช้เอง และกินเองทุกขั้นตอน รายรับที่ได้จึงมากกว่ารายจ่าย พอหมดหน้าหนาว ก็หาอาชีพเสริมทำ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการปลูกผักสวนครัว

สภาพการทำนาในปัจจุบันช่วงปี พ.ศ. 2550-ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ผลิตเพื่อขายเป็นหลัก ส่วนมาก ปลูกข้าวได้ปีละ 1 ครั้งเช่นเดิม เป็นการปลูกข้าวนาปี อายุสั้น และแบ่งแปลงส่วนหนึ่งปลูกไว้กินต่างหาก โดยจะปลูกข้าวหอมมะลิ เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต จะลากไปขายเลย โดยไม่ได้ตาก เพราะไม่มีลานตาก ขายได้เท่าไร ก็เท่านั้น ไม่ได้ต่อรองราคาอะไร ส่วนแปลงที่ปลูกไว้กินก็เก็บไว้กินเอง ทุกขั้นตอนการผลิตเกิดจากการจ้างงานทั้งหมดตั้งแต่การไถ หว่าน ดูแล และเก็บ

เกี่ยว เดียวนี้มันเปลี่ยนไปเยอะเลย มันไวมาก จนไม่รู้ว่ามันเปลี่ยนตอนไหน ยิ่งทำยิ่งสบายขึ้นมี เครื่องไม้เครื่องมือช่วยเหลือไปหมดเลย

ผู้วิจัยและคุณตำรวจ เล่าให้ฟังว่า การทำอ้อยของพวกเราเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 โดยจะปลูกช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคมของทุกปี พื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกจะเป็นบริเวณกหั่วไร่ ปลายนาตามพื้นที่ที่มีอยู่และเป็นที่ดิน น้ำท่วมถึง การปลูกอ้อยโดยใช้แรงงานคนก่อนการปลูกจะมีการขร่งเพื่อวางท่อนพันธุ์ในร่องแล้วใช้ดินกลบท่อนพันธุ์ ซึ่งมักเจอปัญหาตาอ้อยเน่า ไม้งอก เกษตรกรก็จะแก้ปัญหาโดยการขร่งปลูกใหม่ แล้วดูแลอย่างใกล้ชิด เมื่อถึงช่วงฝนตกชุกก็จะเข้าไปดูไร่บ่อยขึ้น กลัวน้ำท่วมขัง ถ้าต้นอ้อยยังอ่อนอยู่ เมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวก็จะไปขายที่โรงงานรับซื้อ โดยการเก็บเกี่ยวจะอาศัยแรงงานคนเป็นผู้เก็บเกี่ยว แต่ละครัวเรือนจะมาด้วยกันสองคนสามภรรยา แล้วเวียนไปไร่อื่นๆ ของเพื่อนบ้าน เป็นลักษณะของการเอาแรงกัน ผลผลิตที่ได้รับประมาณ 5 ตันต่อไร่ การดูแลจะให้เวลาอย่างใกล้ชิดจนกว่าจะโตและถึงระยะเวลาหีบเข้าโรงงาน ผลผลิตที่ได้รับไม่มากเท่ากับในปัจจุบัน โดยได้ผลผลิตไร่ละประมาณ 500-700 บาทเท่านั้น

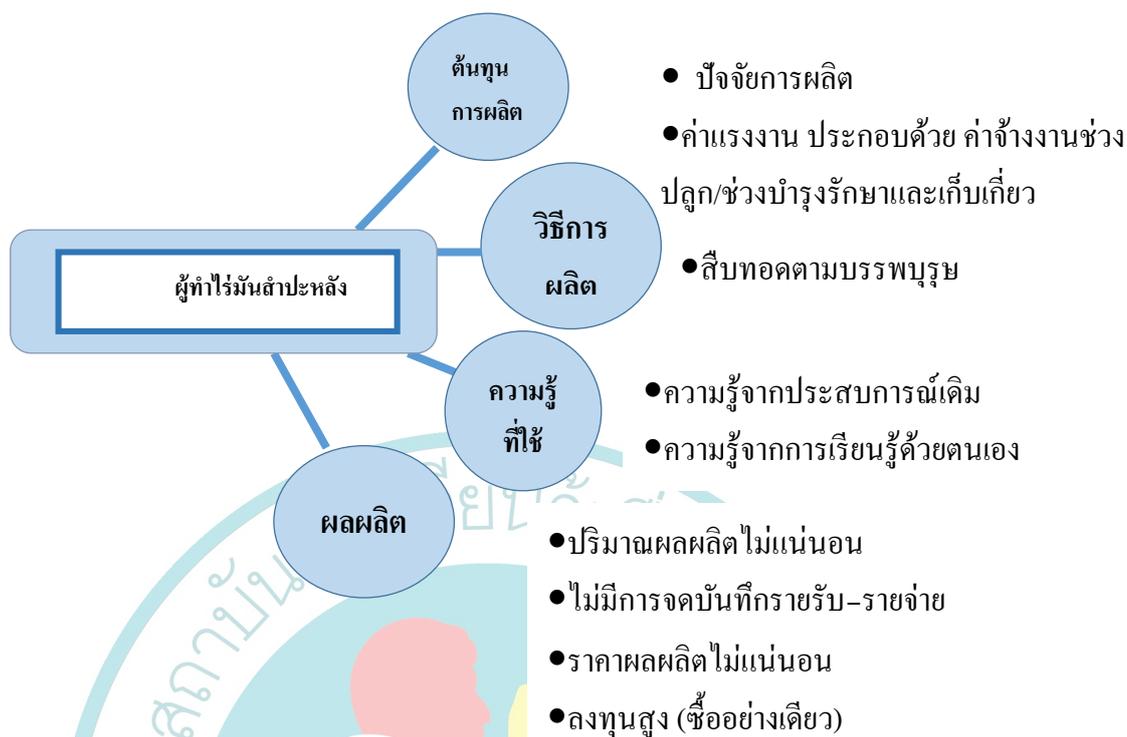
สภาพการทำไร่อ้อยในปัจจุบัน หลังจากปี พ.ศ. 2552 ก็ขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้น เพราะจากเมื่อก่อนลองปลูกแล้วก็ได้ผลผลิตต่อไร่พอขายได้ โดยเริ่มหาพื้นที่ดอนพื้นที่ว่างเปล่า เพื่อขยายพื้นที่ปลูกอ้อยเพิ่มมากขึ้น ด้วยสภาพพื้นที่จะใช้อ้อยพันธุ์อุ้มทอง โดยเกิดการเรียนรู้เรื่องท่อนพันธุ์ และเปลี่ยนมาเรื่อยๆ จะสามารถทนต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่ได้ และเรียนรู้ที่จะปลูกอ้อยข้ามแล้ง โดยยังไม่ปลูกช่วงต้นฤดูฝน เพื่อป้องกันปัญหาวัชพืช และลดค่าจ้างแรงงานมาเก็บวัชพืช การปลูกสมัยนี้จะใช้เครื่องมือทุ่นแรงแทบทั้งหมด และปลูกตามโควต้าเข้าโรงงานทั้งหมด สบายมากทำไร่อ้อยสมัยนี้ โรงงานเขาหาทุกอย่างมาให้เราหมดเลย ไม่ต้องทำอะไรเลย แค่พื้นที่เป็นของเราอย่างเดียว โดยผลผลิตที่ได้ในปัจจุบันจะอยู่ที่ประมาณ 5-17 ตันต่อไร่ และราคาที่ได้รับจากโรงงานประมาณ 700-1,000 บาทต่อตันนะราคาประมาณนี้แหละ

สมจิตรและบุญมี ผู้ร่วมวิจัยปลูกมันสำปะหลัง เล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนเป็นช่วง พ.ศ.2500-2550 การทำมันสำปะหลัง จะทำตามพ่อแม่ ซึ่งเค้าทำมานานมากละ แต่ทำปริมาณไม่ได้มากเท่าไร ใช้แรงงานในครอบครัวกันเอง ทำกันแค่พอไหว โดยอาศัยแรงงานคนในครอบครัว และแบ่งงานกันทำ เมื่อถึงวันหยุดก็จะพาบุตรหลานไปช่วยงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่าที่ทำได้ แต่ละคนจะพกจอบเสียมไปคนละอัน เมื่อถึงแปลงจะขุดหลุม และนำต้นพันธุ์มาจากจังหวัดใกล้เคียง เพราะคิดว่าเหมาะกับสภาพพื้นที่ของตำบลคือ ที่ดอน น้ำท่วมไม่ถึง จึงนำพันธุ์ระยองมาทดลองปลูก และดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด จนกระทั่งถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต จะใช้แรงงานคนขุดและจัดหัวมันขึ้นมา โดยอาศัยแรงงานครอบครัวและเพื่อนบ้านที่จะมาช่วยและจะพกรถเข็นมาครอบครัวละคัน ซึ่งเป็นการเอาแรงโดยไม่คิดค่าจ้าง เมื่อขุดแล้ว ก็จะนำหัวมันขึ้นรถ แล้วเข็นนำไปขายในตลาดของตำบล

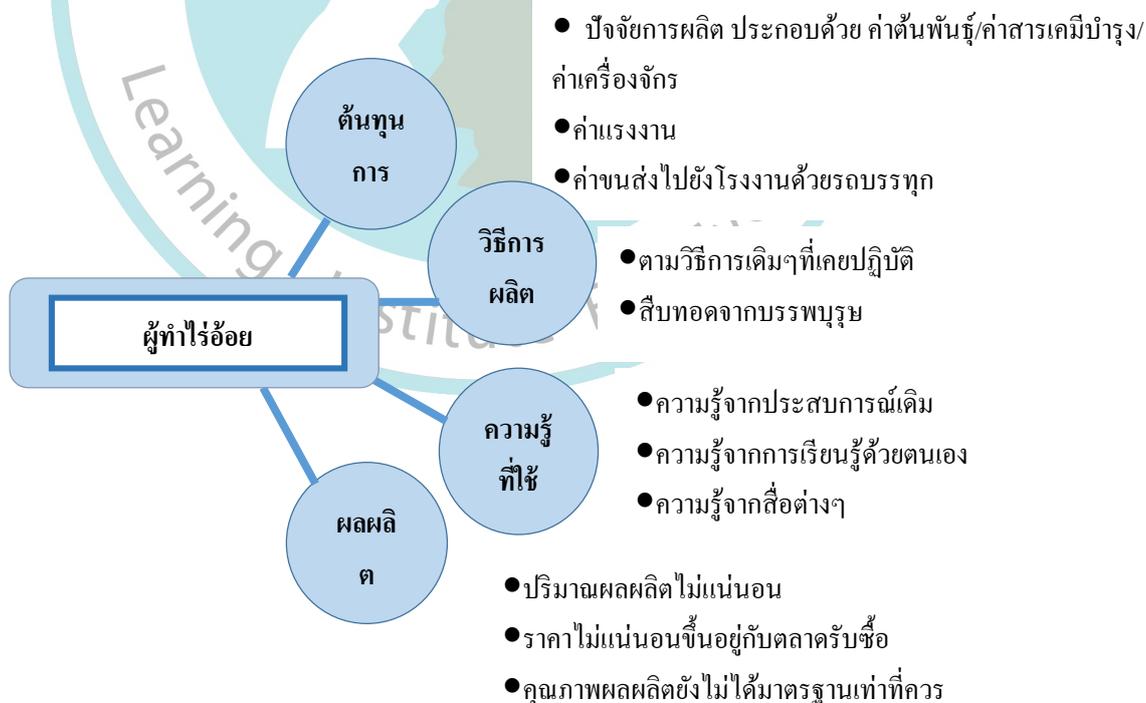
โดยช่วงนั้น ราคามันสำปะหลังที่ได้รับตอนนั้น ราคาตกอยู่ที่ประมาณ 500-600 บาทต่อตัน ก็ถือว่าพออยู่ได้ ไม่เป็นหนี้

การทำไร่มันสำปะหลังในสภาพปัจจุบันช่วงปี พ.ศ. 2550-ปัจจุบันมีการเพิ่มปริมาณ โดยขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้น โดยใช้พื้นที่เดิมก็มี แต่บุญมีจะขยายพื้นที่ใหม่ออกไป ทำที่ทำมากๆ เพราะมีพื้นที่เยอะ ทำแบบเต็มพื้นที่เลย ก็มีบ้างที่ยังใช้แรงงานคนปลูก แล้วซื้อพันธุ์จากแปลงใกล้เคียงมาขยายพันธุ์ต่อในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งปัจจุบันใช้พันธุ์เกษตรศาสตร์ 50 การยกร่องเพื่อปลูกมันสำปะหลัง แล้วก็รื้อไปเรื่อย ๆ กว่าจะได้สดตาก เพราะมันสำปะหลัง ต้องใช้ระยะเวลาในการปลูกไม่น้อยกว่า 8 เดือน ปีหนึ่งจะปลูก 2 ช่วง ใช้พื้นที่คุ้มมากๆ เมื่อขุดรอบแรกไปขายเสร็จก็ลงปลูกรอบที่สองต่อเลย ช่วงเก็บเกี่ยวก็จะจ้างรถมาแทรกก่อน แล้วใช้แรงงานชาวบ้านในหมู่บ้าน โดยจ้างเค้ามาช่วย และตั้งกลุ่มเอาแรงกันในการเก็บเกี่ยว โดยค่าจ้างที่คิดให้ จะรวมไปถึงค่ารถเข็น ค่าขุดด้วย ก่อนจะใช้แรงงานคนเก็บหัวมัน เจ้าของแปลง จะจ้างรถไถมาไถหัวมันขึ้นไว้ก่อน แล้วใช้แรงงานคนแกะหัวมันออกจากเหง้า แล้วใส่รถเข็นเข็นไปขายที่ลานมันของตำบล ปัจจุบันราคาผลผลิตอยู่ที่ประมาณ 2,000 กว่าบาทต่อตัน แต่เมื่อเทียบกับค่าจ้างต่างๆ ที่ลงทุนไป ยังพบว่า บางรายก็ยังขาดทุน และคุ้มทุน แต่ยังไม่เหลือเก็บ

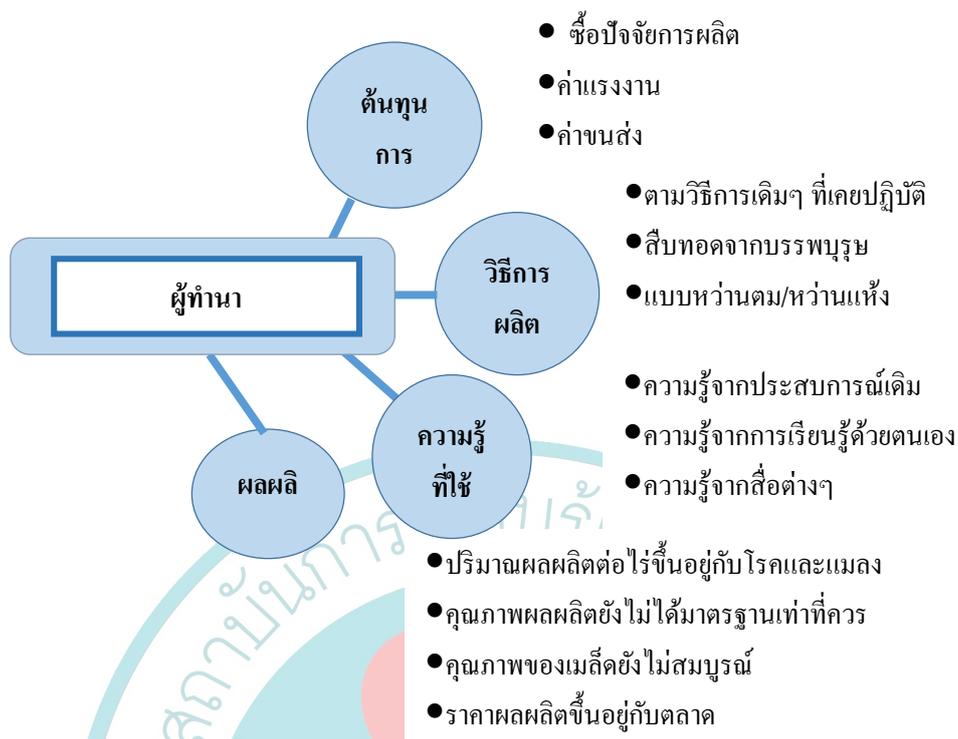
กล่าวโดยสรุป วิถีชีวิตการประกอบอาชีพทั้งการทำนา ทำไร่อ้อย และไร่มันสำปะหลังในอดีตและปัจจุบันยังคงไม่แตกต่างกันมาก ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนประกอบอาชีพจากการสืบทอดและเรียนรู้การประกอบอาชีพมาจากบรรพบุรุษของตนเอง แล้วปฏิบัติตามมาจนถึงปัจจุบัน กระบวนการประกอบอาชีพของแต่ละอาชีพ ซึ่งวงจรการเพาะปลูกของผู้ร่วมวิจัยมีลักษณะเดียวกัน คือใน 1 รอบปี จะปลูกข้าว 4 เดือน ต่อด้วยปลูกอ้อย 1 ปี และมันสำปะหลัง 8 เดือน ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นเกิดจากการลงทุนปัจจัยการผลิตเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเรื่องเคมีภัณฑ์และค่าแรงงานเพื่อบำรุงและเร่งการเจริญเติบโตของผลผลิต แม้จะมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องก็ได้สนับสนุนองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ด้านการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพก็ตาม แต่ก็ยังไม่เห็นถึงความสำคัญ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาใช้อย่างจริงจัง ปัจจุบันด้วยการพัฒนาเทคโนโลยีเครื่องจักรกลที่ทันสมัยให้เกษตรกรสะดวกสบายเพิ่มขึ้น ทำให้รายจ่ายส่วนใหญ่ของเกษตรกรเป็นการจ้างเสียส่วนใหญ่ ทำให้รายจ่ายมากกว่ารายรับที่ได้จากการขายผลผลิตจากเมื่อก่อนเก็บไว้กินมากกว่าขาย เปลี่ยนแปลงไปสู่ผลิตเพื่อขายมากกว่าเก็บไว้กินเอง วิธีการผลิตจากการเพาะปลูกพืชเสริมตามหัวไร่ปลายนา เปลี่ยนแปลงมาใช้เครื่องจักรถางป่าพื้นที่ปลูกเป็นบริเวณกว้าง แต่ละอาชีพไม่ได้มีการจดบันทึกต้นทุน รายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจนของข้อมูลที่เป็นสาเหตุของปัญหาด้านการประกอบอาชีพนั่นเอง

ภาพที่ 4.3 วิธีการผลิตของผู้ปลูกมันสำปะหลัง

ภาพที่ 4.4 วิธีการผลิตของผู้ปลูกอ้อย

ภาพที่ 4.5 วิธีการผลิตของผู้ทำนา

การประเมินการจัดการกระบวนการเรียนรู้ครั้งที่ 1

จากการสังเกตพฤติกรรมของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัย 6 คน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมพูดคุย ทั้ง 6 คน ได้มีความรู้ในอดีตเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของครอบครัว ตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ที่ตนเองได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติตั้งแต่เด็กและยังคงอาชีพเดิมตามบรรพบุรุษเรื่อย ๆ มา จนถึงปัจจุบัน และจากการที่แต่ละคนได้เล่าสู่กันฟังถึงวิธีการผลิตก็มีวิถีที่ใกล้เคียงกัน ทำให้รับรู้ถึงความ เป็นมาของการประกอบอาชีพจนเกิดความผูกพันกับวิถีการผลิตที่เคยปฏิบัติ คนที่เคยทำนาก็ยังคง ทำนาเหมือนเดิมจากรุ่นบรรพบุรุษ ก็มีบ้างที่ได้รับความรู้สมัยใหม่จากหน่วยงานราชการด้าน การเกษตรมาเพิ่มเติม ก็นำความรู้นั้นไปใช้บ้าง บางอย่างก็ยังไม่ได้นำไปใช้ ส่วนคนที่มีพื้นที่เหลือก็ มีการขยายพื้นที่ปลูกอย่างอื่นเพิ่มเติม นอกเหนือจากการทำนาอย่างเดียว เพื่อหารายได้เพิ่มขึ้นจาก ผลผลิตที่หลากหลาย แต่ทุกอย่างก็ยังคงอาศัยความรู้และการแนะนำจากเพื่อนบ้านที่เคยทำมาก่อน ทั้งสิ้น ปัจจุบันก็ขยายพื้นที่การเพาะปลูกมากขึ้น และปลูกปริมาณมาก ๆ เพื่อผลผลิตจำนวนมาก เพราะต้องการมีรายได้ปริมาณมาก ๆ ไปใช้หนี้สินที่หยิบยืมเข้ามา โดยทั้ง 6 คนก็มีวิธีการผลิตที่ เหมือนกัน โดยต่างกันที่ขนาดและจำนวนพื้นที่ที่ใช้ประกอบอาชีพ นอกจากนี้ ปริมาณผลผลิตต่อไร่ ก็ยังคงแตกต่างกันไปตามความรู้และวิถีในการผลิตของแต่ละคน

จากการสอบถามผู้ร่วมวิจัย พบว่า การจัดเวทีพูดคุยแบบนี้ เป็นบรรยากาศการพูดคุย เหมือนจับกลุ่มคุยกันเล่าเรื่องราวในอดีตสู่กันฟัง เราฟังของเพื่อน เพื่อนฟังของเราก็ได้ยินอะไรที่มี ส่วนเหมือนและการทำที่แตกต่างกันไปตามความรู้ที่ได้รับมาจากรุ่นพ่อรุ่นแม่ นะ สนุกดี เหมือน นานๆ ได้จับกลุ่มคุยกันทีในเรื่องการทำอาชีพ ส่วนใหญ่เจอกันก็ไม่มีโอกาสได้คุยกันในเรื่องพวกนี้ ผ่านไปผ่านมาที่ทักทายกันปกติแค่นั้น พอลองมานั่งคุยกันแบบนี้ก็สนุกดี มีสาระ ได้มีโอกาสพูด เล่าเรื่องราวต่างๆ อย่างอิสระซึ่งถนัดกว่าการเขียน เพราะไม่ค่อยมีเวลาและนี่ก็ไม่ออก ถ้าจะให้ดีกว่า นี้ เปลี่ยนบรรยากาศมั่งก็ได้เนาะกำนัน มีเวลาพูดคุยกันแบบนี้บ้างก็ดี เวทีวันนี้ทำให้กล้าพูดความในใจ เพราะมีเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ มาชวนทำ และคิดเองว่า ถ้าทำเยอะ ๆ จะรวยขึ้น รายได้มากขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีการนัดหมายพูดคุยในครั้งต่อไป

ครั้งที่ 2 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคในการประกอบอาชีพของตนเอง (พ.ศ.2559)

ผ่านมา 1 สัปดาห์ การทำการพูดคุยจากเวทีที่ 1 ทำให้ผู้วิจัยและทีมวิจัยได้รับทราบข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพแต่ละประเภทที่สามารถใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่สำคัญในการ นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนอาชีพ แต่ก่อนที่จะเริ่มการจัดทำแผนอาชีพนั้น ผู้วิจัยและผู้ ร่วมวิจัยจึงได้มาวิเคราะห์ร่วมกันว่า “จุดอ่อน จุดแข็งของพวกเรา คืออะไร” เพราะเราไม่เคย ตั้งเป้าหมายเอาไว้ และที่สำคัญประเด็นที่ต้องพิจารณาร่วมกันคือ “แล้วปัจจุบันมีช่องทางอะไรบ้าง ที่จะทำให้การประกอบอาชีพของเราประสบความสำเร็จ” และจะต้องไม่ลืมที่จะทบทวนการ ประกอบอาชีพว่า “อะไรคืออุปสรรคต่อการประกอบอาชีพของเรา”

ขั้นเตรียมการ

1. ผู้วิจัยเตรียมสื่อ วัสดุและอุปกรณ์ที่จะใช้ในการพูดคุย เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้เกิดความ เข้าใจในการพูดคุยกันมากขึ้น
2. เตรียมสถานที่ที่จะพูดคุยกัน โดยมีบรรยากาศในการพูดคุยที่เป็นกันเองและใช้บอร์ด เป็นเครื่องมือในการเขียนความคิดเห็นจากการพูดคุยของผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนจะอภิปรายกัน
3. นัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ในการพูดคุยโดยให้ทุกคนสามารถพูดคุยได้ โดยไม่มี ธุระติดพัน และสามารถพูดคุยกันอย่างไร้กังวลในการที่จะทำงานอื่น และเป็นสถานที่ที่ผู้ร่วม วิจัยสามารถเดินทางมาร่วมเวลาได้อย่างสะดวก
4. ผู้วิจัยได้จัดทำแผนการจัดเวที กำหนดการ ประเด็นพูดคุย และสื่อประกอบการพูดคุย เพื่อวิเคราะห์การทำอาชีพปัจจุบัน (ต้นทุน วิธีการ ผลผลิต ผลด้านรายได้) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 แสดงประเด็นพูดคุย วิธีการ และการประเมินผล ครั้งที่ 2

ประเด็นการพูดคุย	วิธีการ	การประเมินผล
<p>1. สิ่งที่เราทำได้ดีในการประกอบอาชีพของพวกเราคืออะไร</p> <p>2. อะไรที่เรายังทำไม่ได้ในการทำอาชีพของเราหรือเราทำได้ทำอะไรที่ทำให้อาชีพของเรามีปัญหา</p> <p>3. มีอะไรที่จะช่วยเรานำมาสนับสนุนให้เราทำอาชีพได้ผลผลิตมากขึ้น แล้วเราจะเปลี่ยนแปลงตนเองได้อย่างไร</p> <p>4. เราต้องระมัดระวังอะไรบ้างที่จะทำให้อาชีพเรามีปัญหาอีก หรือเพื่อเราจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันอะไรไว้บ้าง</p>	<p>1. ผู้วิจัยตั้งประเด็นให้ผู้เข้าร่วมการเรียนรู้ ได้วิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ในการทำการเกษตรของตน และวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค จากภายนอกที่มากกระทบต่อตัวทีมผู้ร่วมวิจัย โดยผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ตนเอง เขียนในกระดาษที่แจกให้แต่ละคน</p> <p>2. นำเสนอจุดแข็ง จุดอ่อนของพวกเราแต่ละคน ผู้วิจัยสรุปเป็นภาพรวมของทุกคน สะท้อน คุยกันต่อ</p> <p>3. ผู้วิจัยชวนทีมวิจัยแต่ละคน วาดฝันอนาคตของตนในการทำการเกษตรของตนเอง แล้วเล่าให้เพื่อนเกษตรกรฟัง</p>	<p>- ประเมินจากการนำเสนอ จุดอ่อน จุดแข็ง ของแต่ละคน</p> <p>- สังเกตพฤติกรรม การพูดคุย แลกเปลี่ยน</p>

ผลจากการพูดคุย

ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้การจับคู่กันแลกเปลี่ยนความคิด ชวนคิด ชวนคุยในกลุ่มอาชีพเดียวกัน ระดมความคิดเห็นของทีมวิจัย ผู้วิจัยได้ให้ความรู้เบื้องต้นก่อนว่า “จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค” คืออะไร โดยแปลงจากภาษาวิชาการเป็นภาษาแบบชาวบ้านที่เกษตรกรสามารถเข้าใจได้ง่ายพร้อมยกตัวอย่างประกอบแต่ละหัวข้อ เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นก่อน โดยผู้วิจัยแปลงคำว่า “จุดอ่อนจุดแข็งของพวกเราคืออะไร” “แล้วปัจจุบันมีช่องทางอะไรบ้างที่จะทำให้การประกอบอาชีพของเราประสบความสำเร็จ” และจะต้องไม่ลืมที่จะทบทวนการประกอบอาชีพว่า “อะไรคืออุปสรรคต่อการประกอบอาชีพของเรา”

ภาพที่ 4.6 แสดงเวทีพูดคุย ครั้งที่ 2 ณ ลานหน้าบ้านผู้ร่วมวิจัย

จากนั้น ผู้วิจัยชวนทีมวิจัยพูดคุยกันต่อว่า พวกเราเคยมีภาพอนาคตของพวกเรากันบ้างหรือไม่ เคยวาดฝันหรือไม่ว่าในอีก 5 ปีข้างหน้าเราอยากให้การประกอบอาชีพของพวกเราเป็นอย่างไร เราลองมานั่งเขียนฝันของเรา ดูสิว่า เราลองมาวาดฝันในอนาคตของพวกเรากัน แล้วนำมาลองแลกเปลี่ยนความฝัน และเล่าสู่กันฟัง จากนั้น ผู้วิจัยแจกกระดาษให้ทุกคนลองเขียน ผลการวิจัยพบว่า

ภาพที่ 4.7 แสดงภาพฝันอนาคตของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ให้แต่ละคน ลองพูดถึง “จุดอ่อน จุดแข็งของพวกเราคืออะไร” “แล้วปัจจุบันมีช่องทางอะไรบ้างที่จะทำให้การประกอบอาชีพของเราประสบความสำเร็จ” และจะต้องไม่ลืมที่จะทบทวนการประกอบอาชีพว่า “อะไรคืออุปสรรคต่อการประกอบอาชีพของเรา” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยและทีมวิจัยได้ทราบวิธีการผลวิเคราะห์ตนเองจากการประกอบอาชีพตามประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดให้ได้ ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เป็นการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้แบบเป็นกันเอง โดยผู้วิจัยสรุปประเด็นภาพรวมการวิเคราะห์ ผลการประกอบอาชีพของตนเองที่เกิดจากการพูดคุย ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 แสดงข้อมูลการวิเคราะห์ตนเองของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัย แยกรายอาชีพ

ประเภทอาชีพ	ทำนา	ทำไร่มันสำปะหลัง	ทำไร่อ้อย
สิ่งที่เราทำได้ดีในอาชีพของเรา	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกษตรกรมีความอดทนต่ออาชีพ ขยันขันแข็ง และมีความรักต่ออาชีพของตนเอง 2. เกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์ด้านอาชีพจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกษตรกรมีความอดทนต่ออาชีพ ขยันขันแข็ง และมีความรักต่ออาชีพของตนเอง 2. เกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์ด้านอาชีพจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกษตรกรมีความอดทนต่ออาชีพ ขยันขันแข็ง และมีความรักต่ออาชีพของตนเอง 2. เกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์ด้านอาชีพจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษ
เราได้ทำอะไรที่ทำให้อาชีพของเรามีปัญหา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดการวางแผนด้านการผลิต 2. สภาพดินเสื่อมโทรมขาดแร่ธาตุอาหารที่จำเป็นต่อการปลูกพืช ทำให้ผลผลิตต่อไร่ น้อย 3. ขาดแหล่งรวบรวมผลผลิต และการต่อรองทางการตลาด พันธุ์พืชที่ใช้เพาะปลูกมีความด้อยคุณภาพ 4. ขาดความรู้ในด้านการควบคุมคุณภาพการผลิต 5. เสียค่าจ้างแรงงานมาก 6. ไม่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยน้ำชีวภาพในการกำจัดศัตรูพืช 7. ราคาจ้างรถเกี่ยวข้าวราคาต่อไร่สูง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้สารเคมีเยอะ 2. ดินปนเปื้อนสารเคมี และขาดความอุดมสมบูรณ์ 3. ปัจจัยการผลิตราคาสูง 4. ผลผลิตราคาตกต่ำในบางปี 5. ขาดการวางแผนด้านการผลิต 6. สภาพดินเสื่อมโทรมขาดแร่ธาตุอาหารที่จำเป็นต่อการปลูกพืช ทำให้ผลผลิตต่อไร่ น้อย 7. ขาดความรู้ในด้านการควบคุมคุณภาพการผลิต 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดการวางแผนด้านการผลิต 2. สภาพดินเสื่อมโทรมขาดแร่ธาตุอาหารที่จำเป็นต่อการปลูกพืช ทำให้ผลผลิตต่อไร่ น้อย 3. ขาดแหล่งรวบรวมผลผลิต และการต่อรองทางการตลาดพันธุ์พืชที่ใช้เพาะปลูกมีความด้อยคุณภาพ 4. ขาดความรู้ในด้านการควบคุมคุณภาพการผลิต
มีอะไรที่จะช่วยเรานำมาสนับสนุนให้เราทำอาชีพได้ผล	<ol style="list-style-type: none"> 1. การส่งเสริมจากทางราชการที่เกี่ยวข้อง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การส่งเสริมจากทางราชการที่เกี่ยวข้อง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ราคาจำหน่ายอ้อยพันธุ์ดีกว่าอ้อยโรงงาน

ประเภทอาชีพ	ทำนา	ทำไร่มันสำปะหลัง	ทำไร่อ้อย
ผลิตมากขึ้น แล้วเราจะเปลี่ยนแปลงตนเอง	2. การศึกษาหาความรู้จากการอบรมและสื่อต่างๆ เช่น การศึกษาคูงานจากสถานที่ต่างๆ จากภายนอก	2. การเข้าโค้วต้ารับซื้อผลผลิตกับโรงงาน 3. การศึกษาหาความรู้จากการอบรมและสื่อต่างๆ เช่น การศึกษาคูงานจากสถานที่ต่างๆ จากภายนอก	2. การส่งเสริมจากทางราชการที่เกี่ยวข้อง
เราต้องระมัดระวังอะไรบ้างที่จะทำให้อาชีพเรามีปัญหาอีก หรือเพื่อเราจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันอะไรไว้บ้าง	1. การระบาดของโรคพืชและแมลงศัตรูพืช ได้แก่ หนอนกอ/ หนอนกินใบ/ หนอนกระทู้/ เชื้อรา/ หนอนม้วนใบ 2. เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาจำหน่ายเองไม่ได้ 3. สภาพดินฟ้า อากาศไม่แน่นอนไม่สามารถควบคุมได้	1. สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย (ความแห้งแล้ง) 2. ราคาผลผลิตตกต่ำ 3. การระบาดของแมลงศัตรูพืช ได้แก่ เพลี้ยแป้ง/ เพลี้ยไฟ ทำให้ผลผลิตลดลง 4. สภาพดินฟ้า อากาศไม่แน่นอนไม่สามารถควบคุมได้	1. การระบาดของแมลงศัตรูพืช โดยเฉพาะหนอนกอ 2. ราคาผลผลิตไม่คงที่ บางปีราคาตกต่ำมาก ก่อให้เกิดภาวะขาดทุน 3. สภาพดินฟ้า อากาศไม่แน่นอนไม่สามารถควบคุมได้

จากการพูดคุยกับผู้ร่วมวิจัยทั้ง 3 อาชีพ พบว่า มีประเด็นคำตอบเหมือนกันคือ

สิ่งที่ดีได้ในการประกอบอาชีพ คือ

1. เกษตรกรมีความอดทนต่ออาชีพ ขยันขันแข็ง และมีความรักต่ออาชีพของตนเอง
2. เกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์ด้านอาชีพจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษ

สิ่งที่ทำให้อาชีพของเรามีปัญหา คือ

1. ขาดการวางแผนด้านการผลิต
2. สภาพดินเสื่อมโทรมขาดแร่ธาตุอาหารที่จำเป็นต่อการปลูกพืช ทำให้ผลผลิตต่อไร่น้อย
3. ขาดแหล่งรวบรวมผลผลิต และการต่อรองทางการตลาดพันธุ์พืชที่ใช้เพาะปลูกมีคุณภาพ
4. ขาดความรู้ในด้านการควบคุมคุณภาพการผลิต

สิ่งที่ช่วยเรานำมาสนับสนุนให้เราทำอาชีพคือ

1. การส่งเสริมจากทางราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ในอาชีพ
2. การศึกษาหาความรู้จากการอบรมและสื่อต่างๆด้วยตนเองตามศักยภาพ

สิ่งที่ต้องระมัดระวังในการประกอบอาชีพ คือ

1. การระบาดของโรคพืชและแมลงศัตรูพืช ได้แก่ หนอนกอ/หนอนกินใบ/หนอนกระทู้/เชื้อรา/หนอนม้วนใบ
2. เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาจำหน่ายเองไม่ได้
3. สภาพดินฟ้า อากาศไม่แน่นอนไม่สามารถควบคุมได้

นอกจากนี้ ยังพบประเด็นที่แตกต่างออกไปคือ การเปลี่ยนอาชีพในอนาคต และไม่ต้องทำให้ลูกหลานมาทำงานหนักเหมือนพ่อแม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่คุณสำรวจแล้วให้ผู้ร่วมวิจัยคนอื่นในเวทีฟังเพิ่มเติมว่า“การเป็นเกษตรกรลำบากต้องพึ่งพาปัจจัยหลายประการที่สำคัญคือ ธรรมชาติ หากวันใดที่ธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยก็เพาะปลูกไม่ได้ เนื่องจากไม่มีแหล่งน้ำ ก็ต้องนั่งรอฝนฟ้า รายได้ก็ไม่เพิ่มขึ้นนาน ๆ จะมีรายได้ก่อนโตสักครั้ง ในขณะที่รายจ่ายมีทุกวัน ไม่มีเงินเก็บออม บางปีฟ้าฝนอำนวย เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ก็พอจะมีเงินออมหลังจากหักหนี้สินแล้ว แต่ไม่มาก เนื่องจากนำไปจ่ายค่าสารเคมีที่นำมาใช้ในกระบวนการเพาะปลูก เพราะหวังว่า ผลผลิตจะเพิ่มขึ้น แต่ไม่ได้เป็นดังที่หวัง รายได้ก็น้อยอยู่ดี เพราะไม่สมดุลกับรายจ่าย รายจ่ายมีทุกวัน รายรับ 3 เดือนครั้ง 4 เดือนครั้ง”

กล่าวโดยสรุป จากการพูดคุยเรื่องจุดแข็ง จุดอ่อนของทั้ง 3 อาชีพ พบว่า ทั้ง 3 อาชีพมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคเหมือนกัน พบว่า บางประเด็นเป็นปัญหาที่สามารถบริหารจัดการและควบคุมได้ มีเพียงบางประเด็นที่เกษตรกรต้องปรับตัวให้เท่าทันสถานการณ์โดยปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต โดยผู้ร่วมวิจัยเอง แต่ยังคงขาดองค์ความรู้ และการให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ดังนั้น หลังจากการวิเคราะห์ตนเองแล้ว ทำให้พบข้อมูลที่สำคัญในเรื่องของการส่งเสริมทักษะความรู้ทางการเกษตรที่จำเป็น ที่จะช่วยสนับสนุนความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และช่วยลดต้นทุนให้เกษตรกรในบางขั้นตอนการผลิต

การประเมินการจัดกระบวนการเรียนรู้ครั้งที่ 2

จากการสังเกตพฤติกรรมของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัย 6 คน พบว่า พอพูดถึงคำว่า SWOT ในขณะที่เริ่มกระบวนการ ผู้ร่วมวิจัยจะแสดงออกถึงการทำหน้าสงสัย อาจจะทำลึบคิดว่ามันคืออะไร บางคนยังไม่เข้าใจว่า SWOT Analysis คืออะไร เป็นอย่างไร ยังคิดของตัวเองไม่ออก มีการหันมาถามเพื่อนร่วมวิจัยท่านอื่น ๆ พอผู้วิจัยสังเกตเห็น จึงปรับกระบวนการเรียนรู้ใหม่ โดยอาศัยเทคนิคการยกตัวอย่างแต่ละด้านให้ผู้ร่วมวิจัยรับฟัง จากนั้นก็ลองย้อนคำถามไปใหม่ แต่ก็ยังพบอีกว่าแต่ละคนคิดไม่ออกผู้วิจัยจึงกระตุ้นยกตัวอย่างเพิ่มเติม และหากประเด็นที่ยกตัวอย่างตรงกับสิ่งที่

ตนเองพบเจอจริง ๆ ก็จะแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบ โดยการพยักหน้ารับฟัง และแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเสริมออกมาทันที แล้วสิ่งต่างๆ ก็จะออกมาจากการเล่าสู่กันฟังเพิ่มเติมเรื่อยๆ ก่อนจบกระบวนการแล้ว เกษตรกรบางรายมานั่งคุยกับผู้วิจัยและกล่าวว่า **“มันไม่ยากเลย แต่ก่อนไม่เคยเข้าใจเลยว่า สิ่งที่ทำได้ดีและภูมิใจในการประกอบอาชีพของตัวเองคืออะไร แล้วอะไรทำให้เราเกิดปัญหา ทำให้การประกอบอาชีพยังไม่สำเร็จแล้วเราต้องระมัดระวังในการเรื่องอะไร ที่จะก่อให้เกิดปัญหาในการประกอบอาชีพ แต่พอลองมานั่งคิดของตนเอง มันก็มีเรื่องมากมายที่ค้นพบจากการประกอบอาชีพของเรา”** ผู้วิจัยจึงเสริมความเข้าใจของผู้ร่วมวิจัยต่อว่า **“กระบวนการนี้ เป็นการจุดประกาย ที่สำคัญที่ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้การวิเคราะห์ตนเองผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ มองย้อนกลับไปทบทวนการประกอบอาชีพว่าตนเองว่า สิ่งที่ทำได้ดีและภูมิใจในการประกอบอาชีพของตัวเองคืออะไร แล้วอะไรทำให้เราเกิดปัญหา ส่งเสริมจากใครบ้าง หรือมีอะไรเป็นเหตุให้เราทำงานยากหรือทำไม่ได้บ้างในการประกอบอาชีพใน 1 รอบฤดูกาลเพาะปลูกในแต่ละปี”**

จากการสอบถามผู้ร่วมวิจัย พบว่า การจัดเวทีพูดคุยแบบนี้สนุกดี ชอบนะ เพราะเป็นการคุยเล่าสู่กันฟังไม่มีพิธีการอะไรมากมาย การเล่าเรื่องอาชีพเป็นเรื่องที่ถนัดและรู้ทุกขั้นตอน การร่วมเวทีครั้งนี้ ก็เลยทำให้สนุกไปกับการเล่าเรื่องให้เพื่อนร่วมวิจัยฟัง และก็ยังได้รับฟังเรื่องของคนอื่นด้วย เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมา ถ้าไม่มีเวทีแบบนี้ ก็ไม่มีโอกาสได้เล่าเรื่องอาชีพให้คนอื่นฟัง คนในครอบครัวเค้าก็รู้ เพราะเห็นเราทำทุกวัน ทุกปี อาจจะตลอดชีวิตเสียด้วยซ้ำ เรื่องการวิเคราะห์ตนเองก็มาเข้าใจวันนี้แหละ พอได้ลองคิด ทบทวนแล้วพูดออกมาก็ได้รู้ว่าการทำอาชีพของแต่ละคนมันพบเจออะไรมากมายแตกต่างกัน แต่ทุกคนก็แก้ปัญหาของตัวเองไปตามสภาพ แต่พอถามถึงความฝัน รู้สึกว่าได้วาดฝันของอะไรไว้มากมาย ไม่คิด ไม่รู้เป้าหมายการประกอบอาชีพของตนเองว่าอยากไปถึงตรงไหนดี ทุกคนก็อยากให้ฝันนั้นเป็นจริง

กล่าวโดยสรุป ทีมวิจัยเริ่มเห็นจุดอ่อน จุดเด่น จุดที่ควรปรับปรุงและจุดที่เป็นโอกาสของคนที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพที่ประสบอยู่จากกระบวนการในการจัดเวทีพูดคุยในครั้งนี้ และยังมีคามฝันของตนเองที่อยากจะไปให้ถึงของแต่ละคน แต่ในสุดท้ายแล้ว ความฝันของการประกอบอาชีพของแต่ละคน ก็ยังมุ่งหวังที่จะหมดหนี้เร็ว ๆ เหมือนกัน ฝันเหล่านั้น จะเป็นจริงได้อย่างไร เพื่อให้เกิดความคิดในการปรับเปลี่ยนตนเอง ผู้วิจัยจึงจุดประกาย โดยกล่าวซ้ำถึงความสำคัญของการจัดทำแผนอาชีพเพื่อแก้ปัญหาการทำแผนอาชีพเป็นสิ่งสำคัญ ต้องมีการวางแผนการเพาะปลูกให้สามารถสร้างรายได้ตลอดปี ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะนัดหมายจัดเวทีเขียนแผนอาชีพกันอีกครั้งในคราวต่อไป โดยนำประเด็นความฝันของแต่ละคนมาเป็นจุดเริ่มต้นในการจัดทำแผนอาชีพของแต่ละบุคคลในการนัดหมายทำเวทีพูดคุยคราวหน้า เพื่อนำความฝันมาคุยกันนำไปใช้ประกอบการจัดทำแผนอาชีพได้ และนัดหมายการจัดเวทีพูดคุยในครั้งต่อไป

ครั้งที่ 3 : การกำหนดอนาคตและวิธีการนำไปสู่อนาคตต่ออาชีพของตนเอง ขั้นเตรียมการ

1. ผู้วิจัยศึกษาการจัดทำแผนพัฒนาอาชีพว่ามีหัวข้ออะไรบ้างเพื่อนำมาเป็นประเด็นการพูดคุยกับผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้วิธีการเขียนโครงการพัฒนาอาชีพ
2. ผู้วิจัยเตรียมสื่อ วัสดุและอุปกรณ์ที่จะใช้ในการพูดคุยเพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้เกิดความเข้าใจในการพูดคุยกันมากขึ้น
3. เตรียมสถานที่ที่จะพูดคุยกัน โดยมีบรรยากาศในการพูดคุยที่เป็นกันเองและใช้บอร์ดเป็นเครื่องมือในการเขียนความคิดเห็นจากการพูดคุยของผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนจะอภิปรายกัน
4. นัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ในการพูดคุยโดยให้ทุกคนสามารถพูดคุยได้ โดยไม่มีอุปสรรคขัดข้อง และสามารถพูดคุยกันได้อย่างไร้กังวลในการที่จะทำงานอื่น และเป็นสถานที่ที่ผู้ร่วมวิจัยสามารถเดินทางมาร่วมเวลาได้อย่างสะดวก

หลังจากผ่านมา 2 สัปดาห์ ทีมวิจัยได้ทบทวนตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพของตนเองแล้ว นำไปสู่การกำหนดอนาคตและเป้าหมายในอนาคตในการประกอบอาชีพของตนเอง โดยเวทีนี้ ผู้วิจัยเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลจากการให้แต่ละคนพูดถึงความฝันของตนเองที่หึงใจที่ยังไว้วางใจไว้จากเวทีที่แล้ว

ภาพที่ 4.8 แสดงเวทีพูดคุยครั้งที่ 3 ณ ห้องประชุมศาลาเอนกประสงค์บ้านหัวตะเภา

วิธีดำเนินการสร้างกระบวนการเรียนรู้

ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามซ้ำจากเวทีที่แล้วว่า **“อนาคตอยากเห็นการประกอบอาชีพ เป็นอย่างไร และตัวท่านเองกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับอาชีพของตนเองไว้อย่างไรบ้าง”** โดยพิจารณาขั้นตอนการประกอบอาชีพ 3 ชนิดที่เป็นปัญหาเป็นประเด็นตั้งต้นในการกำหนดอนาคต และเป้าหมายในอนาคตสมาชิกกลุ่มจะเกิดจินตนาการ เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการมองไปสู่อนาคต นำความคิดหรือประสบการณ์ที่ได้มารวมกัน ผลที่ได้จะมาจากความคิดของคนทุกคน เป็นการกำหนดเป้าหมายหรือตั้งวัตถุประสงค์พัฒนาตนเองร่วมกัน ในขั้นตอนนี้จะเกิดความคิดสร้างสรรค์สู่การแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน มีการกำหนดกิจกรรมที่จะทำวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของกิจกรรม

ภาพที่ 4.9 แสดงภาพวาดฝันของผู้ปลูกอ้อย

ภาพที่ 4.10 แสดงภาพวาดฝันของผู้ทำไร่มันสำปะหลัง

ภาพที่ 4.11 แสดงภาพวาดฝันของผู้ทำนา

กล่าวโดยสรุป ทั้ง 3 อาชีพมีการกำหนดอนาคตที่เหมือนกันคือ วางเป้าหมายในอนาคต ต้องการที่จะลดการใช้สารเคมี เพื่อลดหนี้สินลดลง สืบสานอาชีพของตนเองต่อกับบรรพบุรุษ และนำความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการประกอบอาชีพ และมีอาชีพหมุนเวียนตลอดปี ส่วนประเด็นที่ต่างกันคือ การเพิ่มผลผลิตทั้งปริมาณและคุณภาพแบบปลอดภัย เพื่อสร้างกระบวนการผลิตที่นำไปสู่เกษตรปลอดภัยแบบยั่งยืน และเป็นการดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยการผลิตสารชีวภาพใช้เอง ภายใต้การนำความรู้ที่หน่วยงานราชการด้านการเกษตรนำมาถ่ายทอด เพื่อลดต้นทุนการผลิตและลดหนี้สิน

จากการพูดคุยในเวทีนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเห็นถึงเป้าหมายในอนาคตที่การประกอบอาชีพ ทั้ง 3 อาชีพต้องการจะก้าวเดินไป ซึ่งความเหมือนกันในส่วนของเป้าหมายคือ ต้องการลดรายจ่ายจากต้นทุนการผลิตจากการประกอบอาชีพเพิ่มรายได้ ผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณ/คุณภาพและราคา มีความรู้ด้านอาชีพที่ทันสมัย และอยากให้มีการสืบทอดอาชีพจากชนรุ่นหลัง หนี้สินลดลง และผลสุดท้ายคือ มีสุขภาพดีจากการประกอบอาชีพ โดยลดการใช้สารเคมี รายได้เพิ่มขึ้น ผลผลิตเพิ่มขึ้น

การเขียนแผนอาชีพ การพูดคุยครั้งนี้ เป็นครั้งสำคัญยิ่ง เพราะเราจะนำข้อมูลจากทุกเวทีพูดคุยทั้งหมดที่ผ่านมา มาเป็นประเด็นตั้งต้นสำหรับการชวนคิด ชวนคุยเพื่อสร้างแผนอาชีพ “วันนี้เราจะมาสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนอาชีพกัน” โดยผู้วิจัยจะใช้เวลาประมาณ

½ ชั่วโมงอธิบายและยกตัวอย่าง แนวทางการจัดทำแผนอาชีพ และยกกรณีตัวอย่างผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพโดยมุ่งเน้น ไปที่การสร้างรายได้ ลดรายจ่าย” ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อรายได้น้อย รายจ่าย ก็ควรที่จะลดลงในส่วนที่จำเป็น หลังจากนั้น จึงกำหนดกิจกรรมสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยให้ลงมือเขียนแผนอาชีพ และกำหนดหัวข้อย่อยให้ทุกคนนำเป้าหมายมาเขียนวิธีการที่จะได้ผลตามเป้าหมายในแบบฟอร์มแต่ละพีชที่ปลูก โดยมีช่องการเขียนเหมือนกัน ดังนี้

ตารางที่ 4.5 ตารางวิเคราะห์การประกอบอาชีพของแต่ละอาชีพ

ต้นทุนที่ใช้	จะลดต้นทุนอะไรบ้าง	วิธีการลดต้นทุน	สิ่งบ่งชี้ว่าลดต้นทุนได้จริง

วิธีดำเนินการสร้างการเรียนรู้

การทำเวทีพูดคุยวันนี้ เป็นการพูดคุยที่สำคัญ โดยเน้นการเขียนแผนอาชีพของแต่ละบุคคลด้วยตนเอง ภายใต้การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมในการกำหนดหัวข้อ ร่วมกันในการจัดทำแผนอาชีพ ซึ่งได้แผนแต่ละอาชีพ ดังต่อไปนี้

1. แบบฟอร์มการปฏิบัติการตามแผนพัฒนาอาชีพ

อาชีพที่ทำ ทำนา ทำไร่อ้อย ทำไร่มันสำปะหลัง

ตารางที่ 4.6 แผนปฏิบัติการขั้นตอนการประกอบอาชีพประจำเดือน

วัน เดือน ปี	ทำอะไร	ทำอย่างไร	ผลงานเป็นอย่างไร	ปัญหา อุปสรรค ที่พบ

2. แบบฟอร์มการทำบัญชีการประกอบอาชีพ

ตารางที่ 4.7 แบบฟอร์มการทำบัญชีการประกอบอาชีพ

วัน เดือน ปี	รายรับ	รายจ่าย

เมื่อตั้งคำถามให้แต่ละอาชีพช่วยกันคิดแล้ว ก่อนเริ่มกระบวนการพูดคุย ผู้วิจัยเริ่มจุดประกายความคิด โดย

ทุกคนฟัง

1. พูดยกตัวอย่างบุคคลผู้ประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพให้ผู้ร่วมวิจัย

2. เปิดสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการประกอบอาชีพของผู้ร่วมวิจัยแบบภาพเคลื่อนไหวจากผู้ประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพแต่ละอาชีพ ซึ่งเป็นวีดิทัศน์ระยะสั้นให้ผู้ร่วมวิจัยดูต้นแบบความสำเร็จ จำนวน 3 เรื่องๆละ 1 อาชีพ

3. ช่วยกันตอบประโยชน์ของการเขียนแผนอาชีพ

4. ลงมือเขียนแผนอาชีพ อย่างเป็นขั้นเป็นตอนร่วมกัน (Step-by-step) และแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจระหว่างกัน

ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มโดยแต่ละอาชีพจับคู่กันลงมือเขียนแผนอาชีพตามหัวข้อในแบบฟอร์มที่กำหนดที่แจกให้ แต่ละอาชีพได้จับบันทึกในสิ่งที่พูดคุยกันภายในกลุ่ม โดยเรียกกิจกรรมนี้ว่า “กิจกรรมแผนอาชีพ”

ภาพที่ 4.12 แสดงเวทีพูดคุยครั้งที่ 3 ณ ศาลาโรงรถบ้านผู้ร่วมวิจัย

ในขณะที่ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนกำลังนั่งคิดประเด็นที่จะนำมาทำแผนอาชีพของตนเอง วิทยากรให้ความช่วยเหลือคนที่มีย่อสงสัย โดยตอบคำถามเป็นรายบุคคล หากพบคนนั่งเฉย ๆ หรือนั่งคุยกันโดยไม่เขียน วิทยากรจะเดินเข้าไปพูดคุยถามไถ่ อย่างเป็นมิตรเพื่อให้ความช่วยเหลือ ก่อนที่จะแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นว่า “ตนเองได้ค้นพบอะไรบ้าง” เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายที่ขนาดเล็กทำให้ทุกคนได้มีโอกาสแบ่งปันประสบการณ์ของตน

ผลจากการพูดคุย

จากการสังเกตพฤติกรรมของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัยทั้ง 6 คน พบว่า ทุกคนให้ความสนใจกับการจัดทำแผนอาชีพนี้มาก เพราะอยากไปถึงความฝันที่บอกเอาไว้ในเวทีพูดคุยครั้งที่แล้ว เมื่อผู้วิจัยกำหนดขอบเขตให้ทำอะไร ทุกคนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และช่วยกันลงมือเขียนตามแบบฟอร์มที่ผู้วิจัยกำหนด อะไรที่ไม่เข้าใจหรือไม่แน่ใจก็ถามอย่างเป็นกันเอง และให้ยกตัวอย่างให้ฟังบ้างในบางเรื่อง โดยนำภาพอนาคตในอาชีพของตนเอง วิเคราะห์ตนเองได้ว่าอะไรสำเร็จ และอะไรเป็นอุปสรรคที่ทำให้การประกอบอาชีพของตนเองมาเขียนแผนอาชีพ บรรยายากในการเขียนแผนอาชีพในวันนี้ จึงเป็นแบบไม่รีบร้อน ค่อยเป็นค่อยไปและอาศัยเวลาค่อนข้างมากพอสมควร ในขณะที่ผู้ร่วมวิจัยบางรายก็เริ่มมีการเรียนรู้ที่ดี และเข้าใจในสิ่งที่ตนเองเขียน บางคนทำคนเดียวไม่ได้

ก็หันไปหาเพื่อนร่วมอาชีพเขียนแผนอาชีพไปพร้อม ๆ กัน ชวนกันคุย ชวนกันคิด ก็ทำให้เกิดการเรียนรู้จากเพื่อนร่วมทีม ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจยิ่งขึ้นและช่วยกันเขียนออกมาจนเห็นแนวทางที่แต่ละคนจะเดินไป เพราะอยากรู้ว่าแผนอาชีพทำยังไง ทำแล้วได้อะไร จะนำไปใช้ได้จริงหรือเปล่ามีกระบวนการทำอย่างไร เกิดความท้าทายอยากจะทำลองปฏิบัติตามกระบวนการของผู้วิจัย ซึ่งผลสุดท้ายก็ได้แผนอาชีพของแต่ละคนออกมาเป็นรูปร่างตามเป้าหมายของผู้วิจัย

การประเมินการจัดกระบวนการเรียนรู้ครั้งที่ 3

จากการสอบถามผู้วิจัย พบว่า ทุกคนต่างก็ให้ความเห็นเป็นแนวทางเดียวกันคือ ไม่คิดว่า จะทำได้ เขียนออกมาได้ สนุกดี อาจจะเขียนช้าหน่อย เพราะคิดไม่ค่อยออก แต่ถ้ามีคนชวนคิด ชวนคุย จะเกิดความสนุกสนานในการช่วยกันคิด ช่วยกันทำออกมาได้ดีกว่าการทำคนเดียว การร่วมเวทีพูดคุยครั้งนี้ ทำให้เห็นถึงแนวทางที่เราจะไปพัฒนาและแก้ไขการทำอาชีพของตนเองในสิ่งที่ตนเองอยากทำ โดยมุ่งหวังอยากจะไปถึงอนาคตที่วาดฝันเอาไว้ ผ่านการทำแผนอาชีพที่ตนเองได้ลงมือทำด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุป จากข้อมูลสำคัญทั้ง 3 เวทีพูดคุย เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากปัญหาที่ผู้วิจัยและทีมวิจัยแต่ละคนเกิดกระบวนการคิดจากการประกอบอาชีพผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น โดยผสมผสานกับการใช้เทคนิค A-I-C (Appreciation Influence Control Techniques) มาเป็นกระบวนการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมในกิจกรรมได้มีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ และนำประสบการณ์มานำเสนอ เกิดการระดมสมองในการวิเคราะห์และพัฒนาทางเลือกเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวอยู่ภายใต้การขับเคลื่อนกระบวนการทั้ง 3 เวทีโดยผู้วิจัย ซึ่งเป็นผู้กระตุ้นให้ทีมวิจัยเกิดกระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งศึกษาเรียนรู้จากสื่อการเรียนรู้ ผลจากเวทีพูดคุยที่ 1 ที่เริ่มจากการวิเคราะห์การประกอบอาชีพปัจจุบันและกระบวนการประกอบอาชีพ พบข้อมูลที่สำคัญและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพ ซึ่งนำไปสู่การจัดเวทีพูดคุย ครั้งที่ 2 เพื่อวิเคราะห์การประกอบอาชีพของตนเอง 4 ประเด็น ได้แก่ 1. สิ่งที่เราทำได้ดีในการประกอบอาชีพของพวกเราคืออะไร 2. อะไรที่เรายังทำไม่ได้ในการทำอาชีพของเราหรือเราได้ทำอะไรที่ทำให้อาชีพของเรามีปัญหา 3. มีอะไรที่จะช่วยเรานำมาสนับสนุนให้เราทำอาชีพได้ผลผลิตมากขึ้นแล้วเราจะเปลี่ยนแปลงตนเองได้อย่างไร และ 4. เราต้องระมัดระวังอะไรบ้างที่จะทำให้อาชีพเรามีปัญหาอีกหรือเพื่อเราจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันอะไรไว้บ้าง ทำให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยพบข้อมูลพูดคุยที่สามารถนำไปสู่การจัดทำแผนอาชีพของแต่ละอาชีพได้ โดยมีการนัดหมายกันต่อไป ในเวทีพูดคุยที่ 3 โดยนำข้อมูลจาก 2 เวทีมากำหนดอนาคตในการประกอบอาชีพและแนวทางที่จะนำไปสู่การ

พัฒนาอาชีพแต่ละอาชีพ ซึ่งจะเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาอาชีพให้ไปสู่เป้าหมายของการประกอบอาชีพที่กำหนดไว้ร่วมกัน

กระบวนการวิจัยทั้ง 3 เวที ช่วยให้ทีมวิจัยคิดเป็นระบบและเห็นความสำคัญของการวางแผนการพัฒนาอาชีพเพื่อบรรลุความฝันในอนาคต โดยจากเวทีพูดคุยทั้ง 3 เวที พบว่า ผู้ร่วมวิจัยทั้ง 6 คนมีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกันคือ 1) การลดต้นทุนการผลิต และ 2) การเพิ่มปริมาณผลผลิตต่อไร่ และได้แบบฟอร์มสำหรับทำแผนอาชีพ เพื่อจะนำไปสู่กระบวนการจัดทำแผนอาชีพของแต่ละอาชีพที่ทุกคนมีโอกาสได้วางแผนเพื่อแก้ไขและพัฒนาการประกอบอาชีพของตนเองอย่างเป็นขั้นตอนด้วยการลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ภายใต้คำแนะนำและการช่วยเหลือของผู้วิจัยอย่างใกล้ชิด แต่กระบวนการและวิธีการที่จะนำแผนอาชีพที่จัดทำขึ้นไปปฏิบัติ อาจมีความแตกต่างกันไปตามความรู้และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล โดยมีแบบฟอร์มของโครงการพัฒนาอาชีพเป็นเครื่องมือในการศึกษาอย่างเป็นระบบในการพัฒนาอาชีพของตนเอง โดยช่วยกันคิดและเขียนรายละเอียดลงในแบบฟอร์มโครงการร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การเขียนโครงการไปด้วยกัน (โดยนำแบบฟอร์มการเสนอโครงการของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนมาปรับใช้ให้เหมาะกับกลุ่มทีมวิจัยของข้าพเจ้า)

1. โครงการพัฒนาอาชีพการทำนา/ทำไร่อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลัง

2. ชื่อ

ผู้ดำเนินการ

3. ผู้ให้คำปรึกษา.....

4.ความเป็นมาของอาชีพ

ความใฝ่ฝันของข้าพเจ้าที่มีต่ออาชีพการงานของท่านา/ทำไร่อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลัง

คือ

.....

สภาพที่เป็นอยู่ ซึ่งยังไม่เป็นไปตามความใฝ่ฝัน

คือ.....

.....

โดยมีสิ่งหรือเหตุการณ์หรือตัวอย่างที่บ่งชี้ว่าเป็นรูปธรรมว่ายังมีปัญหาการทำนา/ทำไร่อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลังของข้าพเจ้า

คือ.....

.....

.....

4.4 ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้า จึงทำโครงการพัฒนาอาชีพการทำนา/ทำไร่อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลัง

.....

เพื่อให้สภาพที่ไม่เป็นไปตามความใฝ่ฝันของข้าพเจ้าลดลงหรือหมดไป

5.จุดประสงค์ของการพัฒนาอาชีพการทำนา/ทำไร่อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลัง คือ

1.....

2.....

3.....

6.เริ่มดำเนินการวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....สิ้นสุดวันที่.....เดือน..... พ.ศ.

7.หลักการหรือหลักวิชาที่จะนำมาใช้ในการทำโครงการนี้คือ (ระบุข้อคิด/แนวทาง/วิธีการจากบุคคล หนังสือ สื่อ ฯลฯ)

.....

.....

8.วิธีการและขั้นตอนการดำเนินการ (ระบุวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ กิจกรรมเป็นข้อๆ ตามลำดับ)

8.1.....

8.2.....

8.3.....

8.4.....

8.5.....

9.ประโยชน์ที่ข้าพเจ้าคาดว่าจะได้รับจากโครงการนี้คือ

.....

.....

.....

10.งบประมาณที่ใช้ จำนวน บาท

แหล่งที่มาของงบประมาณ

จากการทำโครงการอาชีพของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัยทั้ง 6 คน ซึ่งประกอบอาชีพทำนา ทำไร่อ้อย
ทำไร่มันสำปะหลัง พบว่า การทำแผนอาชีพมีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกันคือ

1. วัตถุประสงค์ของการทำแผนอาชีพ

1.1 ลดต้นทุนการผลิตจากการทำนา ทำไร่อ้อย และทำไร่มันสำปะหลัง

1.2 เพิ่มผลผลิตต่อไร่จากการทำนา ทำไร่อ้อย และทำไร่มันสำปะหลัง

2. การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

2.1 การศึกษาดูงาน

2.2 การฝึกอบรมด้านอาชีพ

2.3 การศึกษาผ่านสื่อต่างๆ

3. แผนปฏิบัติการด้านอาชีพ

ตารางที่ 4.8 แผนปฏิบัติการด้านอาชีพที่จัดทำขึ้น

ทำอะไร	ที่ไหน	เวลา	งบประมาณ
การตรวจดิน	แปลงเกษตรข้าว/อ้อย/มันสำปะหลัง	7 วัน	ไม่ใช้งบประมาณ
การคัดเลือกพันธุ์ข้าว/ อ้อย/มันสำปะหลังก่อน ปลูก	บ้านเกษตรกรแต่ละคน	2 วัน	ไม่ใช้งบประมาณ
ผลิตสารชีวภาพใช้เอง ร่วมกัน	ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน	3 เดือน	2,000 บาท
บันทึกบัญชีประกอบ อาชีพ	บ้านเกษตรกรแต่ละคน	12 เดือน	ไม่ใช้งบประมาณ
ลงแปลงติดตามผลงาน	แปลงเกษตรของผู้ร่วมวิจัย	3 เดือน/ครั้ง	ไม่ใช้งบประมาณ

4. ประเมินตนเองอย่างไร

ประเมินจากการเปรียบเทียบบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัยแต่ละคน โดยพิจารณาจากปริมาณผลผลิต/รายได้/ต้นทุนการผลิตปีที่แล้วเทียบกับปีปัจจุบัน

5. เงื่อนไขข้อตกลงการปฏิบัติการ

ก่อนการนำแผนอาชีพที่กำหนดไปปฏิบัติ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องตกลงกันเพื่อสร้างเงื่อนไขการปฏิบัติร่วมกันก่อน เพื่อกำหนดเงื่อนไขการปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และสามารถวัดและประเมินผลของการปฏิบัติได้อย่างชัดเจน โดยก่อนการปฏิบัติได้กำหนดเงื่อนไขร่วมกันก่อนเขียนโครงการดังต่อไปนี้

1. จัดบันทึกการปฏิบัติแต่ละขั้นตอนโดยละเอียด ทั้งก่อน-ระหว่าง และหลังการปฏิบัติทุกครั้งในการปลูกพืชแต่ละชนิดในรอบปี
2. จัดบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน โดยมีข้อมูลการลดต้นทุนการผลิตที่ชัดเจน เพื่อนำมาวิเคราะห์ผล
3. จัดบันทึกต้นทุนการผลิตแต่ละครั้ง
4. จัดบันทึกข้อสังเกตจากการปฏิบัติทุกครั้ง

5. จัดบันทึกปัญหา/อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ พร้อมระบุขั้นตอนที่เกิดปัญหาพร้อมวิธีแก้ไขปัญหาที่สามารถควบคุมได้ และควบคุมไม่ได้

6. จะนำผลการบันทึกมาพูดคุยกัน 3 เดือนต่อครั้ง

จุดประสงค์ข้อที่ 2 : เพื่อศึกษาการนำแผนอาชีพไปสู่การปฏิบัติ ลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตเพิ่มขึ้น เพิ่มรายได้และพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

หลังจากที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้จัดทำแผนอาชีพร่วมกันเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้ประมวลว่า ทั้ง 3 อาชีพ เริ่มต้นการปฏิบัติจากการมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ

1. วัตถุประสงค์ของการทำแผนอาชีพ

1.1 ลดต้นทุนการผลิตจากการทำนา ทำไร่อ้อย และทำไร่มันสำปะหลัง

1.2 เพิ่มผลผลิตต่อไร่จากการทำนา ทำไร่อ้อย และทำไร่มันสำปะหลัง

2. การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ

2.1 การศึกษาดูงาน เกษตรกรผู้ร่วมวิจัยทั้ง 6 คนตกลงกันที่จะไปศึกษาดูงาน ภายในจังหวัดชัยนาท ซึ่งมีตัวอย่างต้นแบบที่ประสบความสำเร็จทุกด้านที่ต้องการเรียนรู้ โดย

1. เรียนรู้ด้านการทำนา จากศูนย์ข้าวชุมชนตำบลนางลิ้อ อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท มีเนื้อหาโดยสรุปคือ

1. การลดต้นทุนด้านเมล็ดพันธุ์ โดยการปลูกและคัดเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง โดยมีเทคนิค 2 วิธี ได้แก่ 1) การร่อนและคัดเมล็ดเน้นมีน้ำหนัก และ 2) นำเมล็ดพันธุ์แช่น้ำ หากเมล็ดใดจมจะนำเมล็ดนั้นไปหว่าน โดยที่มีกระบวนการคัดเลือกพันธุ์ข้าวแบบวิธีเลือกเฉพาะแปลง เกษตรกรจะเลือกข้าวในแปลงที่สามารถสังเกตถึงลักษณะพิเศษของแปลงนา เช่น เมล็ดสมบูรณ์มีน้ำหนัก แดกออกดี ลำต้นสูงสม่ำเสมอ แปลงนั้นจะได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เพื่อที่จะเก็บเมล็ดพันธุ์ของแปลงนี้ไว้ใช้สำหรับเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกในรอบปลูกต่อไป ซึ่งช่วยลดต้นทุนการผลิตได้มาก

2. การผลิตปุ๋ยชีวภาพและปริมาณการใช้ที่เหมาะสม โดยนำเศษอาหารเหลือจากการบริโภค ในครัวเรือน เศษผักในตลาด เศษฟางมาหมักทำปุ๋ยชีวภาพใช้เองได้ โดยไม่ต้องไปซื้อสารเคมี และฉีดพ่นในปริมาณที่เหมาะสม ไม่มากจนเกินไป

3. การตรวจดิน กล่าวคือ ผลผลิตต่อไร่จะเพิ่มขึ้นหรือไม่ ต้องเริ่มจากการตรวจดินก่อน เพราะดินผ่านการถูกทำลายจากสารเคมีมาเยอะ ดังนั้น ต้องวัดค่าความเป็นกรด-ด่างในดิน เพื่อจะ

ได้รู้ว่า เราจะปรับปรุงดินยังไงให้มีธาตุอาหารในดินเพียงพอต่อพืชที่เราจะปลูก และเป็นการลดการใช้ปุ๋ยเร่งการเจริญเติบโต

2. เรียนรู้ด้านการทำไร่อ้อย จากศูนย์เรียนรู้การเกษตรผสมผสานบ้านหนองไม้แก่น ตำบลสะพานหินอำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท มีเนื้อหาโดยสรุปคือ

1. แนวทางการปลูกอ้อยข้ามแล้ง
2. เทคนิคการปลูกอ้อยแบบขร่อง โดยการใส่ปุ๋ยรองพื้นก่อนปลูก เพื่อช่วยให้ต้นอ้อยเจริญเติบโตได้ดี มีผลผลิตสูงในสภาพอากาศแปรปรวน

3. การผลิตอ้อยโรงงาน

3. เรียนรู้ด้านการทำไร่มันสำปะหลัง จากศูนย์เรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ตำบลหนองแขง อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท มีเนื้อหาโดยสรุปคือ การเรียนรู้ในการเลือกทางเลือก/เทคนิคการปลูกมันสำปะหลังเพื่อเพิ่มผลผลิตรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่

1. การผลิตมันสำปะหลังโดยใช้เทคโนโลยีไถระเบิดดินดาน
2. เทคนิคการปลูกมันสำปะหลังให้ได้ 30 ตัน/ไร่
3. การเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลัง กรณีปลูกแบบน้ำหยด

2.2 การฝึกอบรมด้านอาชีพ พบว่า เกษตรกรผู้ร่วมวิจัยทั้ง 6 คนตกลงกันที่จะเชิญตัวแทนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) มาแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพ โดยมีเนื้อหาโดยสรุปว่า การทำบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพเป็นการจดบันทึกทุกสิ่งทุกอย่างที่เราแต่ละคนได้ใช้จ่ายออกไปในการทำอาชีพแต่ละขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าแรงงานค่าน้ำมัน ล้วนแล้วแต่เป็นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ทุกอย่างต้องจดไว้หมด เราจะได้รู้ว่าจ่ายอะไร ไปบ้างแล้ว เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วขายไป รับเงินมาก็ลองเอามาบวก ลบดูสิว่ารายจ่ายมันมากกว่าหรือน้อยกว่าที่เราจ่ายออกไปตอนทำนา ทำไร่อ้อย ทำไร่มันสำปะหลัง ถ้ามันติดลบ แสดงว่าเราขาดทุน แต่ถ้ารายจ่ายที่จดเอาไว้ มันน้อยกว่าเงินที่เราได้ แสดงว่าเรามีกำไรแล้วนะ แต่อย่าลืมว่า ทุกครั้งที่เราจะรายรับ รายจ่าย ไปในแต่ละวัน เราไม่เคยที่จะคิดค่าแรงงานของตนเอง ทั้งที่จริงแล้ว มันก็คือ ต้นทุนการประกอบอาชีพอย่างหนึ่ง แล้วการที่จะทำให้รู้ว่า เราลดรายจ่ายอะไรไปได้บ้าง เราต้องทำ 2 ปีขึ้นไป แล้วเอาตัวเลขแต่ละรายการที่เราจ่ายเงินไปมาเปรียบเทียบกัน ถึงจะรู้ว่า เราลดค่าอะไรไปได้บ้าง เช่น ปี 2558 เราจ่ายค่ายา 1,200 บาท แต่เมื่อเราจดปีนี้ ปรากฏว่าเราจ่ายค่ายา 1,000 บาท แสดงว่า รายการหมวดนี้มันลดลง อาจจะเป็นเพราะว่า เราทำยาฆ่าแมลงใช้เอง ได้ซื้อเข้ามาหรือว่าเราใช้แบบซื้อบางส่วน ทำเองบางส่วนก็แล้วแต่ว่าแต่ละคนทำอย่างไร

ภาพที่ 4.13 แสดงตัวแทนเจ้าหน้าที่ ธกส. มาให้ความรู้เรื่องการประกอบอาชีพ

2.3 การศึกษาผ่านสื่อต่าง ๆ พบว่า ผู้วิจัยได้นำเสนอตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพที่มีระบบบริหารจัดการตนเอง โดยเล่าความสำเร็จของเกษตรกรตัวอย่างให้ฟังเบื้องต้นจากประสบการณ์ศึกษาดูงานของผู้วิจัย โดยเกษตรกรตัวอย่างด้านการบริหารจัดการตนเองด้านกรทำนาคือ ชัยพร พรหมพันธุ์เกษตรกรดีเด่นสาขาอาชีพทำนา ชวานาวัย 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 1 ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรีเมื่อเล่าตัวอย่างให้ฟังแล้ว ผู้วิจัยชวนทีมวิจัยคิดต่อว่า หลังจากฟังเรื่องราวตัวอย่างแล้ว ผู้ประสบความสำเร็จเขามีการจัดการตนเองอย่างไรบ้าง โดยมีเนื้อหาโดยสรุปว่า ปัจจัยความสำเร็จ ในการประกอบอาชีพของเกษตรกรตัวอย่างคือ

1. มีการใช้ความรู้ใหม่ ปรับเปลี่ยนวิธีการใหม่
2. มีการค้นหาวิธีการในการลดต้นทุนการผลิต
3. มีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนหรือจดบัญชีรายรับ-รายจ่ายอาชีพ โดยการหัดคิดต้นทุนการผลิต
4. ลองผิดลองถูกด้วยตนเองจากผู้อื่น เพื่อให้เห็นข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ และเกิดความเชื่อถือนำความรู้มาลงมือปฏิบัติ
5. ไม่หวงความรู้ ให้คำปรึกษาซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นอยู่เสมอ
6. ปรับเปลี่ยนวิธีคิดโดยมีความเชื่อที่ว่า ต้องทำนาแบบใช้สมอง ไม่ใช่ทำนาแบบเป็นผู้จัดการนาสถานเดียว การทำนาแบบเกษตรกรอินทรีย์ ไม่ใช่สารเคมี นอกจากจะเป็นการประหยัด

ค่าใช้จ่ายแล้วยังสามารถเพิ่มผลผลิตได้มากขึ้นอีกด้วย และอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้เขาประสบความสำเร็จ คือ การเป็นคนขยัน ลงมือปฏิบัติเอง แกรมไม่กู้หนี้ให้เป็นภาระอีกต่างหาก

7. เรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ ทำไปเรื่อย ๆ ไม่หมดหวังกับสิ่งที่ทำ

ภาพที่ 4.14 แสดงตัวแทนเจ้าหน้าที่ รกส. มาให้ความรู้เรื่องการประกอบอาชีพ

ส่วนตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพปลูกมันสำปะหลังที่มีระบบบริหารจัดการตนเองคือ นายอุบลแสนสอาด ที่เกษตรกรตัวอย่างจังหวัดกำแพงเพชรเมื่อรับฟังแล้วจึงสรุปว่า ผู้ประสบความสำเร็จเขามีการจัดการตนเองอย่างไรบ้าง ผู้วิจัยและทีมวิจัย สรุปร่วมกันได้ว่า เกษตรกรกล้าลองผิดลองถูก ปลูกไปด้วยทดลองไปด้วย ศึกษาหาความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับใช้ในการผลิตมันสำปะหลังของตนเอง

นอกจากนี้ ยังชมตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพปลูกอ้อยโรงงาน ที่มีระบบบริหารจัดการตนเองคือ นายประสิทธิ์ ศิริสระน้อย เกษตรกรตัวอย่างจังหวัดนครราชสีมาที่ปลูกอ้อยโรงงาน เมื่อฟังเรื่องเล่าแล้ว จึงสรุปว่า ผู้ประสบความสำเร็จเขามีการจัดการตนเองอย่างไรบ้าง ผู้วิจัยและทีมวิจัยสรุปร่วมกันได้ว่า

1. ขยายพันธุ์อ้อยโรงงานเอง เพื่อลดต้นทุนการผลิต
2. ใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าสูงสุด

3. พิจารณาสภาพพื้นที่ก่อนลงมือปลูก โดยดูบริบทสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการการเติบโตของอ้อย
4. วางแผนการเก็บเกี่ยว เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาโรคและแมลงให้น้อยที่สุด
5. ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนปลูกพืช เพื่อเหมาะสมกับสถานการณ์และให้ผลผลิตต่อไร่สูง

2. แผนปฏิบัติการด้านอาชีพ

ตารางที่ 4.9 แผนปฏิบัติการด้านอาชีพของผู้ร่วมวิจัยที่นำไปปฏิบัติ

ทำอะไร	ที่ไหน	เวลา	งบประมาณ
การตรวจดิน	แปลงเกษตรข้าว/อ้อย/มัน สำปะหลัง	7 วัน	ไม่ใช้งบประมาณ
การคัดเลือกพันธุ์ข้าว/ อ้อย/มันสำปะหลังก่อน ปลูก	บ้านเกษตรกรแต่ละคน	2 วัน	ไม่ใช้งบประมาณ
ผลิตสารชีวภาพใช้เอง ร่วมกัน	ศาลาเอนกประสงค์ของ หมู่บ้าน	3 เดือน	2,000 บาท
บันทึกบัญชีประกอบ อาชีพ	บ้านเกษตรกรแต่ละคน	12 เดือน	ไม่ใช้งบประมาณ
ลงแปลงติดตามผลงาน	แปลงเกษตรของผู้ร่วมวิจัย	3 เดือน/ครั้ง	ไม่ใช้งบประมาณ

3. ผลการนำแผนอาชีพไปปฏิบัติ

เกษตรกรผู้ร่วมวิจัยทั้ง 6 คนได้นำแผนอาชีพที่สร้างขึ้นไปปฏิบัติในการประกอบอาชีพจริง โดยมีการนัดหมายพูดคุยกันอย่างน้อย 3 เดือนครั้ง ซึ่งเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผลการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งเน้นบรรยากาศ “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้” โดยผลการพูดคุยพบว่า

3.1 การพูดคุยกันครั้งที่ 1 เกษตรกรผู้ร่วมวิจัยทั้ง 6 คน ได้พูดคุยถึงเรื่องการหาความรู้เพิ่มเติมของแต่ละคน โดยผู้วิจัยได้เล่าให้แต่ละคนฟังถึงเรื่องการทำไร่อ้อยที่ได้ไปดูงานมาว่า “เดี๋ยวนี้เค้าพูดคุยถึงเรื่องการปลูกอ้อยข้ามแล้งกันแล้ว เหมาะกับอากาศแปรปรวนบ้านเราด้วย และดินเค้าก็เหมือนกับบ้านเราที่ทำกันอยู่ ส่วนเรื่องท่อนพันธุ์ก็ใช้พันธุ์นี้แหละ เหมาะกับบ้านแล้ว โดยการใส่ปุ๋ยรองพื้นก่อนปลูก เพื่อช่วยให้ต้นอ้อยเจริญเติบโตได้ดีมีผลผลิตสูงในสภาพอากาศแปรปรวน โดยแปลงต้นแบบที่ไปดูมาเค้ามีวิธีแบบนี้คือ “ถ้าปลูกเดือนตุลาคม กลบดินหนา

ประมาณ 2 นิ้ว ปลุกเดือนพฤศจิกายน กลบดินหนาประมาณ 3 นิ้วปลุกเดือนธันวาคม กลบดินหน้าประมาณ 4 นิ้ว” นอกจากนี้ การวางแผน การเพาะปลูกอ้อย โดยการนับช่วงเดือนก็เป็นสิ่งสำคัญ” พอปลูกแล้วก็ปล่อยให้อายุ 10 เดือนขึ้นไป ถ้าอ้อยจะสมบูรณ์ใหญ่ เพราะเติบโตเต็มที่ค่อยหีบเข้าโรงงาน”

ด้านคุณสมบัติก็ได้แนวคิดการทำนาของตนเองจากการดูโทรทัศน์ โดยเล่าให้ฟังว่า “จริง ๆ แล้วเราก็แบ่งแปลงปลูกเป็นแปลงเมล็ดพันธุ์ได้เอง และไม่ต้องกลัวเรื่องพันธุ์ปนด้วย โอกาสที่เราเจอพันธุ์ปนมันมีอยู่แล้วจากรถเกี่ยวที่เราจ้างเขามานั่นแหละ การทำแปลงเมล็ดพันธุ์เองก็ช่วยให้เราลดต้นทุนได้จริง เพราะเราทำเองไม่ได้จ่ายสตางค์ไปซื้อเค้า แต่ที่สำคัญเลยดินในแปลงของเรามันแย่มากแล้วละ มันโคนเคมีเยอะธาตุอาหารมันไม่พอ อาจต้องให้หมอดินหรือสถานที่พัฒนาที่ดินเอาดินไปตรวจ แล้วเราจะได้มาเริ่มบำรุงดินใหม่”

ด้านคุณสมบัติ ก็พูดถึงสิ่งที่ตัวเองกับคุณบุญมีได้ไปดูงานที่บ้านหนองแขง ที่เค้าเป็นต้นแบบด้านการเรียนรู้ด้านการเพิ่มผลผลิต โดยเล่าให้ฟังว่า “แปลงที่ฉันไปดูของเค้ามา เค้าคัดพันธุ์ก่อน ไม่ใช่ว่าจะเอามาใช้ได้ทั้งหมดนะที่เราซื้อมา มันไม่ได้ดีไปทุกต้นหรอก แล้วการปลูกก็อย่าไปปลูกติดกันมากเกินไปมันแคบ หัวมันมันจะโตไม่เต็มที่ ส่วนปุ๋ยที่เค้าใช้ก็ทำเอง โดยเอาวัสดุในท้องถิ่นแหละมาหมักเอา พอได้เวลาก็เอาไปใช้ เค้ากะเวลาทำปุ๋ยให้ทันใช้กับต้นมัน ปุ๋ยที่เค้าทำ เป็นปุ๋ยอินทรีย์ พอทำแล้วไม่ใช่เอาไปใช้ได้เลยนะ ลองเอาไปใช้ในแปลงนา แปลงผักก่อนได้ผล จึงจะนำไปใช้ในแปลงปลูกมัน ส่วนการควบคุมเพลี้ย เค้าก็ไม่ได้ใช้ทางชื้อยาเลย เค้าป้องกันตั้งแต่การไถพรวนดินหลายๆ ครั้งแลตากดินเอาไว้แค่นั้นเอง คิดดูสิเค้าทำ 2 ไร่กว่า ได้หัวมันตั้ง 49 ต้น เค้าบอกว่าลงทุนไปแค่ประมาณ 3,200 บาทต่อไร่เองนะ ของเรานะถ้าได้ 45 ต้นก็ดีใจแล้วละ ทุกวันนี้ยังไม่ถึงเลย”

3.2 การพูดคุยกันครั้งที่ 2 พูดกันเรื่องของการใช้สารชีวภาพเพื่อลดต้นทุน โดยนำปุ๋ยชีวภาพที่ทำไว้ใช้ร่วมกัน ไปใช้ที่แบ่งกันไปใช้หลังจากจบการพูดคุยในครั้งที่ 2 ใสปุ๋ยตามความต้องการของพืชในปริมาณที่เหมาะสม เหมือนกับคนเราที่กินอิมแล้วก็พอ ไม่กินอะไรต่อละ

3.3 การพูดคุยกันครั้งที่ 3 พูดกันเรื่อง การลงติดตามผลงานในแปลงปลูก ผู้วิจัยก็ถามว่า “เป็นไงบ้าง ลองสังเกตความเปลี่ยนแปลงสิ เห็นอะไรบ้างสิ่งที่เกษตรกรให้มาลองใช้” ด้วยความสนิทสนมคุ้นเคยและความเคารพใกล้ชิดสนิทสนมกัน ทีมวิจัยแต่ละคนก็พูดแสดงความคิด ความรู้สึกของตนเองออกมา โดยคุณสำรวจบอกว่า “ชั้นว่าค่าต้นทุนอ้อยมันตันดีจังเลย” ส่วนไร่อ้อยของเราก็เช่นกันดินเข้มเขียว อ้อยปีนี้ลำใหญ่ดีนะ คุณบุญมีที่เดินมาเยี่ยมชมแปลงอ้อยก็กล่าวเสริมว่า “ดินะกำนัน ดินอุดม สีเข้มขึ้นมากเลย”

ภาพที่ 4.15 แสดงการลงพื้นที่สำรวจแปลงอ้อย หลังนำแผนอาชีพไปปฏิบัติ

พอไปติดตามผลที่แปลงอ้อยเสร็จก็เดินไปด้วยกันต่อที่แปลงนา ก็พบคุณสุจิตกับลูกสาวกำลังหว่านปุ๋ยบำรุงข้าวอยู่ผู้วิจัยเลยถามคุณสุจิตว่า “ทำอะไรอยู่เล่า” คุณสุจิตตอบว่า “ฉันพาลูกสาวมาหว่านปุ๋ยที่เกษตรกรสอนให้ทำใช้เองอยู่จ้า”

ภาพที่ 4.16 แสดงการลงพื้นที่สำรวจแปลงนา หลังนำแผนอาชีพไปปฏิบัติ

จากนั้น ผู้วิจัยก็เดินไปต่อที่แปลง ไร่มันสำปะหลัง เจอคุณบุญมีกับสมจิตรกำลังอยู่ในไร่มันสำปะหลังของตนเองพอดี คุณสมจิตรก็ถามผู้วิจัยว่า “ก้านมาทำอะไร” ผู้วิจัยจึงตอบว่า “มาเยี่ยมชมแปลงที่เอาแผนอาชีพมาปฏิบัติหน่อย เอ้า..ทำอะไรเล่าบุญมี” คุณบุญมีตอบว่า “ผมกำลังตรวจดูหัวมัน ใหญ่ อวบดีก้าน คงได้ราคาดีแน่ๆ ปีนี้ก้าน”

ภาพที่ 4.17 แสดงการลงพื้นที่สำรวจ ไร่มันสำปะหลัง หลังนำแผนอาชีพไปปฏิบัติ

บรรยากาศการติดตามแปลงนาเป็นไปด้วยความเป็นกันเอง เพราะผู้ร่วมวิจัยทั้ง 6 คนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเปลี่ยนบรรยากาศจากการนั่งคุยกันมาเป็นเดินชมแปลงไป พูดคุยกันไป ทำให้การแสดงความคิดเห็นเป็นไปด้วยความราบรื่นอย่างเป็นกันเอง การพูดคุยครั้งนี้ ทำให้เห็นว่าเกษตรกรผู้ร่วมวิจัยมุ่งมั่นและมีความตั้งใจที่ได้นำความรู้และนำแผนอาชีพของตนเองไปปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามระยะเวลาการลงมือปฏิบัติ

3.4 การพูดคุยกันครั้งที่ 4 ครั้งนี้ เราคุยกันถึงเรื่องความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น โดย

การทำนา พบความรู้ใหม่ที่เราต้องทำคือ

1. การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบลดต้นทุนที่ละขั้นตอน
2. การเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ทุก 3 ปี เพื่อป้องกันเมล็ดพันธุ์ปน
3. การผลิตและคัดเลือกเมล็ดพันธุ์เองเพื่อลดต้นทุนและรักษามาตรฐานเมล็ดพันธุ์
4. การใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อปรับปรุงและบำรุงดินก่อนรอบการเพาะปลูก

การทำให้อ้อยพบความรู้ใหม่ที่เราต้องทำคือ

1. การเก็บรักษาต้นพันธุ์ของตนเองเอาไว้ปลูก
2. การพรวนดินก่อนและหลังปลูก เพื่อลดและป้องกันแมลงศัตรูพืช โดยปรับวิธีคิดในเรื่องของการป้องกันมากกว่าการแก้ไขให้ทันในระยะเวลาที่เหมาะสม
3. การเปลี่ยนต่อพันธุ์ทุก ๆ 3 ปี
4. การคัดต่อพันธุ์ก่อนปลูก การใช้พันธุ์อ้อยที่ต้านทานโรคหรือแมลง การใช้ท่อนพันธุ์สะอาด การใช้เตนเบียน การใช้ราเขียว การเตรียมแปลงพันธุ์อ้อยไว้ใช้เอง
5. ลดต้นทุนในส่วน of ค่าแรงงานในการเตรียมดิน ปลูก ดูแลรักษาและเก็บเกี่ยว โดยนำเครื่องจักรกลท่อนแรงมาใช้แทนแรงงานคนในบางขั้นตอน โดยไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องจักรทั้งหมด

การทำให้มันสำปะหลัง พบความรู้ใหม่ที่เราต้องทำคือ

1. การใช้ปุ๋ยน้ำชีวภาพฉีดพ่นระหว่างปลูกเป็นระยะๆ ทดแทนการใช้สารเคมี 100 เปอร์เซ็นต์จากวิธีเพาะปลูกเดิม
2. การใช้เครื่องจักรผสมผสานกับแรงงานคนในบางขั้นตอน เพื่อลดต้นทุน
3. การคัดเลือกพันธุ์สมบูรณ์ก่อนปลูก เพื่อมาตรฐานของผลผลิตที่เพิ่มขึ้น
4. การดูอายุของมันสำปะหลัง เพื่อสร้างความแข็งแรงให้ต้นพันธุ์
5. เก็บเกี่ยวตามระยะเวลาที่เหมาะสม ไม่ก่อนหรือหลังอายุตามที่กำหนด เพื่อคุณภาพผลผลิต
6. การกำจัดวัชพืชในระยะเวลาที่เหมาะสม ไม่ให้เจริญเติบโตแข่งกับมันสำปะหลัง

4. ประเมินผลการพัฒนาอาชีพของตนเอง

4.1 ประเมินจากการเปรียบเทียบบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัยแต่ละคน โดยพิจารณาจากปริมาณผลผลิต/รายได้/ต้นทุนการผลิตปีที่แล้วเทียบกับปีปัจจุบัน พบว่าทุกคนเกิดการเรียนรู้จากข้อมูลที่ตนเองจดบันทึกด้วย โดยการนำความรู้ทางการเกษตรที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ มาลองผลิตและนำไปใช้ตามความสามารถ ซึ่งการลงติดตามก็เห็นว่า ทุกคนนำความรู้ไปใช้จริง และมีความพยายามที่จะหาวิธีการลดต้นทุนลง เพื่อเพิ่มรายได้ให้มีความสำคัญกับทุกขั้นตอนในการประกอบอาชีพของตนเอง หมั่นตรวจสอบ สังเกตสถานการณ์ การประกอบอาชีพ การดูแลผลผลิต เพิ่มวินัยในการจดบันทึกและศึกษาเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่ออาชีพของตนเองมากขึ้น ซึ่งผลจากการจดบันทึกบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพใน 1 รอบปีของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัยทั้ง 6 คนเกิดผลดีในทางปฏิบัติอย่างเห็นเป็นรูปธรรมคือ รายได้เพิ่มขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.10 แสดงรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการนำแผนอาชีพไปปฏิบัติของแต่ละอาชีพของ 6 คน

ชื่อ - นามสกุล	อาชีพ	ต้นทุน ปี 2559	รายได้ ปี 2559	ต้นทุน ปี 2560	รายได้ ปี 2560	ต้นทุน ลดลง	รายได้ ที่เพิ่มขึ้น
นายกฤษฎา สุภาศิริวรกุล	ไร่อ้อย	49,000.-	72,000.-	15,000.-	90,000.-	34,000.-	+18,000.-
นายตำรวจ ป้อมชัย	ไร่อ้อย	105,050.-	119,000.-	81,750.-	157,500.-	23,300.-	+38,500.-
นางสุคใจ เฟื่องกุ	ทำนา	34,165.-	92,000.-	23,565.-	93,600.-	10,600.-	+1,600.-
นายสมมาตร โพธิ์ชัย	ทำนา	53,200.-	64,000.-	50,900.-	66,000.-	2,300.-	+2,000.-
นายสมจิตร ยาน้อย	ไร่มัน สำปะหลัง	27,340.-	48,000.-	22,380.-	60,000.-	4,960.-	+12,000.-
นายบุญมี อินพญา	ไร่มัน สำปะหลัง	24,500.-	51,000.-	21,000.-	55,100.-	3,500.-	+4,100.-

จากตารางข้างต้น เกษตรกรผู้ร่วมวิจัยได้ทดลองนำแผนอาชีพไปปฏิบัติและมีการจดบันทึกจากการปฏิบัติทุกคน โดยนำผลการจดบันทึกต้นทุนการประกอบอาชีพมาเปรียบเทียบกับระหว่างปี พ.ศ.2559-2560 แสดงให้เห็นได้ชัดว่า เกษตรกรผู้ร่วมวิจัยแต่ละอาชีพสามารถลดต้นทุนการผลิตได้จริง ผลตอบรับจากการนำแผนอาชีพไปปฏิบัติทำให้เห็นถึงผลตอบแทนด้านรายได้ที่เพิ่มขึ้น รายได้ที่เพิ่มขึ้น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกร โดยลดรายจ่ายจากต้นทุนการผลิตบางอย่างที่สามารถผลิตใช้เองประกอบกับสถานการณ์ด้านราคาของผลผลิตสูงขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น นับเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติต่อไป เพื่อการประกอบอาชีพที่ยั่งยืนของตนเอง ทั้งนี้ รายได้จากการขายผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้ง 6 คน แล้วแต่ปริมาณรายได้ที่เพิ่มขึ้นแตกต่างกันไปตามขนาดพื้นที่ของแต่ละคน

กล่าวโดยสรุป จากผลการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยทั้ง 6 คน ที่ได้ นำแผนอาชีพ ไปสู่การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้เกิดผลสำเร็จอย่างเห็นได้ชัดในเรื่องของต้นทุนการผลิตที่ลดลงจากการนำความรู้เรื่องการเกษตรสมัยใหม่จากการรับความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ และการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อต่าง ๆ แล้วนำไปทดลองปฏิบัติ โดยดูผลได้จากบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพทั้ง 6 คนตั้งใจจดบันทึก เมื่อดูผลปรากฏว่า ต้นทุนการประกอบอาชีพลดลงจริง และมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้ง 6 คนเมื่อนำผลการบันทึกบัญชีมาเปรียบเทียบกับปีการผลิต พ.ศ. 2559 เทียบกับปีการผลิต พ.ศ.2560 เห็นถึงปริมาณผลผลิตที่เพิ่มขึ้น ยังผลให้รายได้ที่ได้รับจากเดิมเพิ่มขึ้นตามไปด้วยจากต้นทุนที่ลดลง เพราะรายจ่ายลดลงจากการผลิตต้นทุนบางอย่างที่สามารถทำเอง

ได้มาใช้เองในกระบวนการเพาะปลูก ส่งผลให้เกษตรกรมีกำไรเพิ่มขึ้นเมื่อหักลบต้นทุน แสดงให้เห็นว่า การนำแผนอาชีพไปปฏิบัติช่วยให้เกษตรกรมีแผนการผลิตและมีรายได้เพิ่มขึ้น และช่วยลดต้นทุนได้จริง ซึ่งถือเป็นกำลังใจของเกษตรกรที่ได้เรียนรู้และเห็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในสิ่งที่ตนเองได้นำไปปฏิบัติ ไม่เพียงแต่ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น ยังส่งผลให้คุณภาพและปริมาณของผลผลิตที่ได้รับต่อไร่เพิ่มขึ้นเช่นกัน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษากระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนอาชีพเกษตรกรของชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เนื้อหาที่จะนำเสนอในบทนี้ ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 2 อภิปรายผลการวิจัย

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษากระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนอาชีพเกษตรกรของชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยได้ดำเนินการวางแผนและปฏิบัติการ โดยประสานเชิญผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร ทำไร่ และทำนา มาร่วมพูดคุยถึงการหาวิธีการแก้ไขปัญหาการทำการเกษตรด้วยการลงมือปฏิบัติการจัดทำแผนอาชีพ ตลอดจนสร้างกระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของผู้ประกอบการเกษตรร่วมกันกับผู้วิจัย โดยนำเทคนิค A-I-C (Appreciation-Influence-Control) มาเป็นขั้นตอนในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

เวทีที่ 1 (A1) ผู้วิจัยได้เตรียมการเรื่องข้อมูลในอดีตให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้มาพูดคุยกัน เกี่ยวกับการวิเคราะห์การทำอาชีพจากอดีตถึงปัจจุบัน และเตรียมสถานที่ที่เหมาะสมแก่การคุยกัน พร้อมกับเตรียมความรู้ที่จะใส่ในเวทีนี้จากการจัดเวทีพูดคุย พบว่า ผู้ร่วมวิจัยได้รู้จักตัวตนของตนเองมากขึ้นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของตนเองในแต่ละอาชีพ อีกทั้งยังได้รับทราบถึงวิถีชีวิต การประกอบอาชีพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาที่พบจากการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะ

เรื่องปริมาณค่าจ้างงานและปริมาณการใช้สารเคมีเกินกำหนด เพื่อเพิ่มผลผลิตเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ จึงมีค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับค่าการลงทุนที่เสียไปในแต่ละรอบ

เวทีพูดคุยที่ 2 (A2) ผู้วิจัยชวนคิดต่อ โดยนำข้อมูลที่ได้จากเวทีที่ 1 มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคในการประกอบอาชีพของตนเอง จากการทำเวทีพบว่า การทำอาชีพ ทั้ง 3 อาชีพ พบจุดแข็งคือ เกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์ด้านอาชีพจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษ เพราะว่า การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่เกษตรกรผู้ร่วมวิจัยทุกคนสัมผัสและเรียนรู้ จนเกิดความเคยชินมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ความรู้และวิถีปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของการประกอบอาชีพจึงผ่านการฝึกฝน ทำให้เกิดความอดทนในอาชีพ เพื่อประกอบอาชีพของตนเองให้ได้ผลผลิตมาสร้างรายได้ไว้ใช้จ่าย ในชีวิตประจำวัน ส่วนจุดอ่อน พบว่า ยังขาดการวางแผนด้านการผลิต เพราะเคยชินกับวิธีการผลิตแบบเดิม ๆ และไม่รู้เท่าทันสถานการณ์ด้านการตลาดของผลผลิตที่ตนเองเพาะปลูก ทำให้ผลผลิตต่อไร่ น้อย และใช้สารเคมีจำนวนมากในการเร่งผลผลิตอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผลผลิตด้อยคุณภาพ ไม่สามารถต่อราคาได้ โดยไม่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และประการสุดท้ายคือ การขาดความรู้ในด้านการควบคุมคุณภาพการผลิต ไม่ยอมรับการปรับตัวด้านการผลิต ส่วนโอกาสที่สามารถพัฒนาได้คือ การได้รับการส่งเสริมจากทางราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ที่เป็นต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาหาความรู้จากการอบรมและสื่อต่าง ๆ ด้วยตนเองตามศักยภาพ เพื่อหาช่องทางลดต้นทุนการผลิตที่เป็นไปได้และเหมาะสมกับพืชที่ปลูก และอุปสรรคที่พบคือ การระบาดของโรคพืชและแมลงศัตรูพืชจากการประกอบอาชีพของแต่ละช่วงฤดูกาลที่เกษตรกรยังขาดขาดทักษะความรู้ในการควบคุมและป้องกัน

เวทีพูดคุยที่ 3 (I) เป็นขั้นตอนการกำหนดแผนการประกอบอาชีพผู้วิจัยจัดกระบวนการในการตั้งคำถามว่า อยากทำอะไรในอนาคต เพื่อเป็นการกำหนดว่าการประกอบอาชีพของแต่ละคนต้องการเป้าหมายแค่ไหน และจะกำหนดอะไรได้บ้าง ผลการวิจัยพบว่า ผู้ร่วมวิจัยได้กำหนดอนาคตและวิธีการนำไปสู่อนาคตต่ออาชีพของตนเอง ด้วยการจัดทำแผนอาชีพ โดยนำผลมาจากกระบวนการวิจัยเวทีที่ 1-2 มากำหนดเป้าหมายในการประกอบอาชีพผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนอาชีพตามแบบฟอร์ม โครงงานของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนที่ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ โดยเน้นย้ำให้นักถึงภาพอนาคตในอาชีพของตนเอง และนำสิ่งที่เคยวิเคราะห์ตนเองมาประกอบการเขียนแผนอาชีพ โดยแต่ละอาชีพมีเป้าหมายเหมือนกันคือ ลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ พร้อมกำหนดกระบวนการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมของตนเองในแผนอาชีพแล้วนำแผนอาชีพไปสู่การปฏิบัติตามที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการนำแผนอาชีพไปสู่การปฏิบัติ ลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตเพิ่มขึ้น เพิ่มรายได้และพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

ผู้วิจัยได้นำ (C) มาดำเนินการเพื่อให้เกิดการนำแผนไปสู่การปฏิบัติการ เริ่มจากการเตรียมแบบฟอร์มการติดตามผลมาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การลงพื้นที่ติดตามผลเป็นการติดตามเป็นระยะ ๆ อีกทั้งผู้วิจัยไม่ได้ลงไปติดตามผลเพียงลำพัง โดยชวนผู้ร่วมวิจัยรายอื่นๆ ไปด้วย เพื่อสร้างบรรยากาศการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ สร้างการเติมเต็มความรู้และความคิดในการปฏิบัติซึ่งกันและกัน จากการสังเกตพฤติกรรมพบว่า เกษตรกรได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมตามที่กำหนดในแผนอาชีพตามศักยภาพและช่องทางที่มีอยู่ เพื่อสร้างและขยายโอกาสในการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของตนเองตามความสนใจ และเอาความรู้นั้นไปทดลองปฏิบัติในเรื่องที่ต้องการแก้ไขปัญหาที่ตนเองประสบอยู่หรือเอาความรู้นั้น ไปทดลองปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อลดต้นทุนการประกอบอาชีพเพื่อหวังผลที่จะเกิดขึ้นจากการนำความรู้ที่ได้ศึกษาไปใช้ประโยชน์ หากเห็นผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง ความรู้นั้นจะได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และเล่าสู่กันฟังในกลุ่มผู้ร่วมวิจัยที่ประสบปัญหาเดียวกัน นอกจากนี้ แต่ละรอบการเพาะปลูก นอกจากนี้ ยังพบว่า ทุกคนสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ครบถ้วนตามที่กำหนด ข้อตกลงร่วมกัน ทำให้กระบวนการวิจัยของผู้วิจัยเป็นไปตามขั้นตอนของการหาคำตอบจากการวิจัย และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมและมีแบบแผนการพัฒนาอาชีพแบบค่อยเป็นค่อยไป

จากผลการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรผู้ร่วมวิจัยเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนด้านวิถีคิดและวิธีปฏิบัติจากการลงมือปฏิบัติจริงร่วมกัน ทุกคนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อมุ่งหวังที่จะแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพที่ประสบอยู่จริง เพื่อค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอาชีพ แล้วมุ่งไปสู่การลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตต่อไปตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ร่วมกันของทั้ง 3 อาชีพ

ส่วนที่ 2 อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้การทำแผนอาชีพของเกษตรกรชุมชนบ้านหัวตะเฒ่า หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ใช้กระบวนการวิจัยตามแนวคิดกระบวนการ AIC กล่าวคือ มีการเตรียมการก่อนเริ่มกระบวนการวิจัย โดยเริ่มจากการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด (A) ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกในการสร้างความรู้ การพูดคุย โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนจะมีโอกาสแสดง

ความคิดเห็นความรู้สึกในอดีต เพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหาและรับรู้ข้อเท็จจริงตามสภาพจริงที่
 ประสบอยู่ โดยมีการสอดแทรกความรู้ใหม่ เข้าไปในกระบวนการนี้ เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยเปลี่ยน
 แนวคิดใหม่ เปิดโอกาสในการรับรู้สิ่งใหม่ ๆ จากนั้นเมื่อเกิดความรู้แล้วซึ่งสอดคล้องกับ
 (ลินิน พูนผล และคณะ, 2557) ที่กล่าวว่า AIC เป็นหลักการของกระบวนการมีส่วนร่วมอย่าง
 สร้างสรรค์เป็นการให้โอกาสทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีจุดมุ่งหมาย
 ร่วมกัน ที่จะดำเนินการวางแผนพัฒนาและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยเริ่มจากการกระตุ้นให้คิดอดีต
 วิเคราะห์อดีตจนถึงปัจจุบันของการประกอบอาชีพ ทำให้เกษตรกรได้เรียนรู้คำว่า “รู้เขา รู้เรา”
 เพราะได้ทราบข้อมูลตัวเอง และเห็นตัวเองจากการพูดคุยและมองโลกความเป็นจริง หาทางรอด
 ก่อนทางรวย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนรู้และแบ่งปันความรู้ที่อยู่ภายในตัวบุคคลสอดคล้องกับ
 แนวคิดการจัดการความรู้ของกัศซา (Kucza, 2001 อ้างอิงใน พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 29)
 ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้ (Knowledge management) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัด
 กระบวนการสร้างความรู้ การจัดเก็บ และการแบ่งปันความรู้ รวมถึงการระบุสภาพปัจจุบัน การจัด
 เวทีพูดคุยเป็นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge sharing) พร้อมกับสอดแทรกความรู้ที่
 เป็นความเป็นจริง วิธีคิดและวิธีปฏิบัติผ่านสื่อต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และให้คุณค่าจาก
 ผลจากการปฏิบัติของผู้ที่เป็นต้นแบบด้านอาชีพที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ
 หลักการของกระบวนการทัศน์ของ เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 11 ที่กล่าวว่า การปรับกระบวนการทัศน์ต้อง
 อยู่บนพื้นฐานของการส่งเสริมทางปัญญา ส่งเสริมการเรียนรู้การให้คุณค่า นอกจากนี้ การชวน
 พูดคุยทำให้ผู้ร่วมวิจัยเห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคและศักยภาพที่สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่ง
 ถือเป็นหัวใจสำคัญของการปรับกระบวนการทัศน์ที่ผู้ร่วมวิจัยได้โจทย์การพัฒนาที่มาจากปัญหาการ
 ประกอบอาชีพของตนเอง จึงเข้าสู่กระบวนการกำหนดเป้าหมายอนาคตการประกอบอาชีพของ
 ตนเองและแนวทางที่จะก้าวเดินไปได้นั้น ควรจะต้องปฏิบัติอย่างไรบ้างผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่
 เรียกว่า การจัดทำ“แผนอาชีพ” จากแผนอาชีพแต่ละบุคคลได้วางเป้าหมายร่วมกันคือ ลดต้นทุน เพิ่ม
 รายได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อรพินทร์ สพโชคชัย, 2547 ที่กล่าวว่า เมื่อทุกคนได้แสดงออก
 ทางความคิดทำให้เกิด “พลังร่วม” ขึ้น ในขั้นตอนนี้จะมีการใช้ “จินตนาการ (imagination)” อย่างไม่
 จำกัดจนเกิดเป็นวิสัยทัศน์ร่วม (shared vision) หรืออุดมการณ์ร่วม (shared ideal) เกิดขึ้น และ
 สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ กล่าวถึงการระเบิดจากข้างในที่พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวทรงตรัสไว้ บุคคลจะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัวตนก่อน จึงจะไปสู่การเกิด
 ศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงการกระทำและกลายเป็นพลังสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นกับตนเอง
 เพราะทุกอย่างเกิดจากการคิดเอง ทำเอง เพื่อสร้างให้ตัวเองมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมความพร้อม

เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้น และมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพจากการเห็นประโยชน์ เห็นเป้าหมายของตนเอง จึงอยากลงมือกระทำด้วยตนเอง

จากนั้น เป็นการนำแผนอาชีพไปสู่การปฏิบัติที่แต่ละคนกำหนดขึ้น ภายใต้การควบคุมและติดตามความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ เพื่อดูแนวทางการปฏิบัติ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเติมเต็มซึ่งกันและกัน แต่ละบุคคลสร้างการเรียนรู้ของตนเองแล้วนำไปทดลองไปปฏิบัติจริงกับการประกอบอาชีพที่ปฏิบัติอยู่ โดยการเรียนรู้ ด้วยตนเองจากการลงมือปฏิบัติควบคู่กับการผสมผสานองค์ความรู้เดิมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษผสมผสานเข้ากับความรู้ใหม่ที่เรียนรู้จากการแบ่งปันความรู้จากผู้มีความรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้วิถีคิดใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการความรู้ของกัทซา (Kucza, 2001 อ้างอิงใน พรชิตา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 29) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้ (Knowledge management) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการกระบวนการสร้างความรู้ การจัดเก็บ และการแบ่งปันความรู้ โดยนอกจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว ยังเกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งถือว่า กระบวนการจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคนให้ประกอบอาชีพของตนเอง และเป็นการสืบสานภูมิปัญญาวัฒนธรรม ประเพณีการประกอบอาชีพให้คงอยู่ต่อไปภายใต้สภาพการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามา และยังคงสอดคล้องกับเบชา (Bacha, 2000 อ้างอิงในพรชิตา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 41-42) ที่กล่าวว่า ประโยชน์ของการจัดการความรู้ช่วยป้องกันความรู้สูญหาย ช่วยรักษาความรู้สามารถและความเชี่ยวชาญที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งยังทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงตัวเองได้จากการปฏิบัติอีกด้วย

งานวิจัยชิ้นนี้ แสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ร่วมกันของเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพตามกระบวนการวิจัยที่มุ่งเน้นการปรับกระบวนการทัศน์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ แล้วนำไปสู่การจัดการความรู้ เพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพตามแผนอาชีพที่ตนเองกำหนดจนเกิดผลสำเร็จของการปฏิบัติ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นไปตามแนวคิดของเสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 21 ที่กล่าวว่า “การเรียนรู้ การจัดการ การพัฒนา” เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกษตรกรต้องก้าวต่อไปบนพื้นฐานของการจัดการทรัพยากร ทุนของตนเองให้เกิดประสิทธิภาพ ณ วันนี้ ผลผลิตของความรู้ที่เกิดขึ้นจากเกษตรกรทั้ง 6 คน ผ่านกระบวนการวิจัย โดยการจดบันทึก การสังเกต การลงมือทำ และการพบปะเพื่อนร่วมวิจัย ช่วยให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการประกอบอาชีพ มีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้ เกิดกระบวนการคิดเป็นขั้นตอนที่จะวางแผนในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพของตนเองอยู่เสมอ เกิดความภาคภูมิใจ และเกิดความรู้ชุดใหม่ อยากขยายผลต่อ เล่าเรื่องต่อ เพราะเกิดความรู้สึกว่า ตนเองเป็นนักปฏิบัติที่ได้ผล ชุมชนสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ เพราะปฏิบัติตามขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้จนเกิดผล

สำเร็จ อย่างเห็น ได้ชัดในเรื่องของต้นทุนการผลิตที่ลดลงจากการนำความรู้เรื่องการเกษตรสมัยใหม่ จากการรับความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ และการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อต่าง ๆ ด้วยตนเองตามแผน อาชีพที่กำหนดแล้วนำไปทดลองปฏิบัติ ทำให้ปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ และ บ่งชี้ถึงรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิม เป็นผลมาจากต้นทุนการผลิตที่ลดลง แสดงให้เห็นว่า การนำแผน อาชีพไปปฏิบัติช่วยให้เกษตรกรมีแผนการผลิตและมีรายได้เพิ่มขึ้น และช่วยลดต้นทุนได้จริง ดังนั้น การนำกระบวนการชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้มาใช้ ทำให้บุคคลเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็น ระบบแบบค่อยเป็นค่อยไป จนสามารถเป็นต้นแบบจากการสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง โดย ยังคงใช้ความรู้เดิมผสมผสานความรู้ใหม่ในกระบวนการผลิตมาจนถึงปัจจุบันนี้ และยังสามารถ ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนภายในและภายนอกชุมชน ได้อีกด้วย

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

3.1.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำแผนพัฒนาอาชีพที่ทำให้ ผู้ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ทำไร่มันสำปะหลังสามารถลดต้นทุน และเพิ่มผลผลิตได้จาก กระบวนการที่ผู้วิจัยใช้หลักการในการทำให้ผู้ประกอบอาชีพมองเห็นถึงสาเหตุของปัญหาด้วย กระบวนการพูดคุย สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังนั้น ถ้าผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับอาชีพเหล่านี้ ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและวิถีปฏิบัติของกลุ่ม เกษตรกรที่ประกอบอาชีพเหล่านี้ ควรคำนึงถึงกระบวนการเหล่านี้เป็นสำคัญ พร้อมเสริมความรู้เดิม เดิมที่ทันสมัยจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางดังกล่าวได้

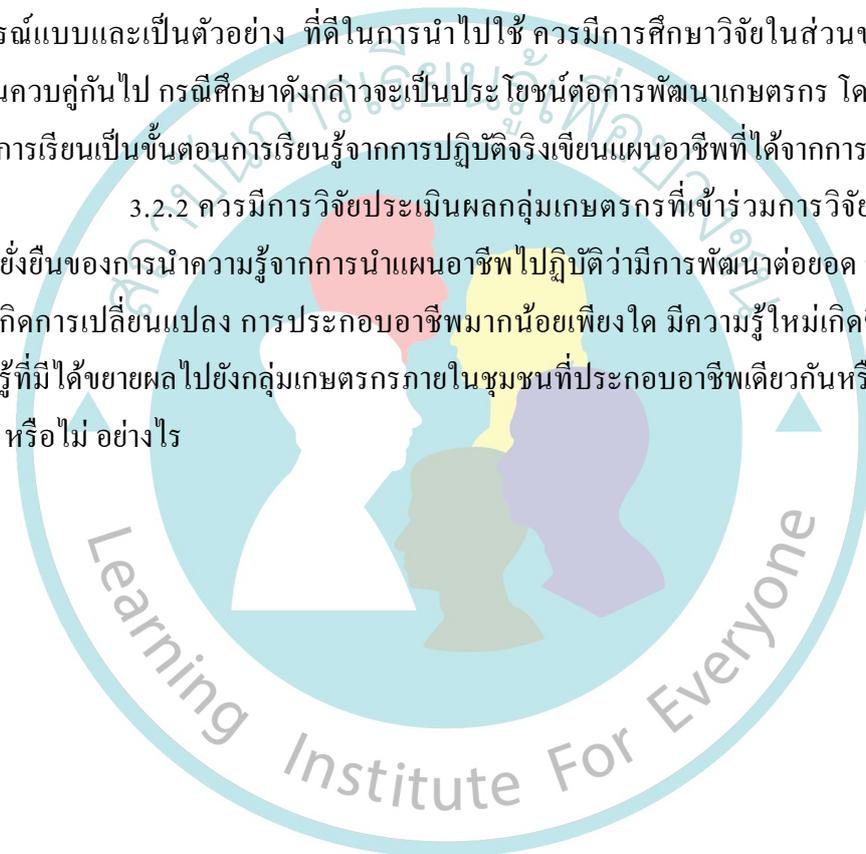
3.1.2 การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและทีมวิจัยให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันของการทำอาชีพของตน โดยการมีทีมที่พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน แต่มีตัวแทนอาชีพมา เพียงอาชีพละ 2 คน ผลจากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาควรมุ่งเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ เพื่อวัตถุประสงค์ของการพัฒนา โดยอาจเริ่มต้นจากความสมัครใจ จากนั้นนำต้นแบบความสำเร็จ ที่เกิดขึ้น ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้และขยายผลในกลุ่มขนาดใหญ่ต่อไป โดยเริ่มจากการปรับกระบวนการ ทัศน สร้างวิถีคิดก่อนลงมือปฏิบัติเพื่อให้เห็นว่าอาชีพเหล่านี้ มีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และสร้างการ เปลี่ยนแปลงโดยระเบิดจากข้างในออกมาในการพัฒนาอาชีพของตนเอง

3.1.3 หน่วยงานใดที่ต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงกับกลุ่มเกษตรกร สามารถนำกระบวนการเรียนรู้จากงานวิจัยชิ้นนี้ไปเป็นตัวอย่างเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม หรือพัฒนาคนกลุ่มนี้ให้เป็นนักเล่าเรื่องหรือนักปฏิบัติการ เพื่อให้มีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงหรือการเรียนรู้เพิ่มขึ้นในชุมชน

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกระบวนการทำแผนอาชีพเพียงอย่างเดียวภายใต้ระยะจำกัดของการทำวิจัย ขาดการเชื่อมโยงไปสู่แผนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบและเป็นตัวอย่าง ที่ดีในการนำไปใช้ ควรมีการศึกษาวิจัยในส่วนของแผนชีวิตอีก 3 แผนควบคู่กันไป กรณีศึกษาดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเกษตรกร โดยมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้เป็นขั้นตอนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเขียนแผนอาชีพที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้

3.2.2 ควรมีการวิจัยประเมินผลกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อดูความยั่งยืนของการนำความรู้จากการนำแผนอาชีพไปปฏิบัติว่ามีการพัฒนาต่อยอด ขยายผลอย่างไรบ้าง เกิดการเปลี่ยนแปลง การประกอบอาชีพมากขึ้นเพียงใด มีความรู้ใหม่เกิดขึ้นหรือไม่ และความรู้ที่มีได้ขยายผลไปยังกลุ่มเกษตรกรภายในชุมชนที่ประกอบอาชีพเดียวกันหรือเกษตรกรกลุ่มอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร

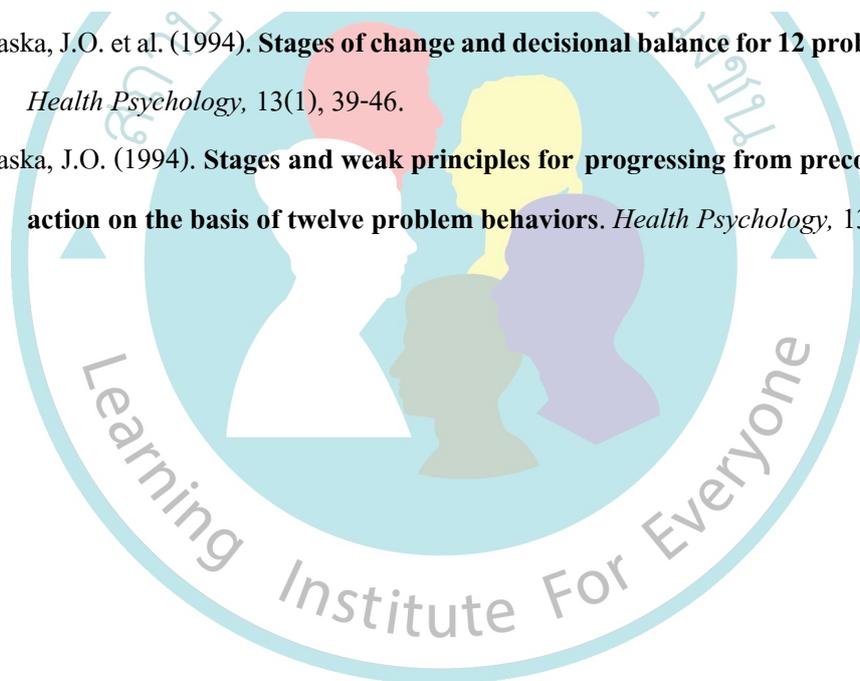
บรรณานุกรม

- กนกพร นิมพลี. (2555). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. ปรัชญาคุณฎีบัณฑิต (พัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม). คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2553). ชุมชนนักปฏิบัติ CoP (Community of Practice). http://iad.dopa.go.th/km/dopa_km.htm. กรมการปกครอง. (2542). การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน. กรุงเทพฯ. (อัคราเสนา)
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2548). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเรื่อง รูปแบบและวิธีการสร้างมาตรวัดชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ. กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
- กัญญา วังศรี. [ม.ป.ป.]. กระบวนทัศน์ใหม่ : เครื่องมือในการทำงาน. กิตติพันธ์ นพวงศัณ อยุธยา. (2552). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยปฏิบัติการเสริมพลังความมั่นคงของชาติ มิติสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามรอยพระยุคลบาทเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : ธรรมชาติป้ไต่ยในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช. ป้ไตานี้ : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาธรรมชาติป้ไตย.
- _____. (2554). ข้อเสนอโครงการวิจัยปฏิบัติการ : “บูรณาการพลังชีวิตธรรมชาติป้ไตย เด็ก เยาวชน และครอบครัวในพื้นที่ภาคใต้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาธรรมชาติป้ไตย.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บพิศการพิมพ์ จำกัด.
- ขจรศักดิ์ มาณะวิริยะกุล. (2557). การศึกษาโอกาสการค้าต่างประเทศในบริบทการค้าระหว่างประเทศไทยกับพม่าของธนาคารไทย กรณีศึกษา : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด(มหาชน).
- จุฑารัตน์ สรวณะวงศ์. (2548). การจัดการความรู้ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น. [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2558, จาก <http://www.riclib.nrct.go.th> (5 พฤศจิกายน 2548).
- ัชชวาล วงษ์ประเสริฐ. (2548). การจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ. กรุงเทพฯ : เอ้กซ์ปอร์เน้ท. ดารณี สืบจากดี. [ม.ป.ป.]. Stages of Change - ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2550). การพัฒนากร.กรมการพัฒนาชุมชน. บริษัท ไร่ไทยเพลส จำกัด.

- บงกช นพวงศ์ ณ อยุธยาและคณะ. (2554). รายงานวิจัยประเมินผลเชิงระบบเรื่อง : งานบูรณาการ
การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.)
ปี 2554. ปัตตานี: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาธรรมาธิปไตย.
- บุรชัย ศิริมหาสาร. (2550). การทำ COP เพื่อจัดการความรู้ในองค์กร. กทม. : สถาบันพัฒนาครู
คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา. นครปฐม. ประเทศไทย.
- ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. (2542). การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน. มูลนิธิพลังนิเวศและ
ชุมชน.
- ประเวศ วะสี. (2540). เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง : ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมร่วมกัน.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ปรีวิทย์ ไวทยาชีวะ. (2558). อาจารย์มหาวิทยาลัยกับการเป็นพี่เลี้ยง : จุดเริ่มต้นเพื่อพัฒนาทักษะ
แห่งศตวรรษที่ 21. คู่มืออาจารย์ด้านการสอน. เชียงใหม่, สำนักพัฒนาคุณภาพการศึกษา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). การจัดการความรู้ : พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ : เอ็กช
เปอร์เน็ท.
- พรรณี ปานเทวัญ และคณะ. (2557). บทความวิชาการเรื่อง การประยุกต์ทฤษฎีขั้นตอนการ
เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสูบบุหรี่ (Application of
Transtheoretical Model and Smoking Behavior Modification). วารสารพยาบาล
ทหารบก.ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (ม.ค. - เม.ย.) 2557.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2552). ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พลสุข สังกข์รุ่ง. (2550). มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร. กรุงเทพฯ, บี เค อินเตอร์พริ้นท์.
- ไพโรจน์ ภัทรนรากุล.(2545). ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน :
กรอบนโยบายและตัวแบบการจัดการ. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, มีนาคม 2545).
- มานะ ชนะบุญ.(2547). รายงานการวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาแบบ
พึ่งตนเอง : กรณีศึกษาหมู่บ้านเขาน้อยและบ้านนาแพง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2554). คู่มือวิทยากรกระบวนการแก้หนี้แก้จนเริ่มต้นชีวิต
ใหม่ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. เจริญวิทย์การพิมพ์.

- รติมา ภูริรุ่งภิญโญ และคณะ.(2557). รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการองค์ความรู้และการสร้าง
อาชีพจากทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามแนว
เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. การประชุมวิชาการการ
พัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557.
- วันวิสาข์ พลายเพชร.(2554). การจัดการเชิงกลยุทธ์ และกลยุทธ์การตลาดของรัฐกิจ
โทรศัพท์เคลื่อนที่ กรณีศึกษา: บริษัทสามารรถ ไอ-โมบาย จำกัด (มหาชน). วิทยานิพนธ์
ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- วิชัย รูปขำดี และสังคม คุณคณากรสกุล. (2546). โครงการสร้างสรรค์พลังแผ่นดิน กรณีศึกษา
เกษตรกรรมยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์.
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.(2547). การจัดการความรู้ จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: จิรวัฒน์
เอ็กซ์เพรส.
- สิริชัย วิชโรท. (2555). รายงานวิจัยเรื่องการพัฒนาชนบทตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. มุลนิธิวิถี
ทรรศน์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). รายงานการศึกษาวิเคราะห์
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547) . เศรษฐกิจพอเพียงคือ
อะไร. กรุงเทพฯ.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). ชาวบ้านชวนคิดภาพนิมิตการพัฒนา. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์
_____. (2554). กระบวนทัศน์การพัฒนายั่งยืน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์
_____. (2554). เศรษฐกิจพอเพียงเกิดได้ ถ้าใจปรารถนา. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์
- สุมณฑา พรหมบุญ และอรพรรณ พรสีมา. (2549). การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในทฤษฎีการเรียนรู้
แบบมีส่วนร่วม : ต้นแบบการเรียนรู้ทางสังคมด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ศุริยกาล ชุมแสง.(2556).การศึกษาเปรียบเทียบขีดความสามารถแข่งขันห่วงโซ่อุปทานระหว่าง
ตลาดน้ำวัดลำพญาและตลาดบางหลวง ร.ศ.122. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิศวกรรมศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). **กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลงจากยุคชุมชน
หลังยุคพัฒนาความทันสมัย**. วิทยาลัยการจัดการทางสังคม. กรุงเทพฯ
- อภิชาติ คำดี. (2552). **กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่น**. ค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2559, จาก
<http://www.tlg.rmutt.ac.th/wp-content/uploads/pdf..>
- อภิชัย พันธเสน และคณะ. (2551). **สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อินทร พิษิตตานนท์ และเดชพล ฐิตยารักษ์. (2547). **ชุมชนเข้มแข็ง : หนทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**.
วารสารเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2547).
- อิสมาอีล เจ๊ะนิและคณะ. (2553). **สืบสานธรรมาธิปไตยชุมชนเกาะพิทักษ์**. ปัตตานี : ศูนย์ศึกษาและ
พัฒนาธรรมาธิปไตย.
- Prochaska, J.O. et al. (1994). **Stages of change and decisional balance for 12 problem behaviors**.
Health Psychology, 13(1), 39-46.
- Prochaska, J.O. (1994). **Stages and weak principles for progressing from precontemplation to
action on the basis of twelve problem behaviors**. *Health Psychology*, 13(1), 47-51.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ข.
ภาพประกอบการดำเนินการวิจัย

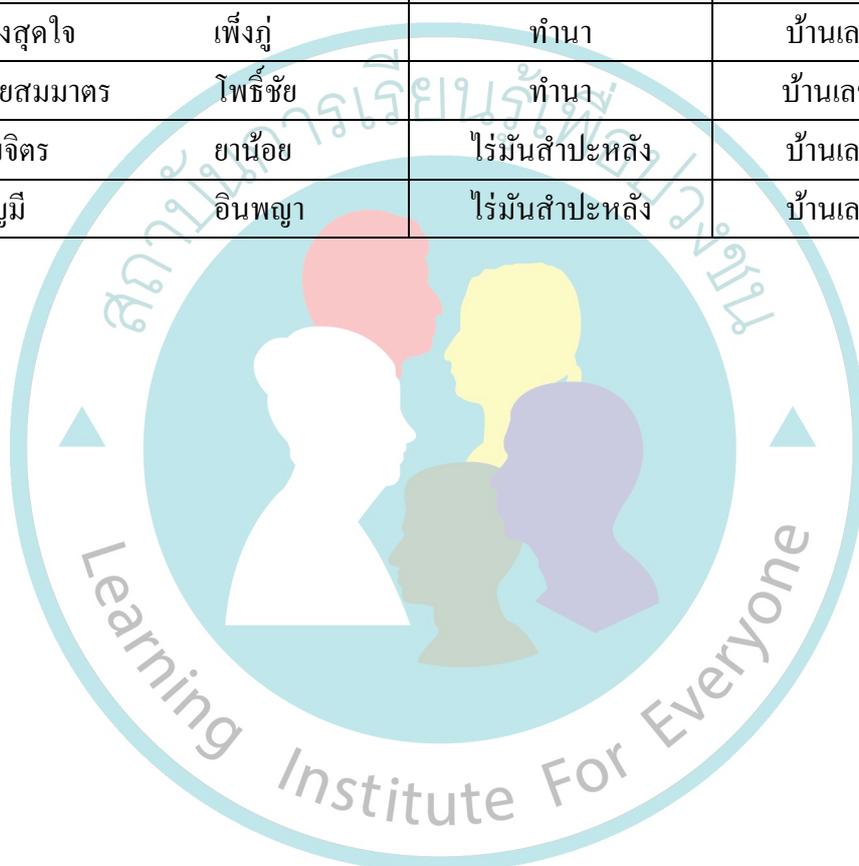

ภาพที่ 4 นัดพูดคุยเกี่ยวกับการจัดบันทึกกำไร ขาดทุนจากการประกอบอาชีพ

ภาคผนวก ค.
รายชื่อเกษตรกรผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ	นามสกุล	อาชีพ	ที่อยู่
นายกฤษฎา	สุภาศิริวรกุล	ไร่อ้อย	บ้านเลขที่ 16
นายสำรวัน	ป้อมชัย	ไร่อ้อย	บ้านเลขที่ 125
นางสุดใจ	เพ็งภู	ทำนา	บ้านเลขที่ 126
นายสมมาตร	โพธิ์ชัย	ทำนา	บ้านเลขที่ 25/1
สมจิตร	ยาน้อย	ไร่มันสำปะหลัง	บ้านเลขที่ 135
บุญมี	อินพญา	ไร่มันสำปะหลัง	บ้านเลขที่ 103

ภาคผนวก ง.
เครื่องมือการประเมินผลแต่ละเวที

ประเด็นการสังเกตพฤติกรรม	พฤติกรรมที่พบ
1. พฤติกรรมการแสดงความคิดเห็นของผู้ร่วมวิจัย	
2. การพูดคุยในเวที	
3. บรรยากาศการพูดคุยในเวที	
4. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ร่วมวิจัย	

ประเด็นสอบถามหลังจบเวทีพูดคุย

1) เข้าร่วมเวทีพูดคุยแบบนี้เป็นอย่างไรบ้าง ชอบหรือไม่ชอบ

ชอบ เพราะ

.....

ไม่ชอบ เพราะ.....

.....

2) เรามานั่งคุยกันแบบนี้ก็ดีหรือไม่

.....

.....

3) บรรยากาศการพูดคุยแบบนี้ดีมั๊ย ต้องปรับเปลี่ยนอะไรมั๊ย หรือต้องการอะไรเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ.
เครื่องมือพูดคุยแต่ละเวที

เวทีพูดคุย ครั้งที่ 1 : วันที่ เดือน พ.ศ. ณ

ประเด็นพูดคุย

1. การประกอบอาชีพทำนา/ทำไร่/อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลังในอดีต-ปัจจุบันอย่างไรกันบ้าง

(พวกเราการลงทุนกันอย่างไร อะไรบ้าง / ดำเนินการเพาะปลูกกันอย่างไรที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่
ปัจจุบันนี้ / การเก็บเกี่ยวผลผลิตทำอย่างไร (เก็บเกี่ยวเองหรือจ้าง)

.....

.....

.....

.....

**2. ลองเล่ากระบวนการประกอบอาชีพให้ฟังหน่อย ทำนา/ทำไร่/อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลังกัน
อย่างไร (ตั้งแต่เพาะปลูก ดูแลผลผลิต เก็บเกี่ยว ไปขายกันที่ไหน)**

.....

.....

.....

.....

**3. ลงทุนอะไรบ้าง ราคาผลผลิตเป็นอย่างไร สภาพแวดล้อมช่วงนั้นขายได้ราคาเท่าไร
(ปริมาณที่ได้รับมากน้อย คຸ້ມทุนอย่างไร / จดบัญชีรายรับ/รายจ่ายกันบ้างหรือไม่ / รายได้ที่ได้รับ
(ราคาผลผลิตเรากำหนดเองได้หรือไม่ อย่างไร / แล้วพวกเรามีวิถีชีวิตอย่างไรในปัจจุบันนี้)**

.....

.....

.....

.....

เวทีพูดคุย ครั้งที่ 2 : วันที่ เดือน พ.ศ. ณ

ประเด็นพูดคุย

1. สิ่งที่เราทำได้ดีในการประกอบอาชีพของพวกเราคืออะไร

1.1

1.2

1.3

1.4

2. อะไรที่เรายังทำไม่ได้ในการทำอาชีพของเราหรือเราได้ทำอะไรที่ให้อาชีพของเรามี

ปัญหา

2.1

2.2

2.3

2.4

3. อะไรที่จะช่วยเรานำมาสนับสนุนให้เราทำอาชีพได้ผลผลิตมากขึ้น แล้วเราจะเปลี่ยนแปลงตนเองได้อย่างไร

3.1

3.2

3.3

3.4

4. เราต้องระมัดระวังอะไรบ้างที่จะทำให้อาชีพเรามีปัญหาอีกหรือเพื่อเราจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันอะไรไว้บ้าง

4.1

4.2

4.3

4.4

เวทีพูดคุย ครั้งที่ 3 : วันที่ เดือน พ.ศ. ณ

แบบฟอร์มการเสนอโครงการของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

1. โครงการพัฒนาอาชีพการทำนา/ทำไร่/อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลัง

2. ชื่อ ผู้ดำเนินการ

3. ผู้ให้คำปรึกษา.....

4. ความเป็นมาของอาชีพ

ความใฝ่ฝันของข้าพเจ้าที่มีต่ออาชีพการงานของทำนา/ทำไร่/อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลัง
คือ.....

.....

สภาพที่เป็นอยู่ ซึ่งยังไม่เป็นไปตามความใฝ่ฝันคือ.....

.....

โดยมีสิ่งหรือเหตุการณ์หรือตัวอย่างที่บ่งชี้ว่าเป็นรูปธรรมว่ายังมีปัญหาการทำนา/ทำไร่/อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลังของข้าพเจ้า

คือ

4.4 ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้า จึงทำโครงการพัฒนาอาชีพการทำนา/ทำไร่/อ้อย/ทำไร่มัน
สำปะหลัง.....

เพื่อให้สภาพที่ไม่เป็นไปตามความใฝ่ฝันของข้าพเจ้าลดลงหรือหมดไป

5. จุดประสงค์ของการพัฒนาอาชีพการทำนา/ทำไร่/อ้อย/ทำไร่มันสำปะหลัง คือ

1.....

2.....

3.....

6. เริ่มดำเนินการวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....สิ้นสุดวันที่.....เดือน..... พ.ศ.

7. หลักการหรือหลักวิชาที่จะนำมาใช้ในการทำโครงการนี้คือ (ระบุข้อคิด/แนวทาง/

วิธีการจากบุคคล หนังสือ สื่อ

ฯลฯ).....

8. วิธีการและขั้นตอนการดำเนินการ (ระบุวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ กิจกรรมเป็นข้อๆ ตามลำดับ)

8.1.....

8.2.....

8.3.....

8.4.....

8.5.....

9. ประโยชน์ที่ข้าพเจ้าคาดว่าจะได้รับจากโครงการนี้คือ

.....

.....

.....

10. งบประมาณที่ใช้ จำนวน บาท

แหล่งที่มาของงบประมาณ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล กฤษฎา สุภรศิริวรกุล
 วันเดือนปีเกิด 17 มกราคม 2512
 ที่อยู่ บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท รหัสไปรษณีย์ 17120

เบอร์โทรศัพท์ 081-3824564
 อีเมล kitsada_2512@hotmail.co.th
 สถานที่ทำงาน บ้านหัวตะเฒ่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

ประวัติการศึกษา
 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาช่างยนต์วิทยาลัยเทคนิคอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี
 ปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิทยาการจัดการ เอกการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

